

Letnik VI. DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI 1925, št. 3.

Krištof Dimač.

Spisal Jack London. — Iz angleščine prevel France Magajna.

3. Stampeda v Babjem potoku.

Dimač in Čok sta torej odšla na lov, da si tako preskrbita živeža. Dva meseca. nato sta bila že spet v gostilniški sobi pri »Losjem rogu«. Lov je bil končan, meso pripeljano in razprodano, funt po dva in pol dolarja. In tako sta imela skupnega premoženja tri tisoč dolarjev v zlatem prahu in pa izborna pasjo uprego. Sreča jima je bila mila. Kljub temu, da je bil velikanski naval za zlatom pognal divjačino sto in še več milj daleč v gore, sta na pol pota ustrelila štiri lose, ki sta jih zalotila v ozki soteski.

Da so te živali tjakaj zašle, je bil prav tako nerazumljiv kakor srečen slučaj, zakaj komaj en dan poprej sta bila naletela na kopo sestradanih Indijancev, ki so jima zagotavljali, da ni v ondotnem kraju nobene divjačine tri dni naokrog. Nekoliko mesa sta zamenjala za uprego sestradanih psov. Cel teden sta jih krmila, potem pa sta jih zapregla in začela voziti meso na trg v lačni Dawson.

Zdaj jima je šlo za to, kako dobiti živeža za zlati prah. Povprečna cena moke in fižola je bila poldrugi dolar za funt, ampak težava je bila, najti človeka, ki bi jima prodal moko in fižol. V Dawsonu je takrat vladal glad. Na stotine mož, ki so imeli denar, živeža pa ne, je moralo zapustiti deželo. Mnogo jih je odplulo po reki, preden je zmrznila, mnogo pa je bilo takih, ki so imeli komaj še dovolj živeža, da so se drznili na šeststo milij dolgo pot proti Dyeau (izg. Daj-u).

Dimač je dobil Čoka v topli gostilnici vsega židane volje.

»Življenje ni vredno ficka, ako človek nima žganega in sladčic,« je rekel Čok in si pulil zmrzlino s tajajočih se brkov ter jo metal po tleh. »In sreča je hotela, da sem dobil sladčic osemnajst funtov. Cigan mi je zaračunal le tri dolarje za funt. Ali je tudi tebi kaj palo v naročje?«

»Tudi jaz nisem postaval,« je ponosno dejal Kriš. »Kupil sem petdeset funtov moke in tam gori ob Adamovem potoku živi mož, ki mi je obljubil, da mi bo jutri prodal še petdeset.«

»Imenitno! Preživila se bova brez skrbi, dokler se reka ne odtaja. Veš, Dimač, najini psi so zlata vredni. Bil je pri meni pasji kupčevavec, pa mi je ponujal po dvesto dolarjev za vsakega od peterih. Ne bo nič, sem mu rekel. Kar veselje jih je pogledati, odkar so se tako lepo odebelili; le srce boli človeka, ko jih krmí s hrano, ki je vredna dva in pol dolarja funt. Daj, ga bova malo srknila. Spodobi se, da zalijeva tistih osemnajst funtov sladčic.«

Ko je par minut pozneje sipal na tehtnico zlati prah, kolikor ga je bil dolžan za pijačo, se je nečesa domislil.

»Čisto sem pozabil na moža, ki me čaka v gostilnici Tivoli.* Nekaj pokvarjene slanine ima, pa bi jo prodal funt po dolarju in pol. Za pse bo dobra in prihranila bova dolar na dan pri vsaki živali. Z Bogom!«

»Pozdravljen!« je rekel Kriš, »jaz grem pa v kočo, bom legel na uho.«

* Prav tako stoji v angleškem izvorniku. Ali je gostilnico ustanovil kak Ljubljančan? Op. prev.

Komaj je Čok odšel, je stopil v kožuhovino zavrt moški skozi dvojna vrata. Obraz mu je zasijal od veselja, ko je zagledal Kriša. Bil je to Breck, tisti, ki sta mu Kriš in Čok bila speljala čoln preko nevarnih brzic.

»Sem že slišal, da ste v mestu,« je rekel Breck naglo, ko sta si stisnila roke. »Pol ure Vas že iščem. Stopite z menoj na prosto, rad bi Vam nekaj povedal.«

Dimač je žalostno pogledal razbeljeno, bobnečo peč. »Ali se ne bi mogla kar tukaj pomeniti?«

»Ne; je važna stvar. Le pojdiva ven!«

Ko sta bila zunaj, je Kriš snel rokavico z desne roke, prižgal vžigalico in osvetil toplomer, ki je visel poleg vrat na steni. Pa je urno zopet nateknil rokavico, ker ga je zaskelilo, kakor da bi ga bil opalil ogenj. Na nebu se je bočil plameneči severni sij. Na vseh koncih in krajih Dawsona pa se je razlegalo otožno tuljenje volčjih psov.

»Kaj pravi toplomer?« je vprašal Breck.

»Šestdeset pod ničlo.« Kriš je pljunil v zrak in pljunek je zaprasketal v zraku. »In toplomer še vedno noče počivati. Pada in pada neprestano. Pred eno uro je kazal komaj dvainpetdeset. Pa menda vendar ne boste rekli, da nas čaka nocoj še kakšna stampeda.*

»To je tisto,« je zašepetal Breck previdno in pogledal skrbno krog sebe, če ni kje v bližini kak nepoklican prisluškovavec. »Kakor veste, se trideset milj od tu izliva potok Squaw (Babji potok)** v Yukon.«

»Da, ampak tam ni nič,« je hitro odvrnil Dimač. »Tam so že pred leti iskali zlato.«

»Dà, in prav tako so brezuspešno iskali zlato povsod tam, kjer so leta pozneje našli bogate žile. Poslušajte! Je velika reč. Samo osem do dvajset čevljev globoko, pa se žadene na živo skalo. Noben delež ne bo vreden manj ko pol milijona. Vse to pa je še največja tajnost. Precej sem dejal ženi, da Vas moram najti, preden grem. Zdaj pa z Bogom. Prtljago imam skrito doli na bregu. Stvar je namreč ta, da so me tisti, ki so mi stvar zaupali, naprosili, naj se ne podam na pot, dokler ne bo mesto Dawson leglo k počitku. Saj veste, kaj pomeni, če vidijo koga, da je nared za stampedo. Pokličite tovariša, pa nam sledita! Stavim, da si bosta osvojila četrti ali peti delež od mesta, kjer je bilo zlato najdeno. Ne pozabite: Squaw-potok. Gretji po Swede-potoku.«

Ko je Dimač vstopil v kočico na strmini za Dawsonom, je zaslišal dobro znano dihanje.

»Ah, spat se mi spravi,« je mrmral Čok, ko ga je Kriš stresel za ramo. »Saj nimam nočnega dela,« je godrnjal, a ko ga je Kriš močneje potresel, je zarentačil: »Potoži svoje težave svoji stari materi.«

* Stampeda je španska beseda in pomeni tekmo za zlatonosna zemljišča. Po zakonu velja: kdor prej pride, prej melje. Tekmovavec mora zabiti na vogale deleža, ki bi si ga rad pridobil, količke in nato prijavi le-ta delež zlatorudniškemu poverjeniku, ki delež zapiše v zemljiško knjigo.

** Angleško: Squaw Creek; squaw je indijanska beseda in pomeni: ženska.

»Zbaši se v hlače!« je klical Kriš. »Nocoj postava nekaj mejnikov.«

Čok se je dvignil in videti je bilo, da bo vsak hip začel robantiti, kar bi se bilo tudi zgodilo, da mu ni Kriš z roko zatisnil ust.

»Pst!« je posvaril Dimač. »Velika najdba. Glej, da ne zdramiš sosedov. Dawson spi.«

»Prazne marnje! O taki najdbi nihče nikomur ne črhne niti besedice, seveda ne. Pa reci, ali ni čudno, da kljub temu vsi rinejo tja?«

»Squaw-potok,« je zašepetal Dimač. »Čisto zanesljivo. Breck mi je namignil. Plitva zemlja in zlato precej od travnih korenin navzdol. Le hitro! Nekaj orodja vzameva in hajdi!«

Čoku so oči skupaj lezle, ker ga je spanec zopet premačal. Kar je začutil, da leži brez odej.

»Če jih ti ne maraš, si jih bom pa jaz vzela,« mu je Kriš pojasnil.

Čok je sledil odejam in se začel oblačiti. »Ali vzameva tudi pse?« je vprašal.

»Ne. Pot po potoku še ni steptana in bi naju samo ovirali.«

»Potemtakem jim bom vrgel nekaj živeža, da ne bodo lačni, dokler se ne vrneva. Glej, da ne pozabiš vzeti s seboj sveče in nekaj brezove lubadi.«

Čok je odprl vrata; ko pa je začutil ostrino mraza, je brz odskočil nazaj, si zavihal kučmo preko ušes in nateknil rokavice. Čez pet minut se je vrnil in si drgnil nos. »Dimač, sam Bog ve, da se mi ta stvar upira. Bolj mrzlo je, kakor pa so bili tečajji peklenških vrat tisoč let prej, nego so hudiči prvič zanetili ogenj. Poleg tega je danes petek in trinajsti dan v mesecu. Nesreče se bodo kakor iskre usipale na naju.«

Naprtila sta si vsak svoje orodje, zaklenila duri in jo udarila po hribu navzdol. Čarobna razsvetljava severnega sija je bila že prenehala in le zvezdni utrinki so švigali skozi mrzlo temo. Ob njih begotni luči ni bilo težko zagaziti v stran. Čok se je skotalil raz shojeno stezo v globoki sneg in začel rotiti dan, mesec in leto.

»Molčji vendar!« se je jezil Dimač. »Pusti pratiko pri miru! Ves Dawson se bo zbudil in bo takoj za nama.«

»Hm! Vidiš luč v tistile koči? Pa le-ono tam zgoraj? Pa škripanje vrat slišiš? O, kakopak, Dawson spi. Pa tistele svetiljke? Gotovo imajo pogreb, jeli? Na stampedo menda ne gredo.«

Ko sta dospela na vznožje hriba in bila že skoro v Dawsonu, so se od vseh strani začele pojavljati lučce in od vseh strani je bilo slišati loputanje in cviljenje vrat. Za seboj sta čula škripet, kakršnega delajo v mokasine obute človeške noge, kadar gazijo sneg. Čok je zopet začel dajati duška svojemu razpoloženju.

»Kdo bi sodil, da bo toliko gospode pri tem nočnem pogrebu. To je pa že od sile.«

Šla sta mimo človeka, ki je stal ob strani in previdno klical z zamolklim glasom: »Hitro, Karel, hitro!«

»Si li videl zavoj na njegovem hrbtu, Dimač?« pokopališče je menda jako daleč, če pogrebci nosijo odeje s seboj.«

Ko sta dospela do glavne ulice, je že nad sto mož stopalo za njima, in ko sta v medli svetlobi iskala steze, ki je vodila po bregu navzdol proti reki, jih je prihajalo vedno več. Čoku je spodrsnilo in zletel je po trideset čevljev dolgi drči v mehki sneg, ki je bil spodaj nakopičen. Dimač mu je takoj sledil in neusmiljeno potlačil tovariša v sneg, baš ko se je ta z velikim trudom izkopal iz njega.

»Ta prostor je moj,« je godrnjal v snegu. »jaz sem ga prvi našel.« Snel je rokavice in iztepel sneg iz njih.

Sledeči hip sta se morala na vso moč potruditi, da se umakneta drugim, ki so za njima pridrseli po drči. Ko je reka zmrzovala se je bil napravil na tem mestu leden jez. Pod snegom so semtertja tičale štrleče ledene škrli. Dimač je parkrat prav občutno telebnil, potlej pa potegnil iz žepa svečo in jo prižgal, kar so drugi pozdravili z veseljem. Ker je v brezvetrnem zraku svetlo gorela, je laže kazal pot.

»Vse kaže na to, da je stampeda,« je menil Čok. »Ali pa so ti ljudje mesečniki, ki speč tavajo po snegu.«

»Nič ne de, na čelu procesije sva pa le,« je odvrnil Dimač.

»Kdo ve? Morda je tista lučca, ki jo vidim tam spredaj, nedolžna kresnica. Tisti drugi dve bosta najbrž tudi kresnici. Poglej jih no! Verjemi mi, da se jih pomika pred nama cela karavana.«

Reka Yukon je bila na tem mestu dobro miljo široka in do nasprotnega brega je vse migljalo gorečih sveč, ki so se pomikale po vijugasti stezi. Za njima jih je bilo pa še več, prav do vrh brega, ki sta ga že prehodila.

»Čuj, Dimač, to ni stampeda, to je preseljevanje narodov. Najmanj tisoč mož je pred nama. Zdaj pa poslušaj, kaj ti bo povedal dober prijatelj. Moj nasvet je dober. Kadar me namreč obide kaka slutnja, jo vedno pogodim. Vrniva se, pa leziva na desno uho.«

»Če me hočeš dohajati, varčuj malo s sapo. Bo boljše zate,« je zlovoljno godrnjal Dimač.

»O, moje noge so sicer kratke, ampak znam tako nalahko zgibati kolena, da mi sploh ni treba napenjati mišic. Upam si prehiteti kogarsibodi, ki zdajle koraka po tem ledu.«

Dimač je dobro vedel, da tovariš ne laže, ker je imel že večkrat priliko opazovati, kaj premore, kadar je treba pošteno stopiti.

»Jaz pa ves čas stopam bolj polagoma, ker bi ti rad dal priliko, da se izkažeš,« se je norčeval Dimač.

»In jaz se spotikam ob tvoje pete,« ga je zavrnil Čok. »Če ne moreš stopiti hitreje, spusti me vsaj naprej, pa se drži mojih petá.«

Dimač je pospešil korake in kmalu je dohitel najbližji trop stampedarjev.

»Kar naprej, Dimač,« ga je izpodbujal tovariš. »Prehiti no tiste nepokopane mrtvece. Saj to ni pogreb. Mahaj jo naprej, kakor da bi res kam spešil.«

Dimač je v tej skupini naštel osem mož in dve ženski. Preden so dospeli do nasprotnega brega, sta prehitela že drugo skupino, ki je štela dvajset krepkih mož. Nekaj čevljev pred zapadnim bregom je gaz krenila proti jugu. Zapustila je pri tem hrapavo naplavino in prešla na gladek led. Nad ledom je ležala več čevljev debela snežena sipa. Steza je bila ozka, komaj dva čevlja široka. Na obeh straneh bi se bil človek udril do kolen ali še globlje. Tisti, ki so šli pred njima, se niso marali umikati, in zato sta Dimač in Čok morala večkrat zagaziti v globoki sneg in se truditi za žive in mrtve, ako sta hotela prehiteži prednike.

Čok je bil neukrotljiv in žolčen. Kadar se je kdo razhudil, češ, zakaj prehitevata, je takoj našel primeren odgovor.

»Kam se ti pa tako mudi?« ga je nekdo vprašal.

»Pa tebi?« je dejal Čok. »Včeraj popoldne so od reke Indiane napravili stampedo in vse pobrali. Niti enega deleža ni več prostega.«

»Ako je stvar taka, ponavljam, kam se ti tako mudi?«

»Mudi? Meni? Saj ne grem zlata iskat. Na uradni poti sem. Grem tja gori v Babji potok, kjer bom izvršil ljudsko štetje.«

Nekdo drugi ga je pozdravil s temile besedami: »Kam pa ti, možicelj? Kaj misliš, da si boš tudi ti osvojil zlatonosni delež?«

»Jaz?« je odvrnil Čok, »beži no, beži! Vidiš, jaz sem na primer prvi našel ta zlatonosni Babji potok. Pa grem baš nazaj, ker se bojim, da mi kak mlečnozob čikeko ne ukrade mojega deleža.«

Povprečna hitrost, s katero so drugi stampedarji stopali po gladkem ledu, je bila tri milje in pol na uro. Dimač in Čok pa sta jih naredila štiri in pol. Tupatam sta tudi malo tekla in zato še hitreje prodirala.

»Tako bom hitel,« je Dimač podražil Čoka, »da si boš noge do kolen obrusil.«

»Da, in še potem se bom tako zadeval v tvoje mokasine, da se boš kar zbosil. Sicer pa ti pravim, da najina pot ne bo nič prida. Računam takole: Zlatonosni delež v potoku meri petsto čevljev. Recimo, da jih bo deset na miljo. Pred nama je tisoč mož in potok vendar ni sto milj dolg. Nekaj jih bo tam, ki bodo ostali praznih rok in kar po ušesih mi zveni, da bova vprav midva med tistimi nesrečnimi.«

Preden je odgovoril, je Dimač napravil par dolgih korakov in prehitel Čoka za celih šest čevljev. »Ako bi varčeval s sapo in se malce podvival, bi jih gotovo prešla nekaj izmed tistih tisoč,« je rekel.

»Kdo? Jaz? Če se mi umakneš, ti precej pokažem, kaj je hitra hoja.«

Dimač se je smejal in zopet stekel. »Čok, vidim, da sem te odrl do smrti. Odkar sem prvič stopil na obal Dyea, sem preustvaril vsako žilico v svojem telesu. Moje meso je žilavo kot konopec in grenko kot pik klopotič. Ako bi bil mogel zapisati tako stvar o sebi pred par meseci, bi bil samega sebe potrepljal po rami, ampak takrat še ni šlo. Treba je bilo to stvar prej doživeti in zdaj, ko jo doživljam, je ni več treba zapisavati. Zdaj sem pristna, grenka, pekoča korenina. Rad bi videl tistega gorjanca, ki bi se hotel z mano meriti. Zadal bi mu take uganke, da bi jih svoj živi dan premišljal. Zdaj pa pojdi ti naprej in pokaži, kaj je hitra hoja. Pokaži vso svojo umetnost. Čez pol ure pa, ko boš že do skrajnosti izmučen, stopim zopet jaz na čelo in ti pokažem, kaj je višja umetnost.«

»Hm!« ga je duhovito zbodel Čok. »Pa še zmeraj se ga drži mokro za ušesi. S pota, pravim, pa ti tvoj oče pokaže, kako se po človeško hodi.«

Vrstila sta se tako vsake pol ure in korakala, kakor zna le malokdo. Govorila nista mnogo. Gibanje ju je grelo, dasi jima je okoli ust in na bradi dehlina zmrzovala. Mraz ju je tako žgal, da sta si morala skoro neprestano drgniti nos z rokavicami. Ako sta le za nekaj minut prenehala, jima je meso hipoma premrlo in le krepko natiranje je zopet poživilo zastali krvni obtok, ki se je začel vračati s pekočimi in bodečimi občutki.

Pogostoma sta mislila, da sta že dospela na čelo vrste, toda neprenehoma sta dohitevala nove tekmece, ki so se bili še pred njima podali na stampedo. Tupatam je kaka gruča poskušala iti z njima v korak, pa je po prehodu milje ali dveh malodušno zaostala in zgínila v temi.

»Midva sva vso zimo imela pot pod nogami,« je razlagal Čok, »pa se ti zaspanci, vsi tohli od ležanja v toplih kočah, drznejo meriti z nama. Če bi bili iz pristnega kislega testa, bi bila stvar druga. Takle sprehod je igrača za kislo testo.«

Spotoma je Dimač zanetil vžigalico in pogledal na uro. To je storil enkrat in nikdar več, zakaj mraz ga je tako osmodil po golih rokah, da je trajalo celo večnost, preden si je pregnal zanohtnico.

»Štiri je šele,« je dejal, ko si je natikal rokavice, »in prešla sva jih že tristo.«

»Tristo in osemtrideset,« je popravil Čok. »Štel sem jih. Prosim s pota, Vi popotnik! Dajte, da bova koračila midva, ki znava.«

Te besede so veljale možu, ki je bil tako utrujen, da se je le še opotekal in radi tega zastavljal pot. Ta in pa še nekdo drugi sta bila edina onemogleža, ki sta jih Dimač in Čok v zadnjem času dohitela, zakaj bila sta že skoro na čelu stampede. Grozote tiste noči sta zvedela šele pozneje. Onemogli možje so sedali

v sneg ob potu, da se odpočivajo, pa niso več vstali. Sedem jih je zmrznilo, kolikerim pa so v dawsonskih bolnišnicah morali odrezati zmrzle noge in prste na rokah ali nogah! Stampeda proti Babjemu potoku se je namreč godila v najmrzlejši noči tistega leta. Pred jutrom je alkohol v dawsonskih toplomerih kazal petinsedemdeset stopinj pod ničlo.

Drugi onemoglež, ki sta ga Dimač in Čok našla nekaj minut kesneje, je sedel ob potu na kosu leda.

»Le korajžo, pa naprej, junaček!« ga je Čok veselo pozdravil. »Giblji se, giblji! Če boš sedel, boš kmalu trd.«

Mož ni odgovoril. Postala sta in ga bolj natančno pogledala.

»Trd je kot železna ogrebača,« je izjavil Čok, »če ga prevrneš, se bo razklal na dvoje.«

»Poglej, če diha,« je ukazal Dimač, ko je z golo roko otipaval tujca pod kožuhom in volneno jopco, če mu srce še bije.

Čok si je odvihal kučmo na desni strani in pritisnil uho k ledenim tujčevim ustom. »Nikake sape več,« je rekel takoj nato.

»Tudi srce mu ne bije več,« je dodal Dimač.

Nateknil si je rokavico in močno otepel z roko okoli sebe, da bi si poživil krvni obtok. Potem šče je prižgal žveplenko. Tujec je bil star mož. Bil je res že trd ko kamen. Ko je plamenček razgnal temo, sta zagledala dolgo sivo brado, ki je bila do nosu pokrita z ledom, lica čisto bela od ivja in trepalnice sprijete. Nato je vžigalica ugasnila.

»Pojdiva,« je dejal Čok in si drgnil uho. »Saj nū ne moreva pomagati, staremu zaspancu. Moj uhelj je gotovo zmrznil. Vsa presneta koža se mi bo olupila in cel teden me bo peklo.«

Nekaj minut pozneje, ko je plameneč trak severnega sija razlil utripajočo luč preko neba, sta opazila na ledu, kako četrt milje pred seboj, dve človeški postavi. Pred njima pa celo miljo daleč ni bilo videti nič živega.

»To sta četnika stampede,« je rekel Dimač, ko je zopet nastala tema. »Dajva ju dohiteti!«

Pol ure sta že hodila, pa ju še nista dohitela. Čok je začel teči. »Čeprav ju dohitiva,« je rekel, »ju ne bova prehitela. O Bog, kakšne korake delata! Glavo stavim, da nista čičeka. Oba spadata v vrsto kislega testa. Na to lahko prisežem.«

Ko sta ju naposled dohitela, je bil Dimač spredaj. Bil je jako vesel, da mu ni bilo več treba hiteti. Takoj se mu je zazdelo, da je tujec, ki je stopal pred njim, ženska. Zakaj mu je ta misel šinila v glavo, si sam ni bil v svesti. V temnem mraku, vsa zavita v kožuhovinast plašč, je bila na videz popolnoma taka kot kateri si bodi drugi udeleženec stampede, in vendar je čutil, da mu ta oseba ni tuja. Čakal je prihodnjega plamena severnega sija in ob tisti luči je opazil, da sta v mokasine obuti nogi jako majhni. Pa še več

je videl: videl je hojo, ki se mu je bila nekdanj tako živo vtisnila v spomin.

»Imenitna ženska,« je godrnjal Čok s hripavim glasom. »Stavim, da je Indijanka.«

»Oho, gospodična Gastell!« je zaklical Dimač. »Kako je kaj z Vami?«

»Kdo pa je?« je vprašala in se naglo ozrla. »Tako je tema, da Vas ne morem spoznati.«

»Dimač.«

Zvonko se je zasmejala in Dimač bi bil dal glavo za to, da je bil to najkrasnejši smeh, kar jih je kdaj slišal.

»Ali ste se že oženili in vzredili tiste otroke, kakor ste mi pripovedovali?« Preden je mogel odgovoriti, je nadaljevala: »Koliko mehkonožcev je za nami?«

»Več tisoč jih bo menda. Midva sva jih prešla tristo, ki se je vsem mudilo.«

»To je stara zgodba,« je rekla grenko. »Prihajaci si osvajajo bogate potoke, stari severnjaki pa, ki so se prvi drznili priti v to ledeno deželo in ki so trpeli križe in težave, preden so jo vsaj malo uredili po človeško, ne dobijo ničesar. Ti stari borci so odkrili zlato v Babjem potoku. Kdo je stvar izblebetal, je uganka. Nemudoma so poslali sporočilo starim tovarišem v Sea Lionu. Toda ta naselbina je deset milj bolj oddaljena nego Dawson in ko bodo dospeli na lice mesta, bodo videli, da so si dawsonski mehkonožci osvojili vso dolino do poslednje pedi. To ni lepo. Ta opotečnost sreče ni pravična.«

»Res je žalostno,« je sočutno pristavil Dimač. »Ampak pri moji veri, da ne vem, kako bi jim človek pomagal. Saj veste, kdor prej pride, prej melje.«

»Jaz bi jim pa le rada pomagala,« je srdito odgovorila. »Vsi, kar jih gre semkaj, naj bi zmrznili ali pa naj bi se jim sploh kaj strašnega pripetilo, samo da bi fantje iz Sea Liona dospeli prvi na mesto.«

»To Vam pa moram že reči, da napram nam niste preveč ljubeznivi,« se je smejal Dimač.

»Saj ne mislim tako hudo,« je rekla naglo. »Mož proti možu. Vem, na primer, da so naši prijatelji iz Sea Liona možje od nog do glave. Prva leta so stradali v tej deželi. Delali in trpeli so kakor velikani, ko so ji stavili temelje. Junaki so in zaslužijo nekaj nagrade. Pa vendar imamo tu na tisoče zelenih mehkužcev, ki piškavega oreha niso vredni, pa so milje in milje pred nami. Sedaj pa konec besedi. Moram varčevati s sapo, ker ne vem, kdaj boste Vi in vsi drugi poskušali prehiteti očeta in mene.«

Celo uro nato ni Joy spregovorila z Dimačem besede več, pač pa je Dimač opazil, da sta se Joy in njen oče nekaj časa z zamolklim glasom menila.

»Zdaj pa že vem, kdo sta,« je Čok dejal Dimaču. »On je Louis Gastell, grča od temena do pete. Punčka je pa gotovo njegova hči. Dospel je v deželo Bog vedi kdaj; nihče več ne pomni. Deklico je prinesel

s seboj; bila je še dete. Beetles je bil njegov trgovski drug in sta vozarila z majhnim parnikom navzgor po reki Koyukuk.«

»Mislim, da nama jih ni treba prehitevati,« je rekel Dimač. »Mi štirje smo na čelu vseh.«

Čok je prikimal in zopet so celo uro molčali.

Polagoma, toda neutrudno so prodirali naprej. Ob sedmih je severni sij poslednjikrat razpršil temo in takrat so na zapadu opazili široko odprtino med dvema zasneženima gorama.

»Babji potok!« je vzkliknila Joy.

»To smo pa dobro hodili,« se je Čok razveselil. »Kakor sem jaz računal, bi potrebovali še dobre pol ure do tja. Čudno, da si nisem nog razkrečil.«

Na tistem mestu je pot, ki so jo ovirale ledene grmade, nenadoma krenila preko Yukona proti iztočnemu bregu. Morali so zapustiti steptano gaz, splezati na ledene sklade ter slediti ozki, le malo shojeni stezici, ki se je vila nazaj proti zapadnemu bregu.

Louis Gastell, ki je korakal spredaj, se je opotekel in sedel na tla, prijemši se z obema rokama za gleženj. Z velikim trudom je zopet vstal in nadaljeval svojo pot, toda mnogo počasneje nego prej in šepaje. Čez nekaj trenutkov se je ustavil.

»Ne morem več,« je dejal svoji hčerki. »Pretegnil sem si kito. Kar sama pojdi naprej in postavi mejnike zame in zase.«

»Kaj pa, ko bi Vama midva pomagala?« je sočutno vprašal Dimač.

Louis Gastell je zmajal z glavo. »Joy prav tako lahko postavi mejnike za dva kot za enega. Jaz se bom medtem splazil na breg, zanetil ogenj in si obvezal gleženj. Nič hudega ne bo. Kar pojdi, Joy. Postavi mejnike takoj nad mestom, kjer je bilo zlato najdeno. Na gorenji plati je več zlata kakor pa na dolnji.«

»Nate nekoliko brezove lubadi,« je rekel Dimač in razpolovil svojo zalogo. »Se bova že midva pobrigala za Vašo hčerko.«

Louis Gastell se je hripavo zasmejal. »Hvala vama. Sicer pa zna sama zase skrbeti. Kar za njo hodita, pa bo prav.«

»Saj Vam je vseeno, če grem jaz naprej?« je Joy vprašala Dimača. »Poznam te kraje bolje nego Vi.«

»Vodite naju,« ji je viteško odgovoril Dimač. »Pa bi bila res sramota, če bi mehkužci prehiteli tiste kremenite fante iz Sea Liona. Ali bi jih ne mogli na kak način speljati na krivo sled?«

Zmajala je z glavo. »Svojih sledi ne morem skriti, sledili nam bodo pa kot ovce.«

Ko so prešli še četrto miljo, je Joy krenila naravnost proti zapadu. Dimač je sicer opazil, da korakajo po celem snegu, pa vendar ni ne on ne Čok opazil, da se je komaj vidna gaz izgubljala proti jugu. Ako bi bila pa še videla, kaj počne Louis Gastell, bi bila klondajska zgodovina drugače pisana. Kajti opazila bi bila, da stari borec ne šepa več, temveč da — z nosom

pri tleh kakor pes — teče po stezi za njimi. Videla bi bila tudi, kako je teptal in širil tisti ovinek, kjer so se bili ločili od drobne stezice in krenili proti zapadu. In končno bi bila opazila, da je naglo odkorakal po gazi na jug.

Gori po potoku se je vlekla sled, ampak tako medla je bila, da so jo v temini venomer izgubljali iz vidika. Čez četrto ure je Joy Gastell bila voljna odstopiti jima svoje mesto. Zaporedoma sta gazila globoki sneg in utirala pot. Prodiranje je bilo radi tega tako počasno, da so jih začeli dohitevati zaostali tekmeči. Že ob devetih je bila za njimi strnjena vrsta mož, ki se je vlekla, kolikor daleč so nesle oči. Ob pogledu na to tropo mehkužcev so se deklici iskriale temne oči.

»Koliko je tega, odkar smo zavili v to dolino?« je vprašala.

»Dve debeli uri,« je odgovoril Dimač.

»In dve uri nazaj so štiri,« se je glasno zasmejala, »fantje iz Sea Liona so rešeni.«

Čuden sum je prešinil Dimača. Naglo se je ustavil in se okrenil proti njej. »Ne razumem,« je rekel.

»Ne? Vam bom pa povedala. To je Norway-potok. Babji potok je prihodnji proti jugu.«

Dimač za trenutek ni mogel spregovoriti besedice.

»Pa menda niste storili tega nalašč?« je vprašal Čok.

»Nalašč! Nalašč! Hotela sem rešiti naše stare.« Porogljivo se je smejala. Moža sta nekaj časa gledala drug drugega, potem pa sta se tudi pričela krohotati. »Če bi ženske ne bile tako dragocene stvarce v tej deželi, bi Vas položil čez koleno in bi Vas temeljito našeškal,« ji je izjavil Čok.

»Potemtakem si Vaš oče ni pretegnil kite, ampak je samo počakal, dokler nismo izginili za bregom, potem pa nadaljeval pot?« je vprašal Dimač.

Prikimala je.

»In Vi ste bili naša zapeljivka?«

Zopet je prikimala. Sedaj pa je zadonel Dimačev smeh jasno in iskreno. Bil je to prisrčen smeh porazenega moža, ki poraza ne odklanja.

»Zakaj se pa ne jezite name?« je vprašala nekam otožno in razočarano. »Ali... ali zakaj me ne nabijete?«

»Kar obrnimo naša jadra,« je menil Čok. »Če bomo stali na mestu, bom še ozebel.«

Dimač pa je odkimal. »Tako bi izgubili štiri ure. Po tej dolini smo že napravili najmanj osem milj dolgo pot in kakor kaže, se bo kmalu obrnila proti jugu. Šli bomo po dolini naprej, potem pa bomo na kakem primernem mestu prekoračili hrbet, ki jo loči od Babjega potoka. Tako bomo dospeli nekam v bližino tistega mesta, kjer je bilo zlato najdeno. Morda nam bo sreča mila in bomo kje na koncu osvojili kakšen delež.« Obrnil se je k deklici. »Ali greste z nama? Vašemu očetu sem obljubil, da bova pazila na Vas.«

»Mislim...« Obotavljala se je. »Mislim, da bom šla, če vama ne bom v nadlego.« Gledala mu je iz oči v oči in njen obraz ni bil več kljubovalen in porogljiv. »Zares, gospod Dimač, tako dobri ste, da mi je kar žal, da sem storila kaj takega. Ampak nekdo je moral rešiti stare borce.«

»Dozdeva se mi, da je takle pohod najzdravejša telesna vaja na svetu.«

»Meni se pa dozdeva, da je za vaju takale hoja prava igrača,« je nadaljevala Joy in pristavila z lahnim vzdihom: »Le škoda, da ne spadata med stare severnjake.«

Še dve uri so se ubijali pa zamrzli in s snegom pokriti strugi Norway-potoka, potem pa so krenili navzgor po ozkem in skalnatem pritoku, ki se je izlival v Norway-potok od juga. Opoldne so pričeli plezati preko slemena. Za seboj so videli dolgo vrsto mož, ki se je začejala trgati na kose. Na številnih krajih so se že sukljale proti nebu sive predi dima, ki so naznanjale, da udeleženci stampede začenjajo misliti o počitku.

Naši znanci so bili že docela izmučeni. Gazili so po snegu, ki jim je segal do pasu, in semtertja so se morali ustaviti in se odsopsti. Čok je prvi zahteval odmora.

»Že dvanajst ur smo na potu, ne da bi bili kaj počivali,« je rekel Dimač. »Čisto rad priznam, da sem pošteno zdelan. In ti tudi. Ampak prisegam ti, da si še zmeraj upam, gnati se za tvojimi petami kakor stradani Indijanec za kosom medvedjega mesa. Je pa to ubogo dekle, ki kmalu ne bo več moglo predstavljati nog, če ne dobi kaj toplega v želodček. Tukajle bomo zanetili ogenj. Kaj praviš?«

Tako gibčno, spretno in premišljeno sta ravnala, ko sta urejala začasno taborišče, da si je Joy, ki ju je z ljubosumnimi očmi opazovala, morala priznati, da bi ju nihče izmed starih Alaščanov ne mogel prekositi. Borove veje pokrite z odejo, so jim bile počivališča in pa kuhinjska miza obenem. Ognju se niso smeli približati, dokler si niso nosov in lic neusmiljeno natrli s snegom.

Dimač je pljunil v zrak. Zaslišali so zopet znano prasketanje zmrzle sline. Zmajal je z glavo. »Strah na svetu! Takega mraza pa še nisem doživljal!«

»Tisto zimo, ko smo bili na Koyukuki, je bil toplomer padel na šestinosemdeset pod ničlo,« je povedala Joy. »Zdaj je na sedemdeset ali petinosemdeset. Čutim, da so mi ozebla lica. Goriyo mi kot ogenj.«

Na strmi rebri hriba ni bilo ledu. Zato so tako dolgo sipali v izpiralno ponev snega, čistega in prhkega liki sladkorna sipa, dokler se ni natakalo dovolj vode za kavo. Dimač je cvrl slanino in talil oledeneli prepečenec. Čok je skrbel za netivo in podtikal ogenj, dočim je Joy pogrnila »mizo« in postavila nanjo dva krožnika, dve skodelici, dve žlici, sladkor-

nico in solnico. Pri jedi sta ona in Dimač zajemala iz iste krožnika in pila iz iste skodelice.

Bilo pa je okoli dveh popoldne, ko so prekoračili greben in se začeli po drugi strani spuščati navzdol proti Babjemu potoku. Zgodaj pozimi je bil lovec po dolini izgazil pot. Ko je lazil za lopi gori in doli ob potoku, je vedno stopal po svojih prejšnjih stopinjah. Potem pa je zamedlo znova in kot zadnji sled lovčeve poti je ostala vrsta globelic, nalahko zastrtih z mladim snegom. Kdor je stopil mimo take globelice, se je navadno zagreznil v prhki sneg in omahnil. Poleg tega je tisti lovec moral imeti precej dolge korake. Joy je želela, da bi tudi Dimač in Čok dobila del zlatonosnih tal. Ker ni hotela, da bi fanta radi njene očitne utrujenosti nalašč hodila bolj zložno, je po vsej sili hotela biti na čelu. Ko je Čok videl, kako urno in spretno stopa po nerodni poti, se je iskreno začudil.

»Poglej jo no!« je vzkliknil. »To ti je roba! Pristno rdeče meso! Le gleda, kako švigajo njeni mokasini po zraku. Se vidi, da ne nosi visokih peta. Že ve, zakaj ji je Bog noge ustvaril. To ti je imenitna ženica za vsakega medvedjega lovca.«

Obrnila je glavo in se mu hvaležno nasmehnila. Ta smeh je bil namenjen tudi Dimaču. Prešinilo ga je čustvo toplega prijateljstva, dasi je v istem hipu jasno spoznal, da se v tistem prijateljskem smehu predvsem razodeva ženska.

Dospevši do bregov Babjega potoka, so se ozrli nazaj in zagledali vijugasto črto ostalih stapedarjev, ki so se trudoma spuščali navzdol po strmini.

Z brega so se zadričali navzdol v strugo potoka, ki jo je pokrival debel led. Bila je dvajset do trideset čevljev široka in se je vlekla med šest do osem čevljev visokimi naplavljenimi bregovi. Sneg, ki je pokrival led, je bil še nedotaknjen. Spoznali so, da so zdaj nad tistim prodom, kjer je bilo najdeno zlato, in tudi nad tistim ozemljem, ki so si ga med tem časom gotovo osvojili zlatosledci iz Sea Liona.

»Pazite na vrelce,« je posvarila Joy, ko je Dimač začel prodirati po potoku navzdol. »Če se vderete sedaj, ko je sedemdeset stopinj pod ničlo, z Bogom Vaše noge.«

Ti vrelci so jako navadna stvar v vseh klondajških potokih. Ne usahnejo tudi ob najhujšem mrazu. Voda, ki pronica iz bregov, se nabira v tolmunih, ki kesneje zamrznejo. Nato jih pokrije rahel sneg. Tako se človek, ki stopi na komaj tvoreči se led, lahko vdre do kolen. Ako v petih minutah ne strga raz sebe mokre obleke in obuvala, izgubi noge.

Čeprav je bilo šele tri popoldne, se je že spuščal na zemljo dolgi, sivi severni somrak. Skrbno so se ozirali na vse strani, kje bi našli obeljeno drevo na tej ali oni strani potoka. To namreč pomeni središče poslednjega zlatonosnega deleža, ki je bil že osvojen. Joy, najbolj goreča izmed vseh treh, ga je prva našla. Stekla je naprej k Dimaču in zaklicala:

»Nekdo je tod hodil! Poglejte shojeni sneg! Išcite obeljeno drevo! Tamle je, tam! Tista smreka!« Nenadoma se je vdrla do pasu v sneg. »Ta je pa lepa,« je žalostno vzdihnila. Nato pa je vzkliknila: »Samo ne k meni! Si bom že sama pomagala ven.«

Počasi je bredla po ledeni vodi. Kadar je stopila na zasneženo skorjo, se ji je zopet vdrla. Nazadnje se ji je vendarle posrečilo stopiti na trda tla. Dimač medtem ni držal rok križem, temveč je planil po bliskovo na breg, kjer je med grmovjem ležalo suho dračje. Ko je Joy dospela na suho, so že goreli prvi plamenčki, ki so kmalu narastli v plapolajoč ogenj.

Videti je bilo, kakor da bi bila njena meča in stopala stisnjena v nagrbnčen železen oklep.

»Seditel!« je kratko ukazal.

Brez besedi je ubogljivo sedla v sneg. Dimač je iz nahrbtnika potegnil odejo, jo razgrnil pred njo po tleh in položil nanjo noge deklice.

S hriba je bilo slišati glasove tistih, ki so prihajali.

»Čok naj hitro postavi mejnike,« je opozarjala in silila Joy.

»Kar pojdi, Čok,« je rekel Dimač, ko se je lotil njenih mokasinov, ki so bili že čisto trdi. »Odmeri tisoč čevljev in postavi dva središčna mejnika. Vogelne mejnike bova že pozneje zabila.«

Dimač je naglo prerezal trakove in usnje mokasinov. Tako trdo so bili zmrzli, da je kar škri-

palo in pokalo, ko jih je rezal in žagal. Volnene nogavice in dokolenice so bile kakor ledene cevi. Videti je bilo, kakor da bi bila njena meča in stopala stisnjena v nagrbančen železen oklep.

»Kako je z Vašimi nogami?« jo je vprašal med poslom.

»Precej odrevenele. Prstov ne morem gibati in jih tudi ne čutim. Bo že bolje. Ogenj krasno gori. Pazite, da Vam prsti ne ozebejo. Zdi se mi, da so tudi Vaše roke skoro docela premrle, ker jih tako okorno gibljete.«

Nateknil si je rokavice in nekaj časa divje opietal z rokami po lastnih plečih. Ko je začutil bodicanje vzbujajočega se krvnega obtoka, si je zopet ogolil roke in je hitel trgati, rezati, žagati in sekati njeno oledenelo obleko. Pokazala se je bela koža ene in nato še druge noge. Tako sta obe ležali na mrazu sedemdesetih stopinj pod ničlo, kar je sto in dve stopinji pod točko, kjer voda začne zmrzovati.

Potem je prišlo na vrsto drgnjenje s snegom, ki ga je Dimač vršil z brezobzirno okrutnostjo, dokler se deklica ni začela zvijati, umikati, gibati s prsti in veselo tožiti spričo bolečin. Napol jo je potegnil, napol si je pa pomagala sama, da sta prišla bliže k ognju. Položil je njeni nogi na odejo v bližino rešilnih plamenov.

»Zdaj boste sami morali nekaj časa paziti nanje,« je rekel.

Res si je mogla sneti rokavice in si sama gnesti noge. Kot izkušena severnjakinja pa je pazila na to, da je koža le počasi sprejemala toploto.

Medtem, ko je bila Joy zaposlena z nogami, se je Dimač lotil svojih rok. Sneg se ni topil in niti vlažen ni postal. Svetli njegovi kristali so bili kakor pesek. Polagoma so mu bodeči občutki jeli naznanjati, da se kri zopet začneja pretakati v premrlem mesu. Nato je podteknil ogenj, ji snel s pleč nahrbtnik in dobil iz njega novo obuvalo.

Čok se je vrnil po strugi in zlezal k njima na breg. »Omejil sem polnih tisoč čevljev,« je naznanil. »Najina deleža sta sedemindvajseti in osemindvajseti po številu. Komaj sem srečno osvojil številko sedemindvajseto, kar pride eden onih zaspancev, ki smo jih bili pustili za seboj. Brez ovinkov mi je dejal, da mi številka osemindvajseta ne gre več. Jaz pa sem mu rekel...«

»No, no!« je vzkliknila Joy. »Kaj ste mu dejali?«

»Dejal sem mu, če se takoj ne pomakne za petsto čevljev više, da mu bom tako prilepil na njegov zmrznjeni nos, da bo mislil, da ima tam kepo jagodnega sladoleđa. Nato se je umeknil in takoj sem postavil središčna mejnika, tako da imava dva poštena zlatonosna delca sveta, petsto čevljev vsak. On si je osvojil prihodnji kos in zdajle, mislim, je zaostala tropa gotovo že postavila mejnike ob vsem potoku navzgor in menda tudi na drugi strani hriba. Najina

dva deleža sta varna. Pretemno je že, da bi ju šli gledat še nocoj, in tudi vogelne mejnike bova morala zabiti šele jutri.«

Ko so se zjutraj zbudili, so našli, da se je tekom noči nekaj spremenilo. Tako toplo je bilo, da sta Dimač in Čok pod svojo skupno odejo ugotovila, da ne more biti več kot dvajset stopinj pod ničlo. Želo mraza je bilo skrhano. Vrh njune odeje je šest palcev na debelo ležalo ivje.

»Dobro jutro! Kaj pa Vaše noge?« je Dimač zaklical preko pepela na drugo stran mrtvega ognjišča, kjer je Joy Gastell, skrbno otresaje sneg na stran, vstajala iz svojega spalnega kožuha.

Čok je zanetil ogenj in odkršil na potoku kos ledu, Dimač pa je skuhal zajtrk. Dan je napočil, baš ko so nehali jesti.

»Ti pojdi in postavi vogelne mejnike,« je rekel Čok Dimaču. »Tam, kjer sem izsekal led za kavo, je mnogo peska. Raztopil bom snega in poskušal izprati ponev tistega peska. Bomo videli, če bo v njem kaj zlata za dobro srečo.«

Dimač je s sekiro v roki odšel in usekal količe, ki naj bi služili za vogelnike. Začenši od središčnega mejnika številke sedemindvajset, je v pravem kotu korakal preko ozke dolinice proti njenemu robu. Vršil je to delo brez premisleka, kar tako iz navade, kajti bil je poln spominov o pretekli noči. Jasno je čutil, da si je priboril gospostvo nad nežnimi potezami in krepkimi mišicami tistih nog in gležnjev, ki jih je drgnil s snegom, in zdelo se mu je, da se to njegovo gospostvo počasi širi na vse ostalo, kar ima ta deklica njegovih sanj. Neka nejasna in vendar ognjevita radost, ki jo vzbuja v človeku posest, ga je navdajala. Zdelo se mu je, da mu ni treba drugega nego pristopiti k Joy Gastell, jo prijeti za roko in reči: »Pojdi!«

Take misli so mu rojile po glavi, ko je opazil nekaj, kar mu je za nekaj časa popolnoma pregnalo razglabljanje o gospostvu nad belimi nogami mlade ženske. Na robu dolinice se je svetilo obeljeno drevo: vogelni mejnik. Ko je došel do njega, se dolina ni dvigala v breg, ampak se zopet odprla in tam je zagledal drugi potoček. Pogledal je v ravni črti mimo obeljene vrbe na veliko in vidno smreko. Povrnil se je k strugi, kjer je stal središčni mejnik. Šel je po strugi potoka okoli širokega, konjski podkvi podobnega ovinka in spoznal, da sta obadva potoka le en sam. Nato je dvakrat korakal po snegu od roba dolinice do roba dolinice, začenši prvič od srednjega mejnika številke sedemindvajsete, drugič pa od zgornjega mejnika številke osemindvajsete, in je našel, da je bil zgornji mejnik poslednjega deleža nižje nego nižji prejšnjega deleža. V sivem mraku in polutemi je bil Čok postavil svoja dva mejnika na prostor, ki ga je oklepel prej omenjeni, konjski podkvi podobni ovinek.

Dimač se je napotil nazaj proti malemu taborišču. Čok, ki je baš dokončal izpiranje prve ponve peska, ga je obsul z besedami, ko ga je ugledal.

»Terno smo zadeli!« je klical in mahal s ponvijo. »Pojdi no pogledat! Zlata kot blata. Samo tukaj ga je za dvesto dolarjev, če kaj vem. In tako bogat je ves prod. Dozdaj sem že marsikaj izpiral, ampak da bi bilo tako maslo, kakor je tu, tega pa še ne!«

Dimač je malomarno pogledal zlato zrnje, si nalil pri ognju skodelico kave in se usedel. Joy je takoj začutila, da nekaj ni prav. Z vprašujočim pogledom je željno zrla v Dimača. Čok pa, ki ni opazil v vedenju svojega tovariša ničesar sumljivega, je bil razočaran, ker se tovariš ni hotel tako radostiti, kakor je on pričakoval.

»No?« je vprašal. »Zakaj pa ne poskočiš od veselja? Ali te res nič ne gane tale stvar? Cel zaklad imamo tukaj. Ah! Morda pa vihaš nos zato, ker je ponev takega proda vredna samo dvesto.«

Dimač je posrebral kavo, preden je odgovoril. »Čok, ali veš, zakaj sta naša zlatonosna deleža podobna Panamskemu prekopu?«

»Ne, tega pa že ne vem.«

»Zato, ker je vzhodni konec Panamskega prekopa vzhodno od zapadnega konca. To je vse.«

»Le naprej,« je dejal Čok. »Do sedaj ne vidim, kako jo boš izpeljal.«

»Na kratko rečeno, Čok, ti si osvojil dve parceli na velikem, podkovastem ovinku.«

Čok je položil ponev z zlatim zrnjem v sneg in vstal. »Nadaljuj!« je rekel.

»Gorenji mejnik osemindvajsete številke stoji deset čevljev niže nego dolnji sedemindvajsete.«

»Ali hočeš reči, da nimava ničesar, Dimač?«

»Še več. Dobila sva deset čevljev manj kot nič.«

Čok se je obrnil in zdirjal po bregu navzdol. Pet minut kasneje se je vrnil in je na vprašujoči pogled deklice samo prikimal. Ne da bi črhnal, je sedel na deblo podrtega drevesa in se zastrmel v sneg pred svojimi nogami.

»Najbolje bo, če pospravimo svoje stvari in se napotimo nazaj proti Dawsonu,« je rekel Dimač in začel zgibati odeje.

»Žal mi je, Dimač,« je rekla Joy. »Vse to gre na moj rovaš.«

»Že dobro, že,« je rekel. »Na svetu je pač vse mogoče.«

»Ne, krivda je moja, edino moja,« je vztrajala. »Moj oče je osvojil tudi zame kos sveta takoj ob mestu, kjer je bilo zlato najdeno, to vem. Darujem ga vama.«

Dimač je odkimal.

»Čok,« je prosila.

Čok je stresel z glavo in se začel smejati. Bil je to gromovit smeh. Hehet in krohot sta se vrstila s prisrčnim tuljenjem.

»Nikar ne mislite, da sem trčen,« je pojasnil. »Včasih se salamensko zabavam in baš sedaj se mi je ta stvar pripetila.«

Zagledal je ponev z zlatim zrnjem. Stopil je k njej in jo silovito brcnil, da se je zlato razletelo na vse vetrove. »Ni naše,« je rekel. »Tistega zaspanca je, ki sem ga sinoči spodil petsto čevljev više. To me najbolj jezi, da bo baš on dobil tistih štiristodevetdeset čevljev. Pojdi, Dimač! V Dawson! Ako me misliš ubiti zato, ubij me. Tudi z mezincem ne zganem.«

4. Čoku se sanja.

»Čudno se mi zdi, da ne igraš,« je rekel Čok neki večer Dimaču, ko sta bila pri »Losjem rogu«. »Ali nimaš nič igralske žilice?«

»Imam,« mu je odgovoril Dimač. »Imam pa tudi smisel za številke. In če stavim in tvegam denar, hočem tudi imeti zagotovilo, da bom dobil.«

Širom prostorne pivnice je šumelo, žvenketalo in brnelo kakih dvanajst igralnih koles, okoli njih pa so možaki v kožuhih in mokasinih poskušali svojo srečo. Dimač je zamahnil z roko proti njim.

»Poglej jih,« je rekel. »Trezen preudarek mi pravi, da bodo vsi ti nocoj več izgubili nego dobili. Marsikdo izgublja že zdaj.«

»V računstvu si močan,« je dejal Čok, poln občudovanja, »in v splošnem si zadel. Toda poleg številke so na svetu tudi dejstva. In eno tako dejstvo je to, da včasih sreča koga posebno ljubi. Zgodi se tupačam, da dobi vsak, ki se loti igranja. Gledal sem večkrat in opazil, kako je šla banka na kose. Pri igranju je treba zlasti paziti na slutnjo. Pride slutnja, ko človek čuti vnaprej, da bo dobil, in takrat je treba igrati, dokler vse strune ne popokajo.«

»To je pa kaj preprosta stvar,« se je rogal Dimač, »tako preprosta, da ne morem razumeti, kako morejo ljudje sploh kdaj izgubiti.«

»Težava je le ta,« je priznal Čok, »da slutnje človeka prepogostoma varajo. Tudi mene samega je nekoč pošteno ogoljufalo. Kakor rečeno, treba je pogoditi pravo slutnjo.«

Dimač je zmajal z glavo. »Veš, to so zopet računi. Večina igravcev nazadnje spozna, da so igrali na krive slutnje.«

»Povej no, ali tebe nikdar ne obide tisto nepremagljivo prepričanje, da ti ni treba drugega kot položiti denar in pograbit dobljeno?«

Dimač se je smejal. »Vidiš, verjetnost je majhna, pa se bojim. Ampak veš kaj, Čok, vrgel bom dolar visoko karto, morda bova zadela toliko, da si ga privoščiva požirek ali pa dva.«

Dimač se je začel riniti proti igralni mizi, kjer so igrali »faraona«, pa ga je Čok prijel za rokav.

»Čakaj malo! Vprav sedaj me obhaja neka slutnja. Vrzi dolar na roletu.«

Odšla sta k roletni mizi v bližini točilnice.
 »Čakaj, dokler ti ne rečem,« je svetoval Čok.
 »Katero številko?« je vprašal Dimač.
 »Izberi si jo sam, toda čakaj, dokler ti ne rečem.«
 »Pa vendar ne misliš, da je sreča zame enaka pri tej in oni mizi?«

»Prav toliko sreče imaš kot prihodnji igralec.«
 »Toda manj nego jo ima banka.«
 »Čakaj, pa boš videl. Zdaj! Zdaj je čas. Vrzi!«

Mož pri roletni je baš zagnal kroglo iz slonove kosti okoli gladkega roba vrtečega se kolesa. Dimač, stoječ pri dolenjem koncu mize, je segel preko enega igralcev in vržel dolar na slepo srečo. Srebrni navec se je zakotalil po gladkem zelenem suknu in pokrnil številko 34.

Krogla je obstala in upravitelj je zaklical: »Številka 34 dobi!« Pometel je mizo, k Dimačevemu dolarju pa je porinil še štiriintrideset dolarjev. Dimač je pobral dobljeni denar, Čok pa ga je z zadoščenjem lopnil po rami.

»No, Dimač, ali ni bila to božanska slutnja? Odkod ta slutnja? Za to stvar ni besedi. Vedel sem, da boš dobil. To je vse. Ako bi bil tvoj dolar padel na katerokoli drugo številko, bi bil prav tako dobil. Kadar je slutnja prava, dobiš, pa če bi se tudi branil.«

»Recimo, da bi zadela dvojna ničla?« je vprašal Dimač, ko sta korakala k točilni mizi.

»Tedaj bi se tvoj dolar ustavil na dvojni ničli,« je bil Čokov odgovor. »Ne ogneš se ji. Slutnja je slutnja. Saj si videl na lastne oči. Pojdiva nazaj k mizi! Zdaj, ko sem tebi pripomogel do dobička, slutim, da bom tudi jaz sklatil nekaj hrušk.«

»Pa menda ne igraš po sestavu?«* ga je vprašal Dimač čez deset minut, ko je Čok izgubil sto dolarjev.

Čok je nejevoljno stresel z glavo, ko je položil igralne koščice v bližino številk 3, 11 in 17 ter še posebej eno na zeleno barvo. »Tisti igralci, ki igrajo po sestavu, so gotovo s samim peklenščkom v zvezi,« se je obregnil, ko je upravitelj pograbil k sebi vse njegove koščice.

Spočetka je Dimač opazoval igro brez posebnega zanimanja, nenadoma pa je nekaj šinilo vanj in začel je opazovati vsako malenkost, tako kroženje krogle in vrtenje kolesa kakor tudi posamezne stave. Igral pa ni, ampak se je zadovoljil z opazovanjem. Kljub temu je bilo njegovo zanimanje tako živo, da ga je Čok, naveličan svojih »slutenj«, komaj odvrlel od mize.

Upravitelj je vrnil Čoku vrečo z zlatim prahom, ki mu jo je moral v zalog dati, in mu dal listek, na katerem je bilo zapisano: »Vzemi dolarjev 350.00!« Čok je odnesel vrečico in listek v drugi konec sobe in izročil oboje tehtničarju, ki je sedel za zlato tehtnico. Ta je iz vrečice izsul za tristo petdeset dolarjev zlatega prahu in jo potem vrnil Čoku.

* Sostav (sistem) je premišljen način, kam in kako staviti, da se končno mora dobiti. — Glej zadaj: »Roleta.«

»Tvoje slutnje tudi spadajo k tistim presnetim sestavom,« se je norčeval Dimač.

»Ampak igrati sem pa le moral nanje, da sem vsaj spoznal resnico, ali ne?« je odgovoril Čok. »Dokazati sem ti hotel, da slutnje res so.«

»Le potolaži se, Čok,« se je smejal Dimač. »Mene je pravkar prešinila slutnja...«

Oči so se Čoku zablestele. »Kakšna pa? Zgeni se in igraj pri tej priči!«

»Moja slutnja ni take vrste, Čok. Iz te slutnje si bom napravil tak sestav, da jim bom lepega dne celó številke pobral raz roletu.«

»Sostav!« je vzdihnil Čok in premeril tovariša z izrazom največjega sočutja. »Dimač, poslušaj dober svet in pusti sestave v nemar! Sostavi so izguba. V sestavih ni slutenj.«

»Baš zato jih imam rad. Sostav temelji na številkah. Kadar zadeneš pravi sestav, ne moreš več zaigrati. Po tem se loči od slutnje. Človek nikdar ne ve, kdaj se bo dobra slutnja prevrgla v slabo.«

»Jaz pa poznam mnogo sestavov, ki so se slabo obnesli, a nikoli ga še nisem videl, ki bi bil dober.« Čok je pomolčal in globoko vzdihnil. »Čuj, Dimač! Ako so ti sestavi začeli rojiti po glavi, bo najbolje, če se kar takoj nameriva na pot nazaj v snežene pustinje.«

Tekom prihodnjih tednov sta prijatelja le tupa-tam igrala kaj malega. Dimač je večinoma sedel sklonjen nad roletu pri »Losjem rogu«, Čok pa je čedalje bolj razodeval voljo za novo potovanje.

Nekega dne mu je predlagal stampedo dvesto milj daleč po Yukonu navzdol. Takrat pa je Dimač krepko stopil na noge.

»Poslušaj me, Čok,« je rekel, »jaz ne grem. Ta pot bo trajala deset dni in tekom tega časa bom že tako obdelal svoj sestav, da bo držal. Že sedaj si z njim upam igrati v dobit. Za kakega vraga me pravzaprav nameravaš vlačiti okoli po deželi, to bi rad vedel.«

»Dimač, moja dolžnost je, paziti nate. V tvoji glavi ni zadnje čase, kakor bi bilo treba. Šel bi s teboj na pohod proti Jerihi ali pa na severni tečaj, da bi te le odstranil od tiste mize.«

»Že dobro, Čok! Toda zapomni si, da že dolge hlače nosim in da znam jesti meso. Vse, kar boš odstranjeval od tiste mize, bo zlato, ki ga bom dobil s svojim sestavom. Zdi se mi, da ga boš moral voziti s pasjo uprego.«

Namesto da bi odgovoril, je Čok vzdihnil.

»In zapomni si: nočem, da igraš na svojo roko,« je nadaljeval Dimač. Dobiček bova delila, za začetek pa potrebujem ves denar, kar ga imava. Sostav je še mlad in najbrž jo bom parkrat izkupil, preden bo stvar stala na trdnih nogah.«

Dimač je zopet prebil dolge ure in dneve opazujoč roletu.

Končno je naznanil, da je pripravljen. Čok je bil slabe volje in je prerokoval nesrečo. Ko je spremljal prijatelja k »Losjemu rogu«, mu je bilo, kakor bi šel za pogrebom. Dimač si je kupil cel kup igralnih koščic in sedel za mizo poleg upravitelja rolete. Kolo se je vrtelo, krogla je krožila, čas je potekal, toda Dimač še vedno ni postavil niti ene koščice. Čok je postajal nepotrpežljiv.

»Zaleti se vendar, ták se!« je silil. »Začni s pogrebom, da ga bo prej konec. Kaj pa je s teboj? Ali si dobil mrzle noge?«

Dimač je odkimal in čakal. Deset ali petnajst iger je minilo, potem pa je nenadoma postavil deset dolarških koščic na številko 26. Številka je dobila in upravitelj je porinil Dimaču tristopetdeset dolarjev. Zopet je minilo deset, dvajset, trideset iger, pa je Dimač položil deset dolarjev na 32. Znova je priigral tristopetdeset dolarjev.

»Slutnja!« je razburjeno šepetal Čok prijatelju na uho. »Jahaj na njej! Jahaj!«

Preteklo je pol ure, ne da bi Dimač genil. Potem pa je položil deset dolarjev na 34 in dobil.

»Slutnja!« je šepetal Čok.

»Kaj še!« mu je odvrnil Dimač šepetaje. »Sostav je. Ali ni krasen?«

»Prazne marnje!« mu je Čok ugovarjal. »Slutnje prihajajo po čudnih potih. Ti morda misliš, da je sostav, pa ni. Sostav je v tej igri nemogoč. Kaj takega še nikoli na svetu bilo ni. Na slutnje igraš, na pristne slutnje.«

Dimač je zdaj spremenil igro. Stavil je bolj pogostoma, toda samo poedine koščice in izgubljal več ko dobival.

»Nehaj,« mu je šepetal Čok. »Izmenjaj koščice. Trikrat si zadel v črno in si vteknil tisočak. Naprej pa ne bo šlo tako gladko.«

V tem trenutku je krogla zakrožila in Dimač je položil deset koščic na 26. Upravitelj mu je zopet izplačal tristopetdeset dolarjev.

»Ako si popolnoma ponorel in imaš nesmrtno slutnjo, tedaj stavi najvišjo vsoto, ki je dovoljena. Prihodnjč položi petindvajset dolarjev,« mu je svetoval Čok.

Zopet je preteklo pol ure. Dimač je tupačam stavil manjše vsote in večinoma izgubljal. Potem pa je naglo in odločno, kakor vedno pri velikih stavah, položil petindvajset koščic na 00. Upravitelj mu je plačal osemstopeninsedemdeset dolarjev.

»Zbudi me, Dimač, sanjam,« je tožil Čok.

Dimač se je nasmehnil, odprl beležnico in se zamislil v svoje račune. Neprestano je jemal iz žepa to beležnico in pisal vanjo drobne številke.

Okoli mize se je med tem časom nabrala velika družba gledavcev, dočim so igralci sami poskušali postaviti na iste številke kot Dimač. Ko je to videl, je igro spremenil. Desetkrat zaporedoma je položil po

deset dolarjev na 18 in vsakokrat izgubil. Tudi najstanovitnejši so ga potem zapustili. Spremenil je številko in takoj dobil tristopetdeset dolarjev. In že so bili igralci zopet pri njem. Ker je pa pri naslednjih stavah izgubil, so ga znova zapustili.

»Nehaj, Dimač, nehaj,« je svetoval Čok. »Če je niz slutenj še tako dolg, vendar kdaj preneha. In tvoj niz je že končan. Ne boš več zadel v črno.«

»Še enkrat bom vrgel nekaj cvenka, potem bova pa zamenjala koščice za zlato,« je rekel.

Nekoliko minut je raztresal po mizi majhne stave, dobival majhne vsote, toda še več izgubljal. Potem pa je položil zopet petindvajset dolarjev na 00.

»Zdaj jo bom pa popihal,« je dejal upravitelju, ko je dobil.

»Ni mi treba praviti, koliko si priigral,« mu je rekel Čok, ko sta korakala k tehtničarju. »Sem dobro pazil. Okoli šestintridesetsto si na dobrem. Ali sem pogodil?«

»Šestintridesetsto in šestdeset. Zdaj pa odnesi zlati prah domov. Tako sva se zmenila.«

»Nikar ne teptaj svoje sreče,« je prosil Čok naslednji večer, ko je videl, da se tovariš odpravlja proti »Losjemu rogu«. »Cel niz slutenj si preigral sinoči, ampak rečem ti, da si ga tudi izigral. Ako pojdeš nazaj, boš gotovo izgubil vse, kar si priigral.«

»Pravim ti, da ne igram na slutnje. Moja igra temelji na številkah. Je sostav, ki po njem izgubiti ne morem.«

»Kakšen sostav, za zlodja vendar! Sostava sploh ni,« je menil Čok. »Nekoč sem dobil kar sedemnajstkrat zaporedoma. Ali misliš, da je bil to morda kak sostav? Še malo ne. Sreča je bila, ki je včasih tudi norcem mila. Takrat sem dobil mrzle noge in nisem imel toliko poguma, da bi jo odrl na meh. Ako bi bil imel več poguma in ne bi bil stisnil repa med noge že po tretjem dobitku, bi bil tisti večer priigral trideset tisoč dolarjev.«

»Kljub temu, dragi moj Čok, je to, kar jaz igram, pristen sostav.«

»Hm! To bi mi moral šele dokazati.«

»Saj sem ti že dokazal. Pojdi z mano nocoj in dokazal ti bom znova.«

Ko sta vstopila v pivnico pri »Losjem rogu«, so se oči vseh sosredile na Dimača, in tisti, ki so obdajali mizo, so se umeknili, da je zasedel svoje staro mesto pri upravitelju. Nocoj je bila njegova igra čisto drugačna. V poldrugi uri je stavil samo štirikrat, toda vsakokrat po petindvajset dolarjev in vsakokrat dobil. Izmenjal je priigrane koščice in Čok je odnesel domov zlatega prahu, ki je bil vreden tri tisoč in petsto dolarjev.

»Zdaj je pa res skrajni čas, da nehaš,« je rekel Čok, ko si je, sedeč na robu postelje, sezuval mokasine. »Sedem tisočakov si na dobrem. Pravi norec bi bil, ako bi še nadalje tvegala svojo srečo.«

»Čok, samo norec in mesečnik ne bi hotel igrati po tako izbornem sestavu kot je moj.«

»Dimač, zares ostroumen dečko si. Pa saj imaš vseučilišče za seboj. Več spoznaš v eni minuti nego jaz v štirideset tisoč letih. A kljub temu se presneto motiš, ako smatraš svojo srečo za sestav. Precej sveta sem že videl, pa povem ti naravnost, zaupno in s prepričanjem, da je nemogoč sestav, ki bi bil kos taki igri.«

»Ampak mojega sem ti pokazal. Ta pa drži.«

»Saj ni res, Dimač! Sanje so, sanje in jaz spim. Zdaj zdaj se bom zbudil, pa bom zakuril in začel kuhati zajtrk.«

»Kaj pa tale zlati prah, ti, Tomaž neverni? Poptiplji ga no!«

To rekši je Dimač vrgel z zlatim prahom napolnjeno vrečo prijatelju na kolena. Tehtala je petintrideset funtov in Čok je jasno začutil, da mu je nekaj težkega padlo v naročje.

»Ali je, ali ni?« je silil Dimač.

»Hm!« je godrnjal Čok. »V svojem življenju sem videl že dokaj lepih sanj. V sanjah je vsaka stvar mogoča. V vsakdanjem življenju pa je sestav nemogoč. Sicer nikdar nisem bil na vseučilišču, toda mislim, da smem najino igralsko orgijo smatrati za čisto navadne sanje.«

»Tisto pa že ne. Vse to se godi po Hamiltonovem zakonu varčnosti,« se je smejal Dimač.

»Tistega tepca ne poznam, še nikdar nisem čul o njem, lahko pa ima prav. Toda Dimač, jaz sanjam, ti pa hodiš okoli mene in me mučiš z nekakim sestavom. Ako me imaš rad, ako me zares imaš rad, zakličij: 'Čok! Vstani!' In bom vstal in začel kuhati zajtrk.«

Ko je tretji večer Dimač položil svojo prvo stavo na igralno mizo, mu je upravitelj vrnil petnajst dolarjev.

»Samo za deset lahko igrate,« je rekel. »Znižali smo višino stave na deset.«

»Hlače se jim tresejo,« se je rogal Čok.

»Nikomur ni treba igrati pri tej mizi, če noče,« je odvrnil upravitelj. »Prav rad Vam odkrito povem, da bi rajši videli, ako bi Vaš tovariš ne igral pri naši mizi.«

»Njegovega sestava se bojite, kajne?« je izzival Čok, ko je upravitelj plačal Dimaču tristopetdeset dolarjev.

»Ne trdim, da verujem v sestav, ker ne verujem. Še nikoli ni bilo sestava, ki bi se bil pomeril z roletom ali katerokoli hazardno igro. Pa kljub temu sem že večkrat videl, kako čudne muhe si včasih dovoljuje sreča. Zato pa, če mi bo le moči, ne bom dopustil, da bi mi razbili banko.«

»Aha, mrzle noge.«

»Igra je obrt kakor katerakoli druga, prijatelj moj! Saj ne igramo iz ljubezni do bližnjega.«

Dimač je dobival večer za večerom. Njegova igra je bila vsakikrat drugačna. V gneči, ki je vladala okoli mize, je strokovnjak za strokovnjakom poskušal zapisavati številke, ki je nanje stavljal Dimač, upajoč, da odkrijejo tajinstveni sestav. Pa so tožili, da nikakor ne morejo dobiti ključa, s katerim bi rešili uganko. Prisegali so, da je vsa stvar le gola sreča, da pa svoj živi dan še niso videli take.

Najbolj jih je motilo to, da je Dimač neprenehoma spreminjal način igranja. Včasih se je zatopil v svojo beležnico in pričel na dolgo in široko nekaj računati, tako da je pretekla cela ura, ne da bi postavil eno samo koščico. Včasih pa je kar po trikrat zaporedoma priglasil najvišjo stavo in v teku desetih minut priigral več ko tisoč dolarjev. Drugekrat pa je začel z največjo ravnodušnostjo staviti po dolarju na vse številke širom mize. To je trajalo deset minut, pa tudi pol ure, potem pa je nenadoma, ko je krogla delala že poslednje kroge, postavil najvišjo stavo na številko, stolpec in barvo in je dobil na vse tri. Da bi speljal na led tiste, ki so ga poskušali posnemati, je nekoč stavljal štiridesetkrat zaporedoma najvišjo stavo in vsakikrat izgubil. Pa naj je igral še tako različno, Čok je vsak večer nesel domov petintridesetsto dolarjev.

»Sostava nimaš,« je trdil Čok, ko sta se neki večer odpravljala k počitku. »Z očmi in ušesi pazim, pa vidim, da stvar ne sloni na številkah. Niti dvakrat ne igraš enako. Vse, kar sem opazil, je to, da, kadar se ti zdi, izbiraš številke, ki dobijo, kadar pa staviš na take, ki ne dobijo, da to delaš namenoma.«

»Morda si bliže resnici nego misliš. Res je, da včasih moram staviti na take številke, ki izgubijo. Pa to spada v sestav.«

»K vragu tvoj sestav!« Že vsakega igravca v mestu sem vprašal in vsi pravijo, da ni take stvari na svetu.«

»In vendar ga jim kažem ves čas.«

»Poslušaj, Dimač!« Čok je baš nameraval upihiniti svečo, pa je počakal. »Zdaj me pa stvar že jezi. Ti menda misliš, da je to sveča, pa ni. Ne, ne, gospod, to ni sveča. Jaz sam tudi nisem jaz. Jaz sem zdaj nekje daleč zunaj na deželi. Ležim na hrbtu s široko odprtimi usti, zavrt v svoje odeje, ter vse to sanjam. Ti govoriš z menoj, ampak ni res, kakor tudi ta sveča ni zares sveča.«

»Ali ni potemtakem smešno, da tudi jaz s teboj vred sanjam?«

»Čisto nič. Ti si del mojih sanj, to je vse. Kolikokrat sem že čul, kako so drugi ljudje govorili v mojih sanjah. Eno ti pa moram povedati, Dimač. Vame gre blaznost. Če bodo te sanje še kaj časa trajale, si bom začel gristi žile in tuliti.«

Šesto noč je igralnica pri »Losjem rogu« znižala višek na pet dolarjev.

»Imenitno,« je dejal Dimač upravitelju rolete. »Kakor po navadi hočem tudi nocoj priigrati svojih

petintridesetsto dolarjev. S tem, da nižate višek, me le silite, da dlje časa igram.«

»Zakaj pa ne poskušate igrati pri kakšni drugi mizi?« je vprašal oni srdito.

»Zato, ker mi je tu najbolj všeč,« je rekel Dimač in pogledal proti razbeljeni peči, ki je stala le nekoliko čevljev vstran. »Tukaj ni prepaha, je toplo in v vseh ozirih udobno.«

Ko je Čok deveti večer nesel zlati prah domov, je le malo manjkalo, da ga ni božje vrglo. »Jaz bom nehal, Dimač, jaz bom nehal. Vem, kdaj iniam dovolj. Ne sanjam. Buden sem. Sostav je sicer nemogoč, pa vendar vidim, da ga imaš. Sklepní računi ne veljajo. Pratika je ob ves sloves. Svet se bliža polomu. Na zemlji ni ničesar rednega in enoličnega več. Poštovanica je zblaznela. Dve je osem in devet je enajst. Dvakrat dve je osemstošestintrideset in — in pol. Karkoli je, je vse, in nič je vse. Dvakrat vse je mrzla smetana, stepeno mleko in konji, ki zadaj piskajo. Ti imaš sostav. Številke postavljajo na laž številke. Kar ni, je, in kar ni, bo. Solnce vzhaja na zapadu, luna je mlinec, zvezde pa so govedina v konzervah. Črne koze so božji blagoslov, mrtvi brcajo, kamenje plava, voda je pa plin. Jaz nisem jaz in ti nisi ti. Morda sva dvojčka, ako nisva sesekljana krompirja, pražena na zelenem volku. Ljudje božji, zbudite me! Oh, zbudite me!«

Prihodnje jutro je prišel v njuno kočó obiskovavec. Dimač ga je poznal. Bil je to Harvey Moran, lastnik vseh igralnih miz v Tivoli. V njegovem debelem glasu je bilo opaziti tiho prošnjo, ko je začel govoriti o svojem poslu.

»Stvar je takale, Dimač,« je dejal, »Primorali ste nas vse, da smo začeli pomišljati. Prihajam v imenu še devetih drugih lastnikov igralnic, to se pravi, prizadete so vse gostilne v mestu. Mi ne razumemo. Mi vemo, da doslej še noben sostav ni nadkrilil rolete. Vseučiliški profesorji matematike so nam tako dejali. Oni tudi trdijo, da je roleta sostav sama po sebi, edini sostav na svetu in zategadelj je ne more noben drugi sostav niti doseči niti premagati. Če bi se pa to vendar zgodilo, bi lahko rekli, da je aritmetika šla v blaznico.« Čok je pri teh besedah krepko prikimal.

»Ako en sostav pobije drugega, tedaj sostava sploh ni,« je nadaljeval igravec. »Ako bi se pa to dogodilo, bi bila vsaka stvar mogoča. Ena stvar bi bila lahko na dveh krajih obenem, ali pa bi bili dve stvari lahko istočasno na takem kraju, ki je vprav dovolj prostoren za eno samo.«

»Videli ste me igrati,« je odvrnil Dimač kljubovalno, »in če mislite, da so moji dobički le posledica nenavadne sreče, zakaj se bojíte?«

»Prav to je tisto. V skrbeh smo, bojimo se. Odkrili ste sostav, pa zopet vemo, da je to nemogoče. Opazoval sem Vas zadnjih pet večerov zaporedoma in vse, do česar sem se dokopal, je prepričanje, da sta

vite na nekatere številke in dobivate. Zdaj se nas je zbralo vseh deset lastnikov igralnic in Vam čisto po prijateljsko predlagamo sledeče: Roletno mizo bomo postavili v zadnjo sobo pri 'Losjem rogu', zložili bomo blagajno in se udarili z Vami. Vse lepo na tihem, med nami samimi. Zraven boste le Vi in Čok ter nas deset. Kaj pravite na to?«

»Zdi se mi, da se zadeva dá urediti še na drug način. Vaša stvar je, da pridete k meni. Nocoj bom igral v točilnici pri 'Losjem rogu'. Tam me boste prav tako lahko motrili.«

Tisti večer, ko je Dimač sedel na svoje običajno mesto pri mizi, je upravitelj igro ustavil. »Ne igramo več,« je rekel. »Tak je gospodarjev ukaz.«

Toda zbrani lastniki igralnic se niso dali kar tako odstraniti. V malo minutah so zadevo uredili. Prevzeli so mizo in vsak je položil tisoč dolarjev v blagajno.

»Zdaj se pa izkažite,« je pozval Dimača Harvey Moran, ko je upravitelj prvič pognal kroglo.

»Ali mi dovolite višek petindvajsetih dolarjev?« je vprašal Dimač.

»Seveda.«

Dimač je takoj položil petindvajset koščic na 00 in dobil.

Moran si je obrisal znojno čelo. »Nadaljujte,« je rekel.

Ko je potekla ura in pol, je imel Dimač tistih deset tisočakov v žepu.

»Blagajna je prazna,« je naznanil upravitelj.

»Ali imate dovolj?« je vprašal Dimač.

Lastniki igralnic so se nemo spogledali. Bili so preplašeni. Ti vitezi boginje sreče so bili premagani. Naleteli so na nekoga, ki je poznal tajne zakone gospe Fortune bolje nego oni. Vedel je nekaj, česar doslej še nihče ni vedel, nekaj, kar je bilo doslej celo v sanjah nemogoče.

»Nehamo,« je rekel Moran. »Ali ni res, Burke?«

Dolgopeti Burke (izg. Börk), ki je bil lastnik igralnic v gostilnah M. in G., je prikimal. »Kar je nemogoče, se je zgodilo,« je rekel. »Ta Dimač ima zares sostav. Ako mu dovolimo, da še igra, nas bo osušil. Edina rešitev iz te zagate je ta, da znižamo višek stave na en dolar, ali na deset centov ali celo na en cent, če namreč hočemo, da bodo naše igralnice odprte, S tako nizkimi stavami ne bo mogel kaj prida priigrati.«

Vsi so se ozrli na Dimača.

Ta pa je skomizgnil. »Če boste to storili, gospodje, bom pa najel tropo mož, ki bodo igrali zame pri vaših mizah. Plačeval jim bom po deset dolarjev za štiri ure igranja, pa bom vseeno žel lepe uspehe.«

»Potemtakem bomo pa zaprli svoje igralnice,« je odgovoril dolgopeti Burke. »Razen...« obotavljal se je in se ozrl po svojih tovariših, da bi videl, če so istih misli. »Razen, če se dá z Vami pametna beseda govoriti. Za koliko bi bili pri volji prodati svoj sostav?«

»Za trideset tisoč dolarjev. Na vsakega bi prišlo po tri tisočake.«

Malo so se porazgovorili in prikimali. »Pa nam boste res razložili svoj sestav?«

»Seveda.«

»In nam obljubite, da ne boste nikdar več igrali rolete v Dawsonu?«

»Obljubim,« je rekel Dimač iskreno. »Obljubim vam, da ne bom nikdar več igral tega sestava.«

»Moj Bog!« je vzkliknil Moran. »Pa menda vendar nimate še drugih sestavov?«

»Počakajte malo!« je tedaj zaklical Čok. »Poprej bi se rad malo pogovoril s tovarišem. Pojdi sem, Dimač, na to stran sobe.«

Dimač mu je sledil v samotni kot, dočim se je na stotine radovednih oči sosredilo na njima.

»Čuj, Dimač,« je šepetal Čok hripavo. »Mogoče je, da ne sanjam. Če je to res, potem pa ti prodajaj svoj sestav neusmiljeno poceni. Pomisli, da držiš z njim ves svet za hlače. V tistih hlačah so milijoni. Stresi jih! Stresi na vso moč!«

»Ampak kako, če so le sanje?« je vprašal Dimač mehko.

»Če so pa sanje, potem pa za božjo voljo pograbi te igralce za vrat. Kaj pomaga sanjati, če pa človek ne sanja, kakor je treba.«

»Na srečo, Čok, to niso sanje, ampak gola resnica.«

»Tedaj ti pa do smrti ne bom odpustil, če prodajš sestav za trideset tisoč.«

»Ako ga prodam za trideset tisoč, mi boš omahnil okoli vratu in se ctesel prepričanja, da sanjaš. To niso sanje, Čok. Čez par minut boš spoznal, da sva bila ves čas popolnoma budna. Povem ti le toliko, da prodajam edino zato, ker moram.«

Ko sta se vrnila k mizi, je Dimač naznanil deseterici, da njegova ponudba še vedno velja. Izročili so mu zadolžnice, ki se je vsaka glasila na tri tisoč dolarjev.

»Plačali naj bi z zlatim prahom,« je svetoval Čok.

»Pravkar sem nameraval namigniti, naj bi tehtničar zamenjal zadolžnice z zlatom,« je rekel Dimač.

Lastnik »Losjega roga« je izplačal zadolžnice in Čok je položil roko na zlató.

»Zdaj se pa res ne maram zbuditi,« je rekel, ko je tipal in težkal posamne vrečice. »Ako potegnemo črto, so te sanje vrgle sedemdeset tisočakov. Bilo bi hembrano drago, ako bi se zdaj prebudil, se skobacal iz odej in začel ravnati zajtrk.«

»Zdaj pa Vaš sestav!« je zaklical Burke nepotrpežljivo. »Plačali smo ga in bi ga radi poznali.«

Dimač jih je peljal k mizi. »Zdaj, gospodje, prosim vaše pozornosti. To ni sestav v navadnem smislu besede. Skoró da ga ne morem imenovati zakonitega. Ima pa to dobro lastnost, da deluje jako zanesljivo. Zakaj, — o tej stvari imam svoje nazore.

Pa kaj bi govoril! Pazite! Gospod upravitelj, bodite pripravljeni s kroglo. Čakajte! Izbral si bom številko 26. Mislite si, da stavim nanjo. Gospod upravitelj, bodite nared. Zdaj!«

Krogla je zakrožila,

»Kakor opažate, je številka 9 vprav nasproti.«

Krogla je obstala na številki 26,

Dolgopeti Burke je nekaj zarobantil in vsi so čakali.

»Če hočete, da dobi 00, mora biti njej nasproti številka 11. Poskusite sami in prepričali se boste.«

»Toda sestav?« je vprašal Moran nepotrpežljivo. »Vemo, da znate izbirati take številke, ki dobijo, in vemo tudi, katere so. Ne vemo pa, kako to delate.«

»Moj sestav je bil sad opazovanja. Po naključju sem zagledal, da je bila dvakrat vprav nasproti mene številka 9, ko je dobila številka 26. Ako bi se bilo to zgodilo enkrat, bi bil prezrl, toda zgodilo se je dvakrat zaporedoma. Potem sem igro pozorno motril in videl, da se je stvar natančno tako ponovila še večkrat. Potem sem začel opazovati druge številke in našel sem podobno stvar. Ako je bila nasproti dvojna ničla, je navadno dobila številka 32, ako je bila pa 11 nasproti, je dobila dvojna ničla. To se ne dogaja vsakikrat, ampak le po navadi. Ponavljam, da se to dogaja po navadi. Kakor sem že dejal, imam svoje posebne nazore, zakaj. Pa to prepuščam vam, gospoda.«

Dolgopetemu Burkeju se je nenadoma posvetilo v glavi. Ustavil je kolo in ga skrbno pregledal. Glave ostalih devetih solastnikov igralnic so se sklonile in se pridružile preiskavi. Potem se je dolgopeti Burke vzravnaval in pogledal proti bližnji razbeljeni peči.

»Vraga,« je rekel, »saj to sploh ni bil sestav. Miza je stala blizu peči in to presneto kolo se je zvežilo in skrivilo. In ves Dawson je skoro podivjal radi tega. Ni čudo, da se je tako zvesto držal te mize. Pri kakšni drugi še piškavega oreha ne bi bil priigral.«

Harvey Moran si je globoko oddehnil in si otrlo čelo. »Izbornó,« je dejal z zadovoljstvom, »recite, kar hočete, poceni smo pa le ugotovili, da ni bil sestav.« Mišice na obrazu so mu začele trepetati, končno pa je udaril v gromek smeh in Dimača potrepljal po rami. »Dimač, sive lase ste nam delali nekaj časa. Bili smo vsi srečni, da niste posečali tudi naših miz! Gospoda, doma imam nekaj steklenic pristne kapljice in jih bom odmašil, če greste vsi z menoj v Tivoli.«

Pozneje, ko sta bila zopet v koči, je Čok molče težkal in tipal tiste trebuhate vreče, nabite z zlatim prahom. Končno jih je nakopičil na mizo, sédel na rob svojega ležišča in začel sezuvati mokasine.

»Sedemdeset tisoč,« je računal. »Tehtajo tristo-petdeset funtov. In vse to je delo človeka, ki je bil tako ostroviden, da je opazil zveženo kolo. Dimač, ti bi jih pojedel žive, pojedel bi jih sirove. Ti vidiš skozi zid. Čisto si mi štrečno zmešal. Kljub temu prav

dobro vem, da so to le sanje. Take stvari se pripetijo edinole v sanjah. Veš, niti najmanjše želje nimam, da bi se zbudil. Upam iz vsega srca, da se nikdar ne zbudim.«

»Vesel bodi!« ga je tolažil Dimač. »Iz teh sanj se ne boš zbudil. Na svetu je mnogo zvitih buč, ki mi-

slijo, da so vsi ljudje na svetu mesečni, da sanjajo in tavajo okoli. V lepo družbo si zašel.«

Čok je vstal, stopil k mizi in vzel v naročje najtežjo vrečo pa jo pestoval, kakor da bi bila dete. »Lahko je, da sanjam in tavam okoli,« je rekel, »ampak, kakor praviš, zašel sem v res lepo družbo.«

(Dalje prihodnjic.)

Sinu.

Solnčne steze, rahla trava,
mlad, bogat in razcveten,
z živo mejo ograjen
vrt je, koder se igrava.

Zlati, ko boš velik, znaj:
svet bo cvet al bo pustinja,
sama tvoja bo stopinja,
in tvoj vrt bo brez ograj.

Anton Žužek.

Moja mamica.

Mamica moja, povej mi,
kaj imaš vlažne oči —
kaj si res plakala zame
dni in noči?

Mamica moja, povej mi,
kaj imaš zguban obraz —
ali te gube uklesal
res sem le jaz?

Mamica moja, srebró že
imaš vpletено v laseh —
ali si bila res zame
v vednih skrbeh?

Mamica moja udano
v križ se na steni ozrè —
novo si solzo z očesa
z vzdihom otrè.

Leopold Turšič.

Oče naš.

Oče naš,
ki si dahnil
v prazne posode
ognja;
ki si dal
spoznavati,
ki si dal
prepevati
in jokati,
Oče naš!

Oče moj,
ki si mi dal
spregledati
in skozi
mračno zaveso
videti
soj obraza Tvojega,
ki si mi dal
čutiliti in sanjati,

Oče moj!
Grem popotnik
svojo pot
in čujem ob sebi
Tvoj korak
in slutim pred sabo
Tvoj prst . . .

Kadar pride poslednji čas
in se nagne mrak,
sprejmi popotnika trudnega
in daj mu v Tebi pokoj,
Oče moj! —

Alfonz Gspan.

Molitev.

Solnca truden in senc bolan
sem izgrešil na teh daljnih potih cesto
in ne najdem v Tvoje sveto mesto,
moj Gospod.

V črnem zidu molči vodnjak.
V tujem stolpu se ne zganejo zvonovi.
Hladne moje so noči in majhni dnovi,
moj Gospod!

Ti veš vse in jaz sem vdan;
in ob tretji uri se boš k meni sklonil,
v Tvoji sladki luči bom utonil,
moj Gospod.

Anton Žužek.

Preproste besede.

(Iz cikla: Kras.)

Ljubim jih, te preproste besede
naših kraških kmetov,
ljubim jih, o bolj jih ljubim
od vas, meščanskih poetov.

Kakor da vidim krajino jasno
nad tiho zeleno dolino,
kakor da vidim skale in bore,
ki stražijo to dolino.

Ljubim jih, njih ostro tišino;
kakor razpokana roka
vabijo zopet in zopet me tja —
izgubljenega otroka . . .

Srečko Kosovel.

Pojdem čez Savo . . .

Hu, tu se v kožuhe zavijamo še,
na štajerskem Krémenu trta brsti,
tam v cvetje odeva se pesem in moč,
tam vriskata polje in gaj.

Hu, v kučme pri nas se pokrívamo še
in dihamo v zmrzle roké;
na štajerskem Krémenu trta brsti
in ptički svatujejo že.

Oj, pojdem čez Savo na štajersko stran,
kot ženin bom šel preko trat:
pomlad bo nevesta in solnce moj drug
in cvetna poljana moj grad.

Leopold Turšič.

Novi srbsko-hrvatski književni jezik in Slovenci.

Donesek k stoletnici rojstva Branka Radičevića.* — Ivan Mazovec.

Ce se pelješ z ladjo od Osijeka po Dravi in Donavi navzdol mimo belih sel, mimo mest, ki kakor jata golobic in labodov čepe ob donavskem obrežju, mimo z verigami na obalo priklenjenih mlinov, ki jih zovejo »vodénice«, mimo »vetrénjač« — mlinov na veler —, ki ti nehote zanesejo misli v daljno Holandijo, mimo ponosnega Novega Sada, bivših »srbskih Aten«, sedaj pa sedeža najtežjih vojvodinskih milijonarjev, po večini Židov, mimo vinorodne Fruške gore, vse posejane z bogalimi srbskimi samostani, polnimi srednjeveške slave in bogastva in na njem slonečega sedanjega sladkega brezdelja: — če se tako pelješ po tem zemeljskem rajju, tedaj se ti naenkrat pred očmi razgrne diven prizor. Pred teboj se v polkrogu dviga razpletен venec hiš, nad njim drugi, nad drugim tretji, dokler ti ne obtiči oko na obronkih nizkega gričevja, zasajenega s samimi vinogradi, ki jim ponosno kraljuje značilna majhna cerkvena — »kápela od mira« ji pravijo! —, kjer so leta 1699 sklepali mir Turčija z ene, z druge strani pa krščanske zavezniške države. To so Sremski Karlovci, važno središče srbske prosvete, sedež srbskega patriarha in, kar bo za te skromne vrstice najvažnejše, oni rajski kotiček, kjer je prebil najlepše dneve svojega življenja Branko Radičević, eden največjih srbskih pesnikov.

* * *

Rodil se je Branko 15. marca 1824 v Brodu na Savi. Njegov oče je bil carinik, pa je v kljub svoji službi našel časa za umetnost; prevedel je namreč Schillerjevega »Wilhelma Tella« v nevezani besedi (prozi) na srbski jezik. Mati Ruža, z deklinškim imenom Mihailović, je bila po rodu Macedonka iz Skoplja. Po vsem tem se ne bomo čudili, da se je v Brankovih žilah pretakala tako pesniško uporna kri. Pri krstu je naš Branko pravzaprav dobil ime Aleksij, toda v tedanji, narodno zelo navdušeni dobi so imeli navado cerkvena krstna imena zamenjati z narodnimi pa je isto storil tudi Radičević in si nadel ime Branko.

Leta 1830 je začel obiskovati srbsko šolo v Zemunu, kamor so prestavili njegovega očeta. Po dovršeni osnovni šoli je obiskoval še tri leta nemško šolo v Zemunu, a na jesen 1836 je došel v Sremske Karlovce v tamošnjo gimnazijo. Kaj je doživel na gimnaziji, o tem nam sam divno pripoveduje v svoji pesni, ki jo mora vsak srbski dijak znati iz glave. Dovršivši gimnazijo, ki je takrat štela šest letnikov, je odšel sku-

paj z očetom v Temišvar, da konča še filozofijo, to je dve zaključni leti gimnazije. Po dovršeni gimnaziji se je na jesen leta 1845 napotil na Dunaj. Do 1849. leta je studiral pravoslovje, po tem letu pa se je prepisal na medicino, ki je pa ni dovršil, ker mu je 18. junija 1855 zavrata jetika pretrgala nit življenja.

Istega leta 1845 kot Branko je došel na Dunaj tudi sloviti srbski slovničar (gramatik) Đuro Daničić. Kmalu sta si bila dobra prijatelja in zato se ne bomo čudili, če hodita miselno oba — eden umetniško, drugi znanstveno — po istih potih. Središče takratnega znanstvenega in umetniškega življenja je bil pa Vuk Štefanović Karadžić, učenec našega slavnega rojaka Jerneja Kopitarja.

* * *

Da posežem nekoliko nazaj v žalostno srbsko preteklost! Po bitki na Kosovem polju l. 1389 je srbska država vedno bolj propadala, dokler je niso Turki 1459 spremenili v turško pokrajino (pašaluk). Srbiji je sledila Bosna 1463, Hercegovina 1482, pozneje so pa Turki vedno silneje prodirali v Dalmacijo in na njene otoke, v Hrvatsko, Slavonijo, v naše zemlje, na Ogrsko in tja gori pod dunajsko obzidje. V teh žalostnih stoletjih je srbska knjiga propadla popolnoma in ko so sredi XVIII. stoletja oni Srbi, ki so pribežali v južno-ogrske kraje (sedanjo našo Vojvodino!), začeli zopet misliti na poživljenje svoje književnosti, tedaj so se naenkrat našli v hudem precepu: Avstrija, ki jim je prej obljubljala vse mogoče ugodnosti, je sedaj začela kazati rožičke. Silila jih je, naj puste cirilico in pravoslavje ter prestopijo v katoliško vero. Srbi so se upirali z vsemi močmi. Drugih lastnih knjig niso imeli kot one iz srednjega veka, kjer so pa pisatelji približno tako pisali, kot sta pisala sv. brata Ciril in Metod. Srbi so pa sedaj v XVIII. stoletju govorili čisto drugače, po svoje, po narodno, ali kakor je nekatera preveč vase zaverovana srbska gospoda običavala reči: »govedarsko«. V takem »govedarskem jeziku« pa vendar ne kaže pisati leposlovnih knjig, kaj šele učenih znanstvenih. Treba se je vrniti k sv. Cirilu in Metodu. Ker pa Avstrija noče pomagati, ker so nadalje Ogrji ljubosumni na probujajoče se Srbe, boječ se, da se ne bi ti spomnili svoje stare srednjeveške slave, zato se Srbi obrnejo na pomoč k najmočnejšemu slovanskemu bratu, k Rusu. Rusi jim deloma iz verskih, še bolj pa iz političnih vzrokov, ki so bili sicer z verskimi ozko povezani, pošljejo pomoč v obliki ruskih cerkvenih knjig in ruskih učiteljev. S tem je pa tudi podana podlaga za nov srbski jezik, ki je neka neprijetna mešanica govorce sv. Cirila in Metoda, ruskega jezika in deloma tudi preprostega srbskega govora, ki ga je ohola srbska gospoda zmer-

* Preteklo leto so Srbi z velikimi slovesnostmi praznovali stoletnico rojstva svojega pesnika Branka Radičevića. Tudi po slovenskih šolah so se ga spominjali in ker je Radičević tudi za razvoj slovenske kulture zanimiv, se nam zdi potrebno, da »Mladika« seznanimo tudi širše sloje s tem bratskim nam pesnikom.

jala z »govedarštino«. V tem čudnem, nemogočem jeziku — naš Kopitar pravi o njem, da je omejen, takorekoč neumen! — pišejo Srbi od srede XVIII. pa tja v prvo polovico XIX. stoletja svoje leposlovne in znanstvene knjige; in temu jeziku, ki so ga znanstveniki krstili za »slavenosrbski jezik«, temu jeziku je naš učeni rojak Jernej Kopitar napovedal boj na življenje in smrt. V tem boju pa si je vzgojil tudi svojega najslavnejšega učenca Vuka Štefanovića Karadžića, ki je, ko je Kopitar še živel, in tudi po njegovi prerani smrti (l. 1844), s pisanjem slovnice, z nabiranjem narodnih pesmi, pregovorov in sploh narodnega blaga, nadalje z znanstvenimi razpravami branil misli svojega mojstra in z njimi končno tudi — zmagal... Moj blagopokojni učitelj, največji učenjak sedanje dobe, profesor Vatroslav Jagić, nam je o priliki, ko nam je na dunajskem vseučilišču razmotrival o Vuku Štefanoviću Karadžiću, običaval reči: »Kadar in kjer postavijo Srbi spomenik svojemu Vuku, naj ga postavijo še učenemu Slovencu Kopitarju.« — Brez Vuka bi torej Kopitar težko zmagal, toda bodimo pravični: to zmago mu je zelo olajšal naš Branko Radičević, ki je ono, kar je Vuk po Kopitarjevih navodilih zasnoval znanstveno, pokazal v svoji umetnosti, v svojih pesmih, ki so zapete v najdivnejšem, kot solza čistem narodnem govoru, — govoru, ki ga onodobni naduti ali pa slabo računajoči in še slabše poučeni pesniki in znanstveniki psujejo, da je »govedarski«.

* *

Pa kako, da je Slovenec Kopitar tako odlično vplival na razvoj modernega srbskega knjižnega jezika in s tem tudi na razvoj srbske moderne kulture?! Vzrokov je več.

Bilo bi preobširno, če bi hotel na tem mestu razpravljati o neki posebni pesniški smeri, ki se imenuje romantika in njeni pristaši potemtakem romantiki. Naj poudarim samo eno posebnost te vrste pesnikov: oni so se zanimali za preteklost, zgodovino, šege in običaje in domačo umetnost in domačo govorico in — ako hočete! — celo za posamezna narečja svojega ljudstva. Na tej podlagi, obenem pa v umetniški luči vzorov zapadnih, predvsem romanskih, narodov so hoteli zgraditi ljudstvu, iz katerega so izšli, novo umetnost brez izumetničene učenosti in zagrajenosti, — umetnost, ki bi široke ljudske plasti napajala s ponosom na slavno preteklost in jih navdajala s pogumom pri pohodu v temno, a vendar upapolno prihodnost. Komu neki bi se torej ta umetniška struja bolj prilegala kot mučeniškemu Srbu, ki je po toliki slavni preteklosti tako dolga stoletja ležal v grobu zgodovinskega pozabljenja! In Slovencu Kopitarju?! Ali mu niso iste misli rojile po glavi: dvigniti svoj nesrečni rod iz večstoletnega spanja k novemu, krepkemu kulturnemu in gospodarskemu življenju. Toda pri tej misli se je Kopitarju inako storilo okoli srca...

Mladika 1925.

Tako malo nas je Slovencev, onih doli pa vse do Carigrada in Soluna. In vendar en del naših sosedov in bratov Hrvatov skoro popolnoma po naše, po slovensko govori: to so Hrvatje iz zagrebske in varaždinske županije ter iz Medjimurja. Te bi bilo treba pritegniti k nam, te utrditi v mnenju, naj pišejo svoj lastni jezik, svojo kajkavsko* govorico, ki jo gostolimo tudi mi Slovenci! Mogoče, da bi se polagoma približali... Vsi Srbi in vsi ostali Hrvatje pa naj goje svoj divni, obema bratoma skupni jezik — jezik, ki so mu nevenljiv spomenik kosovske narodne pesmi. Srbi so sicer na Kosovem polju izgubili svojo svobodo, toda samozavesti in vere v bodočnost niso izgubili nikoli! Iz stoletja v stoletje so srbski rodovi svojim sovražnikom Turkom prisegali osveto za poraz na Kosovem polju. Naš Kopitar je čutil to neusahljivo moč srbske narodne pesmi in zato želel, da bi se naš Prešeren, seveda le

Branko Radičević (1824—1853).

samo v vsebinskem oziru, naslonil tudi na srbsko-hrvatsko in slovensko narodno pesem. Toda naš veliki in, hvala Bogu, trmoglavu Prešeren ga ni poslušal in tako je Kopitar samo na pol zmagal. Prešeren ga ni ubogal, ker je bil sam umetniško in — deloma po Čopu — tudi znanstveno prebogati, obenem pa umetniško tako izrazita osebnost, da nikakor ni potreboval kakih nasvetov. Zato ponosno-hudomušno izjavlja:

»Preslábe péti bóje vam slovéče,
Pojó Kranjíc lepóto móje strúne,
In tvójo část, nevsmiljena devica!«

* Kajkavska se imenuje, ker ljudje izprašujejo s »kaj«, dočim zelo majhen del Hrvatov ob dalmatinski obali, severno od Splita, na hrvatskem Primorju, Kvarneru in v Istri vprašuje s »ča« in se zato ti imenujejo čakavci. Vsi drugi Slovani na Balkanu pa vprašujejo s »što« in se zato imenujejo štokavci. Slovanske prestolice na Balkanu so: Ljubljana in Zagreb kajkavski, Beograd in Sofija štokavski.

Po drugi plati so pa Zagrebčani, Varaždinci in Medjumurci sprejeli skupen jezik, ki ga govore vsi Srbi in večina Hrvatov, — kajkavsko govoricu so pa izločili iz knjig in časopisov; le v šaljivih listih, n. pr. v zagrebških »Koprivah«, se še košati zelo razkošno.

V teh dveh smereh je torej naš Kopitar pogorel ne pa pri Srbih! Dolg je bil sicer boj, a zmaga popolna! Začetkom druge polovice XIX. stoletja je takozvani »slavenosrbski« jezik že mrtev, že takorekoč izločen iz knjižne rabe. Posamezni izrazi se rabijo sicer še dandanes, o čemer se lahko prepričate, če čitate zbirko srbijanskih zakonov iz dobe Obrenovičev in prvih Karagjorgjevičev. V umetnosti, v romanu, povesti, noveli, pesmi je pa slavenosrbski nenaravni jezik že davno odmrli: uničila sta ga Kopitar in Vuk Štefanović Karadžić; temu poslednjemu pa je zopet s svojo umetnostjo zelo pripomogel k zmagi Branko Radičević, k čigar umetnosti se sedaj ponovno povračamo.

* * *

Prva štiri leta na Dunaju se je bavil s pravoslovjem, toda bolj površno; njegovo srce je bilo za umetnost, ki jo je vzljubil že v Sremskih Karlovcih, dasi se nam iz te gimnazijske dobe razen dveh nemških pesmi ničesar ni ohranilo. Za madžarskega upora l. 1848 pa tja do konca leta 1849 je prebival pesnik v Sremu, predvsem v Zemunu, odkoder je pogosto obiskoval Belgrad. V teh letih so nastale njegove pesmi! Toda že leta 1849 ga je začelo tiščati in glodati v prsih in posvetil se je medicini... Tema in žalost in smrtne slutnje so se poslej naselile v njegovem srcu in udarile pečat tudi nekaterim njegovim pesmim.

Proti koncu leta 1847 — isto letnico nosi tudi prva izdaja Prešernovih »Poezij« in slovita pripovedna pesem v dramski obliki »Gorski vijenac« od Petra II. Petrovića Njegoša, črnogorskega vladike in kneza, — je pesnik sam izdal svoje pesmi na Dunaju pod naslovom »Pesme Branka Radičevića«. Prej Srbi njegovih pesmi sploh niso hoteli tiskati, ker so bile napisane v narodnem jeziku, v »govedarštini«. Branko Radičević se je urednikom srbskih leposlovnih listov in pesniških zbirk, predvsem nekemu Teodorju Pavloviću, bridko osvetil v svoji ostro zbadljivi zabavlji »Put«, ki po vzrokih svojega postanka spominja na Prešernovo »Novo pisarijo« in ji je semintja nekako sorodna Levstikova »Ježa na Parnas«. Na početku so celo srbski akademiki nastopili proti Branku, toda to ga ni ostrašilo, saj je bil najmlajši med mladimi po svežosti, po pameti pa med umetniki najdalekovidnejši... Leta 1851 je izdal Branko drugi zvezek svojih del, in sicer dve daljši pripovedni pesmi, »Gojko« in »Hajdukov grob«, ki ju pa danes srbska javnost ne čita več s takim navdušenjem kot druga njegova dela; zato se tudi mi ne bomo natančneje bavili z njima. Po Brankovi smrti je njegov skrbni oče izdal 1862 še tretji zvezek del svojega prerano umrlega sina, a leta 1867

je izšla druga izdaja Brankovih del, ki so jo Srbi tekom treh tednov vsi pokupili. Že to dejstvo nam priča, kako priljubljen je bil že tiste čase Branko Radičević.

Branko je pesnil predvsem od svojega 20. do 27. leta; zadnja tri leta so doba hiranja, tuge in pričakovanja onega, kar je romantikom, pesnikom veselja in življenjskega uživanja, najbolj tuje in mrzlo, — pričakovanja smrti... V teh sedmih letih je Branko spesnil 47 pesmi, liričnih 41, pripovednih pa 6; razen dveh že zgoraj omenjenih — »Gojko« in »Hajdukov grob« — imamo od njega še pripovedne pesmi »Stojan«, »Uroš«, »Utopljenica« in »Osveta«, ki obravnavajo deloma boje hajdukov s Turki, deloma madžarski upor l. 1848 in boje Srbov z avstroogrskimi oblastnjami v Vojvodini, deloma pa je njihovo dejanje plod bujne pesnikove domišljije. Te pesmi niso na nadaljnji razvoj moderne srbske književnosti odločilno vplivale, zato se z njimi ne bomo podrobneje bavili. Branko Radičević je namreč predvsem lirik, pesnik čuvstvenih pesmi, in tam je njegova moč!

On je pesnik ljubezni, ki je pri njem nekak izliv mladostne moči, zdravja in prešernosti. Čudovito nežno izraža naš Branko ljubezensko hrepenenje, semintja tudi strast. Mojster je v prisluškovanju prirode, ki jo enako pristrčno tajinstveno ljubi, naj se mu že javlja kot oslepujoč blisk v temno-viharni noči ali pa kot nežno božajoč žarek pomladnega solnca ali pa kot skrivnostno žuborenje gorskega studenca, predpodebe mladostnega in objestno prekipevajočega življenja. Nasproti ženskemu spolu je Branko nežen in obziren, kakor naš Murn-Aleksandrov.

Tudi narodno-navduševalna struna zazveni v njegovih čuvstvenih pesmih; misel maščevanja za poraz na Kosovem se prepreza kot rdeča nit po njegovih pesmih; no naše srce kar utihne od ganotja in se nam zalije z bridkostjo, če čitamo njegovo pesem »Kad mlidijah umreti« (Ko sem menil umreti). Pesem je nastala na jesen leta 1845, ko sta bolehala v družini Branko in njegov brat Stevan. Istotako slovi njegova pesem »Đački rastanak«, ki jo morajo srbski dijaki znati iz glave. Vsebina bi bila v kratkem sledeča: Po zrelostnem izpitu gredo dijaki narazen; vsak si izvoli svoj poklic, svoj nov studij. Naš Branko se po dovršenih izpitih poda na ono divno gričevje nad Sremskimi Karlovcimi, ki sem ga takoj začetkoma omenil, in hodi ob solnčnem zatonu med grobovi rajnikov, ki počivajo na onem prelepem kraju. Pesnik se nehote domisli tudi na svoj grob... Nato nov val ljubezni do življenja zapluskne preko njegove umetniške duše. Slično kot svetopisemski Jozue roti solnce, naj še vztraja na nebu, naj vendar ne zaide, dokler se ne razvrste pred njegovimi očmi divne slike dijaške mladosti njegovih studij, kopanja v Donavi, proučevanja slavne srbske preteklosti, izletov v okolico, predvsem po divni dolini, ki precej spominja na pot

k izviru Kamniške Bistrice — pesnik jo imenuje Belilo —, tja gori do griča Stražilovo, odkoder se nudi izletniku prelep razgled po sremski ravnini. Ta pogled pesnika tako navduši, da je zapel slovite verze:

»Ao, danče, ala si mi beo!
Još bi duго gledati te teo.
Al' kad mi se veće smrći mora,
Nek se smrkne izmedj ovi gora,
Tu nek mi se ladna kopa raka,
Tu će meni zemlja biti laka.«

Po tej prošnji, ki so mu jo hvaležni Srbi vestno izpolnili leta 1883, pesnik opisuje poslovljni večer sošolcev, razigrano družbo abiturijentov, ki pojejo srbske narodne pesmi in bratsko pozivljejo tudi brate »Rvačane« (Hrvate) v svoje »kolo«. Ko so obudili spomine na slavno preteklost, ko so se spomnili dragih umrlih, ko so se zakleli, da bodo skušali Srbe zbuditi v novo zoro slavne bodočnosti, se poslove eden od drugega »možda za svakada« ...

* * *

Branko Radičević je pretežno pesnik čuvstvenih (lirskih) pesmi; v pripovednih pesmih preveč prevladuje domišljija in je dejanje semintja neverjetno in premalo utemeljeno, često tudi zavito v izumetničene, preprostemu bravcu težko razumljive prisposodbe. On je glasnik ljubezni, ki jo v splošnem izraža silno nežno, mnogokrat čisto neosebno, prej vezano na naravo kot pa na pesnika samega. V zadnjih letih, ko se je literarni boj zaostрил in ko je črv jetike začel glodati po pesnikovih prsih, so njegove pesmi bolj strupene, zbadljive, deloma tudi temne in prepojene z globoko občuteno srčno tugo. No v kljub vsemu temu pesnik ostane svež in pogumen in samozavesten, slično kot veliki rimski pesnik Horacij, ki je sam sebi prorokoval večnost, ali pa podobno kot največji ruski pesnik Puškin, ki ponosno poudarja, da »od zgoraj dolj gleda na življenje ...«. Naš Radičević pa o svojih pesmih proroško in opravičeno trdi, da jih bodo ljudje čitali, »dok se poje, dok se vince pije, dok se kolo oko svirca vije, dokle srce za srcem uzdiše« ...

Leta 1883 so prenesli Brankove telesne ostanke z Dunaja na Stražilovo pri Sremskih Karlovcih, da s tem izpolnijo njegovo prisrčno željo, ki jo je izrazil v svojem »Đačkom rastanku«. Napis na grobnem spomeniku je približno sledeči:

Branku Srpski Narod.
Aleksa Radičević,
roden 1824 — umre 1853.

Mlogo teo mlogo započeo,
čas umrli njega je pomeo.

Prenesen na Stražilovo u Karlovcima 10. jula 1883.

Grobni spomenik je zgrajen v obliki piramide, ki jo sestavljajo kamni iz najrazličnejših krajev srbsko-hrvatske domovine; o tem naš uverjajo napisi na kamnih, kakor Avala, Fruška gora, Lovčen, Velebit, Plješivica, Vršačke kule, Klek, Dinara itd.

Nekaj časa je med Srbi vladalo takorekoč bolešno razpoloženje za Branka. Vse ga je posnemalo, ženstvo ga je kar oboževalo! Še dandanes romajo nepregledne množice dijakov in predvsem dijakinj na njegov grob na Stražilovo. Dva literarna lista srbska, »Stražilovo« in »Brankovo kolo« sta dobila po njem svoje ime. V novejšem času je pa vendar prevladala vsaj deloma literarno-znanstvena hladnost in Branka je zadela ista usoda kot vse druge umetnike, da so ga

Spomenik Branka Radičevića
v Sremskih Karlovcih.

začeli literarni zgodovinarji preiskovati in iskati vzornike za njegovo delo. Našli so marsikaj sorodnosti z velikim angleškim pesnikom Byronom in z odličnim nemškim pesnikom Heinejem, tako da bi koncem koncev Branka lahko deloma primerjali z našim Simonem Jenkom. Pa naj si že bo kakor hoče: Branko Radičević je prvi pravi srbski romantik in obenem najodličnejši sotrudnik Vuka Štefanovića Karadžića in Jerneja Kopitarja; kot prijatelj Đura Daničića pa — vsaj deloma, s svojimi deli! — podpira Slovenca dr. Franceta Miklošiča, ki je po Kopitarjevi smrti v prijateljski zvezi z Durom Daničićem odločilno vplival na nadaljnji razvoj modernega srbsko-hrvatskega knjižnega jezika.

Smrtne slutnje.

Branko Radičević. — Poslovenil Joža Ošaben.

Listje že na drevju požolteva,
listje žolto z vej že pada doli;
kak v zelèn se — več ne uzrèm nikoli —
svet odeva!

Glava klone, lica se stemnila,
žar oči bolest mi je izpila,
roka trudna, do mozga izsušeno
mi telo je, kleca mi koleno!

Čas prišel je, da grem v grob...
Zbogom, ti življenje, lepe sanje!
Zbogom, zora! Vzel slovo moj dan je!
Zbogom, lepi svet, nekdanj moj raj,
v kraj oditi drugi moram zdaj!
O da nisem ljubil te tak žarko,
še bi gledal tvoje solnce jarko, —
še bi slušal grom, viharje tvoje,

še bi čudil slavcu se, ko poje,
tvojim rekam čudil, tvojim virom —
meni vir življenja mrè za zmirom!

O pesmi moje, ve sirote jadne,
deca mila dobe mi pomladne!
Z néba sklatim mavrico, sem rekel,
v nje pestro haljo vas bi oblekel,
s svetlih zvezd obdal bi vas nakitom,
s solčnih žarkov obsijal vas svitom...
Mavrica je bila, se zgubila,
zvezde so sijale, odsijale,
solncece, tako gorko sijalo,
tudi ono mi z nebà je palo!
Kar, da dam vam, bilo v mislih mojih,
šlo je! — Ostavlja otec vas v povojih!

Ljudje od morja.

Magajna Bogomir.

Devinski ribič.

Večer je prišel polagoma izza kraških gričev in se usedal na morje. Pravkar je utonila ogromna obla na zapadu in nje poslednji poljubi so se videli še na hišah, ki so stale na najvišjih obronkih v ozadju. Naš čoln je drsel tik ob obrežju, tako da smo slišali smeh deklet in delavcev, ki so se vračali iz mesta po cesti. Kdo ne bi imel rad teh ljudi? Ves dan delajo za borih osem lir, in vendar gredo s smehom domov. Ciprese so stale kakor mračne sence po bregoviti obali in oljke so se molče smejale s svojo svetlo barvo, ki je celo v polmraku sijala izmed cipres. Bližali smo se Miramaru. Prižgali so že luči v njem. Odsevale so v mirnih morskkih globinah. Kot deklet, ki se ogleduje v vodi, je bil ta grad.

V našem čolnu je vladal smeh. Sami delavci in delavke so bile v njem.

»Nina, čuj, Ninica,« je govoril močan fant razgaljenih prsi, ki so gledale izza črne srajce, »čuj, Ninica, kajne, da boš šla v nedeljo v prvega z menoj?«

»Nič ne bo šla. Kdo bi plesal s tabo! Strl in pohodil bi jo, ti dolgin dolginasti,« so se zasmejale dekleta.

»Kaj pa je to 'v prvega',« sem vprašal jaz.

»Kaj je to 'v prvega' Vi ne veste? Čakte, čakte, z menoj boste šli. Pri sebi Vas bomo obdržali do pojutrišnjem. Saj greste z nami do Devina?« je reklo brhko deklet.

»Nič ne bo plesal s teboj, le brez skrbi bodi,« se je oglasila druga. »Bom pa jaz povedala, kaj je to 'v prvega'. Veste, pri nas nimamo četvork kakor v Trstu, kot mi je pravila sestra, ki služi pri neki gospe, pri nas imamo — v prvega. Pa to ni kar tako. Samo včasih se gredo v prvega, takrat ko naredijo bal na prostem. Torej poslušajte! Najprej morate imeti kako deklet radi, prav radi, razumete? Nič se ne smejte, je že res tako. Pa kar nič biti v zadregi! Kot vidite, nas je tukaj dovolj. Torej, ali boste imeli katero izmed nas radi?«

»Seveda, vse skupaj, saj Primorke ste od hudičja lepe!«

»O tako se pa ne gremo. Saj je samo v prvega in ne v drugega, tretjega in tako dalje. Seveda Vam moram prej razložiti. Že davno poprej ko pridejo godci, razumete, vsaj dva dni poprej se zmenita fant in deklet, da bosta šla prvi ples onadva. Ta ples pa razpade na štiri dele. Več kot uro trajajo vsi skupaj. Pri tem pa izroči deklet fantu šopek in dvanajst svilenih robčkov. Zasmeljali ste se. Splačalo bi se, kaj? Pa ni stvar tako po ceni. Fant mora skrbeti, da ne bo deklet ves dan stalo za ograjo, ampak kadarkoli nima plesavca, mora iti on z njo in ji preskrbeti tisti dan še hrano. Pa tudi kak spominček kupiti ji je zelo spodobno. Vidite, to se pravi v prvega.«

»Glej jo no, burjo, glej, kako se je razvnela. Kako jo mika vihrati po balarju,« je rekel smeje se močni fant.

»Kdo te je kaj vprašal, ti morski svetilnik! Sem li jaz tebe vprašala za v prvega ali ti mene?«

Tak je bil naš pogovor. Nisem hotel motiti vselega razpoloženja z vprašanji o sedanjih življenjskih razmerah, ki so take, da postane takoj vsak Primorec slabe volje, če mu jih le omeniš.

Miramar je bil že davno za nami. Noč je legla na morje, ki je postalo vse črno. Le mesec je zasekal ostro cesto vanj. To cesto so zdajpazdaj križali zakesneli galebi, kojih peruti so se posvetile od trenutka do trenutka v srebrnih valovih mesečine. Tu pa tam so se dvignile meglice iz črnine in sličile v svoji motni barvi strahovom, ki plavajo nad morjem. Čoln je zdrčal mimo devinske skale. Razvaline gradu so se kot sanjska slika dvigale v noč. Iz njih je bilo slišati vranje kvakanje. Dohiteli smo samotnega ribiča, ki se je vračal iz zaliva domov. Niti najmanjšega vetriča ni bilo. Jadra niso nič pomagala. Na dnu čolna je bilo raztresenih nekaj sardel. Ribičev obraz je bil obrastel z dolgimi, črnimi kocinami. Takoj se je razvil živahen pogovor med nami in njim. Mož je bil s početka slabe volje, ker je malo nalovil in je bil ves zmučen od veslanja. Prestopil sem v njegov čoln in prevzel veslanje sam, kar je moža zelo presenetilo. Postal je dobre volje. Vprašal sem ga, kje bi se dobilo tu prenočišče in ima li morda sam nekoliko sena, da bi se ulegel čez noč. Vesel je pritrdil moji prošnji. Poslovil sem se od prejšnje družbe, ki je izstopila tostran Timave. Midva sva veslala naprej.

Timava! Naša Reka je, prav tista, ki teče mimo mojega rojstnega kraja, ki nadaljuje svoje potovanje pod zemljo in se izliva povečana od mnogih podzemskih dotokov tu v morje. Že v času Rimljanov jo je opeval eden izmed njihovih pesnikov, saj teče iz bivališča vil (atrium nymphaeum), ogromnih škocijanskih jam, o katerih so takrat mislili, da so podzemski dom duhov.

Nad samotnim bregom sem zagledal majhno kočico, pravzaprav samo luč v njej. Pristala sva, spravila poskakujoče sardele v vrečo in se napotila po bregovitih tleh v kočico: pritličje s kuhinjo in eno sobo, podstrešje za seno, ki je moralo prerediti čez zimo edino kravo, ki je mukala v leseni kolibi.

Štirje otroci so čepeli na revnih plahtah v kotu. Niso bili kaj podobni svojemu obrastlemu očetu, ki je bil ves moker od morske vode, ampak so sličili prav majhnim ogorelim angelčkom. Dve dekletci in dva fantka; fantka sta bila starejša, dvojčka in stara po pet let. Oblečeni so bili v modrikaste srajčke. Ko sva vstopila, so se s krikom prekopicovali drug čez drugega, a ko so zagledali mene, so obmolknili in najmlajša je začela na vso moč jokati. Kmalu sem jih pomiril in postali smo prijatelji.

Začudil sem se, ko ni bilo gospodinje od nikoder in je mož začel kuriti na štirivoglatem ognjišču, da si očvre ribe.

»Ste vdovec?«

»Da.«

»Kdo pa skrbi za male?«

»Tale dva.«

Pokazal je s prstom na dečka.

»Tale dva varujeta dekletci. Pospravita hišo, razdelita jed, ki jim jo pustim doma, in nakrmita kravo.«

Položil je razparane ribe na mrežo, ki jo je postavil nad žerjavico. Vprašal sem ga, kedaj je postal vdovec, na kar mi je namignil, naj se usedem poleg ognjišča, kot da hoče pripovedovati.

»Prosim, vzemite rib! Nam boste pomagali, če se Vam ne bodo zdele slabe, ker so cvrte tako, brez masti!«

»Ali veste Vi, kaj je trpljenje? Rekli boste: Trpljenje je revščina, ki jo vidim v tej koči, trudno delo, ki ga opravljate na morju, slaba obleka, glad. Ne, gospod, to ni trpljenje. Tega smo navajeni in ne občutimo. Otroci mislijo, da je to vse, ako jedo dvakrat na dan nezabeljene ribe in enkrat polento. Vidite, oni ne vedo, da je kaj boljšega na svetu, jaz sem pa tega vaju že iz rane mladosti. Delam in garam od jutra v pozni večer, a dolg čas mi je ob nedeljah, ko ostanem doma. Torej vidite, to ni trpljenje. Res, človek misli, da ga sploh ni, pa pride kar naenkrat tako, kot da bi prikorakalo po morskih valovih, da ga je v začetku videti komaj malo, komaj le vršiček, pa pride bliže, pride prav v dno srca in se naenkrat razodene v vsej svoji veličastni grozoti.

Poslušajte me! Imel sem ženo, ki ni bila kot druge. Ne norčujem se. Verjemite mi, da mi je težko to pripovedovati. Morda ne bom zaspal do polnoči. Težko je pozabiti. V svojem dvanajstem letu sem izgubil starše in ostal sam, popolnoma sam na prav tej samotni koči kot sem sedaj.

Dolg čas mi je bilo. Plazil sem se okoli po obrežnem skalovju in se hranil s sirovimi raki in školjkami. Ni se mi ljubilo z mrežo loviti rib. Imel sem platneno obleko na sebi. Kar v njej sem plaval ob obrežju, plazil se med skalovjem, zaplaval v Timavo in nazaj ter se sušil na solncu. Ljudi sem se izogibal. »Fant, ti boš popolnoma podivjal,« so mi govorili. Začel sem se jih bati in niti v cerkev nisem hodil več ob nedeljah. Spal sem na podstrešju — v sobi si nisem upal, odkar je v njej ležal mrtvi oče, — in zrl doli po morju.

Neko noč me zbudi čudno klicanje. Odprem oči in zrem, zrem tja po valovih. Polna mesečna noč je bila, a zagledati nisem mogel ničesar. In vendar sem slišal glas, ki je bil podoben joku; prihajal je z morja. Pogled mi je iskal po valovju in čujte, zapazil sem črno liso: čoln, ki se je zibal, v njem pa nikogar. Srce se mi je stisnilo od strahu in dolgo si nisem upal premkniti se z mesta. Jok pa je prihajal vedno glasnejši do mene; bil je takó obupen in proseč, da sem se

opogumil, vstal in začel plavati proti oni lisi. Čolna nisem imel, ker so ga prodali za zdravniške in pogrebne stroške ob očetovi bolezni in smrti.

Plavam, plavam, valovi mi butajo čez glavo — morje je bilo precej viharo — vedno večja tesnoba mi navdaja srce, mislim se vrniti, pa sem plaval naprej in dospel do čolna. Pogledal sem notri in — verjamete? — notri je ležal v cunje povit otrok. Stopil sem v čoln in vzel dete v naročje. Bilo je enoletno dekletce z listkom na vrvici, ki mu je visela krog vratu. Na njem je bilo zapisano:

„Bedna mati, samomorilka, izročam Maro, krščno hčerko, dobrim ljudem in Bogu.“

Otrok je jokal naprej. Zelo lačen je moral biti. Urno sem dospel s čolnom, v katerem sem našel tudi vesla, domov. Položil sem otroka na očetovo posteljo — sedaj me ni bilo več strah te sobe — in tekel v vas, da poprosim mleka. Psi so lajali za menoj, ko sem tekel, ljudje so se smejali, ko sem jim pravil, da sem našel otroka. Neka žena pa je verjela, šla z menoj s posodico mleka in sva nakrmila dete. Drugi dan je romala cela vrsta ljudi k nam gledat morsko deklico, kot so ji pravili. Poprosil sem župana, naj pusti otroka pri meni. Ugodil je rade volje.

S čolnom sem začel ribariti in delal, delal po cele dneve, da sem mogel pošteno preživiti otroka in sebe. Rastla sva oba. Jaz sem se razvil v močnega fanta, ona pa v najlepšo deklico v tej okolici. V šolo ni hodila rada. Rajši je pospravljala in pripravljala jed doma ali se pa vozila z menoj na morje. Ko sva včasih stala na obrežju, je naenkrat začela gledati po vodovju.

„Kaj gledaš, Mara?“

„Tam, tam, poglej! Ali ni nekaj, in kot da bi jokalo?“

Pa ni bilo nič, jaz nisem ničesar videl. Sedaj vem, da jo je klicala mati. Včasih se je začela smejati in se smejala dolgo, dolgo, kar naprej.

„Zakaj se smeješ, Mara?“

„Zakaj se smejem? Ti ne veš, zakaj se smejem?“

Pa ni vedela sama povedati zakaj. Vrgla je svoje lepe črne kodre nazaj.

„Ti res ne veš, zakaj se smejem?“

Gledala me je dolgo in nato uprla pogled v tla, kot da sama razmišlja, in se je nemirno igrala s prsti. Čudna je bila, vsa druga kot so navadno otroci.

Ko je dorastla v dekle, je spoznal župnik, da ima krasen glas, in je začela hoditi pet na kor. Ljudje so

se zbegali v molitvi, kadar je pela ona. „Morsko dekle poje,“ so govorili. Nekoč je pela sama dolgo in lepo pesem, pa se ustavi kar na sredi, prebledi in pravi:

„Kdo pa je pel zraven?“

„Nihče ni pel.“

„Bilo je slišati. Spremljalo me je le visoko, zelo visoko.“

Začeli so laziti fantje za njo. Koliko sem jih nabil, ko so se hoteli približati koči. Ko je imela osemnajst let, sem se oženil z njo in rodila mi je četvero dece, ki jo vidite tu.

Neki dan priteče k meni.

„Ti, ti, ti, čuj, zakaj mi nisi povedal, zakaj nisi povedal, da sem jaz morsko dekle? Povej, povej, je li res moja mati tam, tam?“

Kazala je z iztegnjeno roko na morje. Čuden je bil sij njenih oči.

„Povedali so mi, ti si pa molčal. Zakaj mi nisi povedal?“

Drugi dan se je pomirila. Hodila pa je poslej velikokrat na obrežje in strmela včasih po celo uro proti zapadu . . .

Izginila je. Tekal sem ves dan po vasi, po okolici, gledal v vodo ob obrežju, hodili so drugi z menoj in iskali, iskali, bilo je ni nikjer. Vidite, od takrat se nisem nasmejal nikdar več.

Pa ni to najstrašnejše. Poslušajte naprej! Neki dan grem s čolnom na lov. Ves dan sem ujel komaj nekaj ribic. Pa vržem pod večer mrežo še enkrat. Postala je težka. Pa ne preveč. Vlekel sem in gledal skozi valove. Preveč valovito je bilo in ni bilo videti dosti globoko. Vlekel sem naprej in veste, doživel sem najstrašnejši trenutek v svojem življenju. Pedenj pod vodo sem zagledal obraz svoje žene. Krog vratu se je ovijalo zelenje, obraz je bil že razjeden na več krajih, oči, tiste sanjave oči, pa so bile nepokvarjene in strmele so naravnost vame.

S komaj slišnim krikom sem hotel dvigniti mrežo k sebi, a je postala strašno težka. Groza mi je stisnila srce, roke so omagale in mreža s truplom je zdrčala nazaj v globine.«

Zdajci se je oglasil eden izmed dečkov, ki sta mirno poslušala očetovo povest:

»Atek, kaj praviš o mamici, atek? Čuj, atek, tudi jaz sem danes zaslišal, kako me je nekaj poklicalo z morja.«

Mož je prebledel.

(Dalje prihodnjič.)

Nočna.

Na veji je ptič zaprl oči.
Smreke samevajo v gori,
potihem kramljajo z bori,
da noč se ne zbudi.

Drhteča tmina nad goro.
Pod mano Sava — črn trak,
v široko praprot mrè korak
in zvezde neznane pojo.

Anton Žužek.

Rojstvo Lojzeta Nadležnika.

Iz cikla »Rod v okovih«. Spisal France Bevk.

V predbožiču prvega povojnega leta je bilo. Na okno samotne hiše na obmejni črti je potrkalo z odrevenelimi prsti. Zunaj je ležal debel sneg, veter ga je prenašal iz kraja v kraj. Bila je tema, le sneg se je medlo bleščal. Tiste dni je vsako minuto kdo potrkal na okno. Veter, tihotapci, finančna straža, vojaki. Psi niso vso noč prenehali lajati. Ljudje so imeli nemirno spanje, pretrgano s posluškovanjem in bojznijo.

Ko je pod odrevenelimi prsti zažvenketala šipa, je vsa družina prisluhnila. Nekaj časa je bilo vse tiho. Nato je šipa zažvenketala znova, le plašneje, kot da se ta, ki trka, njenega glasu boji.

Gospodar se je obrnil na sina in dejal: »Poglej ti; jaz sem že sezut.«

Sin je stopil s svetiljko na prag. Dve temni postavi sta se mu približali. Pes, ki je bil privezan na verigi, se je zaganjal vanji.

»Par minut če bi smela pod streho, da si spočijeva.«

Bila sta popotna človeka, ne tihotapca. Na hrbtih sta nosila naramnike; eden je bil moški, drugi ženska. Stopila sta v izbo, medla luč izpod stropa ju je obsijala.

Pozdravila sta in sedla za mizo. V gubah jima je tičal sneg, ki se je na toplem pričel topiti.

Mlada človeka sta bila, pred kratkim poročena. V besedah in na pogledih se je poznala sveža ljubezen. Moški je bil plavolasec, močan in zagorel; ženska je bila črna, lepa, bila je videti trudna. Oči so ji v toplini nehote lezle vkup.

Ko so se jima udje ugrela in se jima je umirilo trudno dihanje, je dejal moški:

»Ali je še daleč do meje?«

Družina je pomolčala. Takih vprašanj je bila navajena. Ob takem vremenu in času jih pa še ni slišala. Gospodar je pogledal z nevero in vprašal: »Ali mi slita čez mejo?«

»Še to noč, ako Bog hoče.«

Gospodar je odgovoril na prvo vprašanje: »Naravnost je do meje blizu. Ali imata papirje?«

»Ne dajo jih.«

»Skrivaj je petkrat dalje in še več. In trikrat slabša pot. Nocoj je nemogoče...«

Moški in ženska sta se spogledala. Moški je s svojim pogledom izpraševal, ženska pa je begala z očmi zdaj na moža, zdaj na družino pri peči.

»Če ni mogoče...« je dejal mož in ni izgovoril do konca.

Žena pa je dejala, kot da je beseda že pripravljena na jeziku: »Če se vrneva, imava isto pot. Še težja bo...«

Nato je mož molčal. Nekaj trenutkov so gledali vsi v neznano točko pred se, kot da razmišljajo vsi o enem in istem. Gospodar se je zgenil prvi.

»Gotovo sta prišla od daleč...«

»Od najine hiše je razgled na morje...«

»Počemu silita čez mejo?«

»Tako je, da morava iti,« je dejal mož in s skrbjo pogledal ženo. »Njen oče in njena mati sta tam. Tu sva sama.«

»Pa odložita. Tako vreme je nevarno; človek lahko zaide; poti ni.«

Mož je pogledal ženo. Bila je nenavadno bleda. Izraz bolečine ji je preletel čelo in ji zatemnil oči. Planila je kot iz sanj: »Midva greva! Jaz ne bom med tujci, moj otrok se jim ne bo ogibal, še preden se je rodil!«

Njene oči so bile od strahu razširjene. Roke je razpela po mizi kot da hoče nekaj zgrabiti, a se prsti ne dajo skrčiti. Zdelo se ji je, da vidi gospodujoče vojake v hiši in tujerodne sosede, pljuvajoče sovraštvo na ljudi, ki niso imeli koga, da bi jih ščitil.

Mož je bral v njenih očeh in namršil čelo. In še preden je mogel izgovoriti besedo, ga je žena prišla za roko: »Saj si silil tudi ti! Tja, da nas ne bo nihče klel, ne preganjal! Zdaj pa gledaš in stojiš...«

»No,« je dejal mož, »pustimo to!« Grenko mu je bilo in sram ga je bilo, da se je srce razgalilo pred tujimi ljudmi. »Greva, da ugledamo drugo solnce. Greva, da...«

»Vidiš, da morava iti,« ga je prekinila žena. »Vidiš, da je tebi prav tako kakor meni, in ne govori drugače.«

»Zate se bojim.«

»Jaz sem močna,« je dejala. Rdečica, ki ji je bila za ta hip planila na obraz, se je zopet izgubila. Potne kaplje je čutila na čelu. Nagnila se je k možu in pošepnila: »Pojdiva; pojdiva takoj!«

V njenem pogledu je mož bral, da ne sme ugovarjati. Vprašal je:

»Kdo bi naju peljal čez mejo? Dobro plačam.«

Gospodar je dejal: »Hm,« nato je pomolčal; gospodinja se je ozrla nanj, ker je trepetala, kadarkoli je stopil mož v teh dneh iz hiše. »Ostanita!« je dejala.

»Ne moremo!« je dejal mož, čuteč ženino roko, ki ga je stisnila v bolečini. »Moja žena morda ne učaka dne.«

Gospodinja je odprla usta v začudenju in skoro jeknila. Pogledala je moža. Tujega mrliča in rojstva ni marala v hišo. Nato je zlezal gospodar v škornje in dejal: »Na vajino odgovornost.«

Ko so stopili pred hišo, jim je sneg z burjo udaril v obraz. Kot da visé v neskončnosti med nebom in

zemljo, so tavalili v neznanem prostoru, v temi in snegu, ki se je udiral do kolen. Šli so po vrhu gorskega grebena. Medlo se je bleščal sneg, po obeh straneh je padala v dolino grozna tema, iz katere je gledalo le par razsvetljenih oken samotnih hiš, raztresenih po obronkih. Pot je peljala navkreber, v strm breg; stopinja se je zdrsnila in bati se je bilo, da ne zdrči telo v črno temo navzdol.

Vodnik se je izogibal zametov in hodil vijugasto pot, zdaj na desno, zdaj na levo. Potnika sta mu težko sledila, pot ju je smrtno utrujala. Slišati ni bilo ničesar razen upehane sape, ki je pojemala, in šuma snežink, ki so se oprijemale obleke.

Žena je dala možu roko, da jo je peljal. Čutil je, da peša. Tuptam ga je izpustila in zopet krčevito zgrabila, kot v nenadni bolestiti. Dvakrat je glasno zastokala; mož se je ozrl po njej: »Kaj ti je?«

»Nič! Pojdimo dalje!«

Enkrat je skoro zavpila. Vodnik se je nejevoljno ozrl, mož jo je prijel okrog pasu. Tiho je pošepnil: »Ali ti je hudo?«

»Neznansko čudno mi je. In ni konca.«

Ko so dospeli v strm breg, so se ustavili za grmom, ki je bil zasut s snegom in se je dvigal kot snežena kopa.

»Ali je še daleč?«

Vodnik si je brisal pot s čela in dolgo ni odgovoril. Tipal je po snegu zdaj deset korakov na desno, zdaj na levo. Oči je upiral v neprodinost teme in meteža. Nato je dejal in skomizgnil z ramami: »Ne more biti daleč! Počakajta me tu!«

Izginil je v temo. Mož je sedel v sneg, žena se je naslonila nanj; trepetala je.

»Primi me čez pas. Tako. Bolje mi je. — Da bi bili vsaj že tam in pri ljudéh!«

»Ali čutiš?«

Prikimala je. Ni hotela reči, da ne bi obtežila moža z večjo skrbjo. »Treba bo iti,« je dejala čez nekaj časa, »zdaj sem šibkejša, ko stojim.«

Vodnik se je vrnil; postal je, kot da razmišlja, in dejal: »Zgrešili smo smer; nič ne vem več, kje smo.«

Mož in žena sta bila še vedno na mestu, oprta drug ob drugega. Zrla sta z odprtimi usti. Nekaj težkega jima je stisnilo grlo. Le iz prsi žene, ki je čutila bolečine, se je izvil glasen vzdih.

Zagazili so znova v sneg. Obrnili so se v drugo smer, pregazili dva zameta in stopili v redek gozdček. Snega je bilo manj, noge so postale lahke. Oprijemali so se od debla do debla, tu pa tam je pod nogami v snegu krhnila suhljad.

Žena je postala in se naslonila na deblo. Prijela se je za bok in jeknila. Odjek je padel v nočno tišino med drevesa kot nož v srce. Mož je planil k njej, vodnik je dvignil roko in zategnil: »Pssst!«

»Dobro je,« je dejala žena čez nekaj minut. »Dalje, dalje!«

In ko so šli v strašno noč dalje, se je žena ustavila na vsakih petdeset korakov. Krik, ki ji je silil v usta, je skrila v prsi, da jo je srce zapeklo. Nato se je s podvojeno močjo pognala dalje.

Bila je noč strahote, trnjeva pot dveh ubežnikov, ki sta nosila duši polni ugovora in sta hotela sama zapovedovati svoji usodi in usodi svojega deteta. Kakor da pridobivata svobodo s kapljami srčne krvi, je od koraka do koraka rastla bolečina. Mož se je zdelo, da se mu je pretrgalo srce na dvoje. Hotel bi imeti moč, da bi prestavil hribe, pa je pešal, da je stežka sam ril dalje.

Vodnik se je ozrl. »Previdno!«

Prišli so na jaso; na njeni drugi strani se je temnila črna lisa smrekovega gozda. »Do tja,« je dejal. »Potem smo tam.«

Kot ranjene živali, ki se poženejo v zadnjem upanju, da se rešijo, so gazili proti črni točki. Naenkrat se je vodnik ozrl: »V sneg!«

Bilo je povelje večšega voditelja tihotapca. Padli so. Ne dovolj naglo. V tistem hipu sta zrastle od nekod dve črni postavi. Oster brlzig je prerezal tišino. Kot da bi bile s tem brlzigom odvezane ženine bolečine z verige, se je v rezkem kriku razlegnilo v noč...

* * *

Pod grebenom hriba je ležala majhna globel, skrita v debela dreves; tam je stala v visokih zametih snega zasilna baraka — stražnica.

V častniški sobici obmejne straže je ležala na blazini žena. Odeta je bila v težke odeje in je bledla; mrzle potne kaplje so ji stopale na čelo. Bila je onemogla. Kriki niso več prihajali iz njenih prsi, le pridušeno stokanje je polzelo čez njene ustnice, ki so bile suhe in jih je žejna oblizovala. Njene osteklenele oči so begale, kot da iščejo rešitve.

Ob njej je sedel mož; njena muka se je podvajala v njem. Ničesar ji ni znal reči.

Včasi mu je rekla iz bolečine: »Kaj se je zgodilo z nami? Povej mi po pravici!«

»Vse bo dobro,« je dejal, a sam ni vedel, kako bo.

Ko je stopil proti jutru zdravnik v izbo, se je sprva nasmehnil, potem je zresnil obraz.

»Počemu ste hoteli čez mejo?« je vprašal.

»Proč!« je dejal mož.

»Ubijaj ženo? Ubijaj dete?«

Iz oči žene je pogledala groza. Zdravnik se je omehčal, pobožal njeno roko in se nagnil k njej...

Vojaki niso mogli spati in so se šalili:

»Oni, ki bo imel kazen, bo zibal.«

»Lepa kazen; pestunja bo vsaj na gorkem.«

»Molčite; kaj je nam!«

»Tihotapec bo... Zgodaj je začel.« —

Na uho mlade matere so prihajale šale in smeh.

Ko je položila dete v naročje in je bila z možem sama, so govorile njene ljubeče, prebodene prsi:

»Tako se je zgodilo, dete moje! Hotela sem te unesti, nisem dospela. Bog ti je začrtal drugo pot... Kjer si se rodil, moraš živeti in braniti svoje pravice do življenja. Četudi te bodo pljuvali. Četudi te bodo topli. Le enega ne daj Bog, da bi umrl, kot si se rodil, med tujimi šalami in tujim smehom!«

Hudobec.

(Iz »tistih dni«. — Grušenjka.)

Velikaši so širili luko pod Krasom, pa jim je kamenja zmanjkalo. Poklicali so hudobca, svojega zaveznika. Takoj jim je prihitel na pomoč: nanosil da bo v enem dnevu toliko kamenja na morski breg, da si bodo z ostanki še palače zidali. Vrag je pograbil ob »rdečem mostu« vrečo s tal in odletel z njo v triglavsko pogorje. Naložil jo je s kamenjem in s težkim bremenom zopet letel čez soško in vipavsko dolino k morju. Pa se je zgodilo in baš nad lepim Krasom, ki je bil tedaj še zelen in rodoviten: vreča se je hudobcu razparala in kamenje se je usulo na zemljo. Debel grušč se je zasvetil v večernem solncu na visokem obrežju, pod njim pa je zaječal bogatinov in revežev rodni svet.

Par kamnov je še ostalo v voglu vreče; pa je še te hudobec, od sramu in jeze zdívjan, treščil z vso močjo ob tla. Zarili so se globoko v zemljo in naredili velike jame v tla.

Hudobec je zamižal, da bi ne gledal poroge, ki so mu jo kazale roke velikašev od morske luke sem gor. Spustil se je na Volnik in z obrazom v črnih rokah iskal misel, ki naj bi zagrnila sramoto.

Ljudje so se oglašali sredi ostrega grušča: z jokom in kletvijo. Reveži so bili, ki so hudobca preklinjali, bogatini so bili, ki so ga celo klicali na pomoč. Od morja, kamor je solnce tonilo, pa so prišli magnatje in se hudobcu rezali v obraz. To je hudobca bolelo.

»Moji zavezniki so, pa nimajo sočutja,« je siknil skozi kremplje.

Prav takrat mu je šinila rešilna misel v rogato glavo.

»Vem, kaj bom storil: k teti Burji za Nanos pojdem. S svojo sapo naj jim potisne to kamenje v morje. Še potapljanja kamnov v vodo jim ne bo treba. Poslej pa jim ne pomorem več; saj so tako že moji.«

Porogljivo se je nasmehnil, da se mu je gubala koža na licih.

Ob njegovih nogah pa se je vzdignil še večji šum: reveži so ga preklinjali; bogatini klicali na pomoč.

Nejevoljno je vstal in prestopil z vrha na vrh po hribih za Nanos.

»Kamenje da si nosil v vreči in ti je ušlo iz nje? Težji so grehi, ki jih pobiraš s krvjo pri ljudeh, pa še enega ne poseješ za seboj! Naj ti pomagam? Za pla-

Solze so ji tekale. Pokrižala ga je...

Spravili so jih v dolinsko vas; novorojenčka so krstili za Lojzeta; po svojem rojstvu pa se je imenoval Nadložnik.

Mati je umrla. Štirinajst dni potem je odšel mladi mož sam domov s culo, v kateri je vokal njegov sin.

čilo, da si me magnatom prodajal in ujeti hotel, da bi imeli vedno mirno pristanišče! Pa ti ustrezem; radi brata Mraza, čigar posinovljenec si! Ha, ha!«

Starka se je zlobno in hinavsko nasmehnila.

Vij se, le vij,
sapica, brij!
V Kras se zaleti,
kamne pometi!

Zažvižgalo je v grlu, ko je Burja potegnila sapo vase. Hudobec je takoj stlačil prste v ušesa in se z nabrekliimi ustnami zagledal v napolnjeni pljučni meh tete Burje.

Čuj me, še huj,
sapa, strahuj!
V kamnu zahrešči,
v morje ga trešči!

In je zatulilo iz sapnika, da so se hudobcu stresla kosmata bedra.

Sapa pa je v nočni uri vriščeč in tuleč lizala med kamnom in zemljo. Leteli so izrvani hrasti in trte kot listje s hriba v dolino in z njimi pesek in zemlja. Ljudje so se stiskali za skale in v podrte hiše pod gruščem in s strahom čakali dneva. V mesto čez breg pa so planili valovi, jadrnice so butile v navaljene skale in jambori so se polomili.

Komaj se je svitalo, pa je že hudobec vstal. Začuden in vnovič razkačen se je spustil na Volnik. Okrog in okrog je štrlelo vanj polno čeri in ostrega kamenja. Drevja in trt nič več nikoder, zemlje in trave nič več nikjer. Pač: v dolinah na zatišju in v globelih za skalami je ostalo še nekaj zemlje. Malo je je bilo, da bi jo — kakor prej kamenje — v vreči odnesel. Hudobec je zaškripal z zobmi in teto Burjo po peklensko zaklel.

Tudi ljudje so se ozrli v prvem svitu v dolino in v hrib. Spet so reveži hudobca kleli in bogatini ga klicali na pomoč. Še pred zoro so prišli magnatje s stisnjenimi pestmi:

»Naše duše smo ti dali na pergamenu; zavezo si iz naše krvi pil, pa nas izdajaš!«

Hudobec se je prisiljeno zakrohotal. Magnatje pa so pokazali na ljudi med gruščem:

»Njih duše, ki te na pomoč kličejo, smo k tebi privedli. Vsekdar točno in po pogodbi, ki si jo prvi razdrli!«

»Pa jo razderite še vi — če morete! Ha, ha!« — Zarezal se jim je, da so povესili oči.

»Sami ste svoje in njih duše ponujali in načenjali žile, iz katerih sem pil. Kličete, naj pomagam: — pomagal bom!«

Razširil je kosmata stegna čez Kras, vzrastel orjaško v nebo in se spet priklonil. Ogromne roke z dolgimi kremplji je zasadil v grušč in ga z velikini pergjšči metal čez breg v morje.

Magnatje so se stisnili za skale in zadovoljno gledali v morski breg, ki je s padajočim kamenjem rastel v širono vodo. Ljudje pa so se vnovič skrili v kote in v hiše.

Ko je zazvonilo v repentaborskem zvoniku k zgodnji maši, je spet hudobec vzrastel v nebo. Na parklju se je zasuknil v štiri dele sveta in se široko zakrohotal. Potem pa se je naenkrat pogreznil v »gigantsko jamo« in izgínil v njej.

Začuden so se reveži spogledali, ko je solnce posijalo na Kras: hudobec je kamenje pobral le z njiv bogatinov.

Umetnost koncem osemnajstega stoletja.

(Rokoko in klasicizem.)

Viktor Steska.

Bratje Anton, Lovro in Valentin Janša.

Na Breznici na Gorenjskem so bili krščeni trije bratje Janše, ki so bili vsi trije slikarji na Dunaju, Anton pa vrhu tega še slaven čebelar.

Anton Janša je bil krščen na Breznici 20. maja 1734 kot sin Matija in Lucije. V 33. letu se je s svojim najmlajšim bratom Lovrom vpisal v decembru 1766 v dunajsko akademijo. L. 1769 je iskala dunajska Oekonomie-Gesellschaft izurjenega čebelarja. Priglasil se je Anton Janša, »ki sluje po svoji posebno bistri glavi ali nadarjenosti za slikarstvo in ki je imel doma do 100 panjev čebel. V maju 1769 je Anton že pričel gojiti čebele poizkusno najprej v Meidlingu pri Schönbrunnu. L. 1770 je postal c. kr. čebelarški učitelj v Augartnu in je prejemal namesto dotedanje ustanove po 360 gld. z brezplačnim stanovanjem, kurjavo in svečavo za stalno po 600 gld. na leto. Začel je l. 1770 s 6 panji; 1771 jih je bilo že 66, 1772 pa 300. Leta 1771 je izdal knjigo: Razprava o čebelnih rojih (Abhandlung vom Schwärmen der Bienen), str. 126.

Spisaval je natančen pouk o čebeloreji, toda smrt ga je 13. septembra 1773 pobrala, preden je spis objavil. Izdal ga pa je njegov učenec in naslednik Josip Münzberg l. 1775 z naslovom: Des Anton Janscha sel. erfahrenen Bienenwirthes und k. k. Lehrers der Bienenzucht zu Wien hinterlassene vollständige Lehre von der Bienenzucht. Herausgegeben und verlegt von dessen Nachfolger in seinem Lehramte Jos. Münzberg, Wien, gedruckt mit von Ghelenischen Schriften 1775, m. 8°, str. 204.

Ker je Anton prestopil na čebelarstvo polje in ker je tako kmalu umrl, je kot slikar malo znan. Narodni

muzej v Ljubljani hrani oljnato sliko »Kronanje M. B.«, ki je po ustnem izročilu Antonovo delo. Daroval je sliko muzeju nadučitelj J. Ažman na Breznici.²

Valentin Janša, rojen in krščen na Breznici 12. februarja 1747, se je napotil leto pozneje za svojima bratoma Antonom in Lovrom na Dunaj v slikarsko akademijo. Tu je prejemal več let ustanovo in postal 1786 drugi pomočnik učitelju za zgodovino risanja. L. 1787 se je imenoval učiteljski pristav. L. 1801 je bil drugi učiteljski pristav za zgodovinsko samoročno risanje, kar je ostal do svoje smrti 11. avgusta l. 1818. Umrl je brez oporoke. Zapustil je dve hčeri in enega sina, Franceta, ki je bil tudi slikar in je imel ob očetovi smrti 34 let. Opravljal je službo dekorativnega slikarja v tedanji c. kr. porcelanski tvornici na Dunaju. Na akademiji se je učil devet let (1799—1808). Umrl je 7. novembra 1860 v Neulerchenfeldu na Dunaju.³

Lovro Janša se je porodil 30. junija 1749 na Breznici pri Radovljici očetu Matiju in materi Luciji. Bil je najmlajši brat Antona in Valentina Janše. Leta 1766 se je obenem s svojim 15 let starejšim bratom Antonom vpisal na slikarsko akademijo na Dunaju. Po štirih letih je dobil kot akademijski gojenec 240 gld. pripomoči na leto in je to ugodnost užival več let, vsaj do 1780. Najbolj je napredoval v pokrajinskem slikarstvu. Prvi učitelj na Dunaju mu je bil Tirolec prof. F. E. Weirrotter, ki je bil l. 1766 poklican iz Pariza na Dunaj. Ta je bodril Janša, naj se docela posveti pokrajinskemu slikarstvu. Učenec ga je poslušal. L. 1771 je dobil za pokrajinsko risbo drugo darilo, 1772 pa dve prvi darili. Po Weirrotterjevi smrti se je (1771) učil v bakrorezni učilnici pri njegovem nasledniku Ivanu Kristijan Brandu. L. 1780 je napravil Janša

² Spomenik o šestdesetletnici h. vl. na Kranjskem, stran 141—166. — Poročilo dež. muzeja 1907, 24. — Kukuljevič: Slovník UJ, 121.

³ Letopis Matice Slovenske, 1884, 25 id. — Kukuljevič: Slovník UJ, 122.

vrezek Brandove pokrajinske slike, katere po en izvod hranita dunajska dvorna knjižnica in akademija likovnih umetnosti. L. 1786 se je poročil z Dunajčanko. Po smrti Kristijana Branda je prevzel profesuro pokrajinskega slikarstva njegov brat Miroslav Brand. V pomoč sta mu bila izbrana dva korektorja, med tema Lovro Janša 16. oktobra 1795. Že l. 1798 je začel za majhen priboljšek opravljati delo obeh korektorjev Lovro sam. Radi bolehnosti prof. M. Branda je pa Lovro vodil ves pouk. Po smrti M. Branda (1806) je ostal njegov naslednik, najprej začasno, potem pa stalno, a to šele po smrti grofa Kobencija († 1810). Grof Kobencelj, rojen Ljubljčan, je bil tedaj oskrbnik ali kurator slikarske akademije in nikakor ni pripustil, da bi dobil Janša naslov profesorja, čeprav ga je akademski senat ponovno zelo laskavo priporočil in celo trdil, da že več let samo Janševi učenci dobivajo za slikanje z oljnatimi barvami razpisana darila, kar spričuje njegovo spretnost ter je njemu in akademiji v čast. L. 1811, torej po Kobenceljevi smrti, je postal Janša pravi profesor in akademski svetnik. Dolgo pa te časti ni užival. Umril je že 1. aprila 1812 v 63. letu svoje dobe.

Ko je 27. julija 1775 potoval skozi Ljubljano na svoj dom, je objavil »Laibacher Kundschaftsblatt«: »Lorenz Janscha, Hofmaler, nach Oberkrain.«

Lovro je risal, rezal v baker, ujedkaval in slikal različne pokrajine, drevesa, vrtove, slapove, mline, požare, razvaline, vasi, trge, mesta in posamezna poslopja, palače, gradove in samostane. Največ teh je sam narisal, drugi umetniki so jih pa vrezavali v baker. Podpisoval se je: L. J., Lorenz Janscha, L. J. f., L. Janscha del., ali pa del. et sc., inv. et fec. (t. j. risal in vrezal, izumel in izvršil). Včasih se je tudi francoski podpisal: Etudes de paysages delinées et gravées par L. Janscha. — Dess. d'après nature par L. Janscha. Nemški: Nach der Natur gezeichnet, Gezeichnet und gestochen von L. Janscha.

Izmed njegovih oljnatih slik se je na Dunaju ohranila samo ena, ki visi v akademiji likovnih umetnosti v pozlačenem okviru pod št. 143. Na sliki ni podpisa, samo na okviru čitamo: Janscha. Ta slika kaže skalno pokrajino, na skalovju raste jelovo drevje. Na ravnini, na levo, gledamo tri rastoča drevesa, ki zakrivajo s košatimi vejami kos velike razvaline; pred to pa stoji mrlika (sušica = usehlo, a še stoječe drevo), ki žari v solnčnih žarkih, kakor bi gorela. V bližini stojita kmet in kmetica, bos prostak pa čepi in s prstom kaže na desno stran, kjer šumi izpod visokih pečin majhen slap.

V akademski knjižnici hranijo 22 lastnoročnih Janševih risb izmišljenih pokrajin, večinoma risanih v rokokoslogu, tri pa v klasicistovskem. Podpisa ni na nobeni, samo ustno izročilo jih pripisuje Janši.

V akademski knjižnici na Dunaju hranijo v mapi: »Ansichten von Österreich« med bakrorezmi 28 pokra-

jinskih slik, ki jih je Janša narisal, J. Ziegler pa v baker vrezal. Z vodenimi barvami poslikane je brez letnice na Dunaju izdal F. H. Stöckl. Napiso so nemški in francoski. Na vseh teh je na robu zapisano: L. Janscha del. J. Ziegler sc. Na dveh slikah (št. 31 in 44) je zapisano: L. Janscha del. et sc., torej ji je Lovro risal in vdolbel v baker. Na eni (št. 45) je pa zapisano: Runk del., Janscha sc., torej jo je Janša samo vrezal v baker.

Te slike (415×275 mm) predstavljajo dunajske in avstrijske pokrajine.

Dalje se nahaja v isti knjižnici mapa renskih pokrajin. Vseh je 48 in so z vodenko poslikane in po sodbi veččaka Lichtenfelsa boljše od avstrijskih. Na vsaki čitaš: Nach der Natur gezeichnet von L. Janscha; gestochen von J. Ziegler. Wien bei Artaria und Comp.

Poleg teh 48 risb se nahajajo še tri neposlikane pokrajine, ki ne spadajo med renske pokrajine.

Na dunajski akademiji se torej nahaja 101 Janšev proizvod, v galeriji 1, skupaj 102.

V dvorni knjižnici hranijo v velikem krasnem zvezku z zlatim napisom: »Lorenz Janscha« 106 pokrajinskih slik, 54 črnih, 52 poslikanih, raznih velikosti od 14×9 do 53×37 cm. Te slike predstavljajo večinoma dunajske in dolnjeavstrijske kraje, dva češka: Toplice in Krumlov, moravske Sednice, tirolski Kufstein.

Večino teh slik je vrezal v baker J. Ziegler, Lovro sam pa le tri svoje, dve pa po slikarju J. d. Rossiju. Najstarejša risba je iz l. 1780, druga iz 1788; na dveh je letnica 1792. Znamenita risba »Der Apfelbaum« je nastala 1811 ali v začetku 1812. Bilo je menda zadnje Lovrovo delo. Ujedkal je Lovro dve svoji sliki (št. 16 in 25).

V drugem zvezku je med 180 risbami 63 Lovrovih. Izmed teh jih je vrezal deset Lovro sam, poleg teh pa še dve Runkovi risbi. Pripisujejo mu tudi štajerske in koroške pokrajine, toda teh ni risal Lovro.

V bakrorezni zbirki bavarskega kralja Ludovika se nahaja šest Janševih pokrajinskih slik.

V Albertini je zbirka 50 Janševih renskih pokrajinskih slik, vse tiste (48), ki se nahajajo v akademski knjižnici na Dunaju, in še dve drugi, vse so z vodenkami živeje poslikane. Poleg teh se nahaja ondi še 24 Janševih avstrijskih pokrajinskih slik. — Nekaj Janševih bakrorezov je bilo tudi v zapuščini H. Kaufmanna v Lipskem.

Iv. Kukuljević je imel v svoji zbirki majhno Lovrovo risbo: Dve kmetici, ki se srečata s perilom od pranja. Risana je s črnim tušem.

Vrezavali so Janševe risbe Iv. Ziegler, A. Wohlfahrt, B. Piringer, Karel Postl in Karel Schütz.

Janševe risbe so zalagali in izdajali: F. X. Stöckl, Artaria et Comp., Franquillo Mollo, Ivan Capi, Anton Berka, vsi na Dunaju, v Pragi pa Marko Berra.

V Janševi zapuščini je bilo še 39 njegovih del, 24 pokrajinskih slik in 15 samoročnih risb; štiri druge slike je volil dvema prijateljema v spomin. Svojo obilo zapuščino je volil svojemu bratu Valentinu, svojim prijateljem in postrežnici.

Lovro je narisal tudi »Panoramo dunajskega mesta«, ki se je domači in tujci niso mogli nagledati.

Pri svojih delih se je Lovro držal načela: »Ne išči v prirodi, kar je nenavadno in manj znano, ampak to, kar je lepo in ugodnejše.«

Vseh Lovrovih risb utegne biti okoli 300.

L. 1910; 25. novembra, je ljubljanski muzej kupil na dražbi v Doroteju na Dunaju osem koloriranih ujedkov nižjeavstrijskih pokrajin, dalje Višegrad v Pragi,

Worms, sv. Antona Puščavnika silhueto iz črnega papirja.

L. 1911, 6. februarja, se je pričel ljubljanski muzej pogajati radi nakupa L. Janševih koloriranih bakrorezov, ujedkov in akvarelov. Muzej je kupil ujedkov 128 slik. Pri drugi dražbi 1911 istotam se muzej ni mogel pogajati. Tudi l. 1912 je bilo ondi zopet na ponudbo nad 30 pokrajinskih slik Janševe roke. (Katalog 1912, marec.) Malosov katalog l. 1918 je zopet izkazal štiri Janševe slike.⁴ (Dalje prihodnjic.)

⁴ Letopis Matice Slovenske, 1884, 1—25. — Kukuljević: Slovník UJ, 123. — Strahl, 24, 38. — Radics v Letopisu M. Sl., 39. — Poročilo deželnege muzeja v Ljubljani, 1911/12, str. 2 — Carniola, 1911, 132 in 137.

Slovenski možje.

Piše Avg. Pirjevec.

Matija Ahacel.

Rodil se je 24. februarja 1779 v Gorinčicah, župnija št. Jakob v Rožu na Koroškem, kot sin kmeta Kobentarja. Šolal se je v Rožeku in v št. Jakobu, kjer mu je bil učitelj kaplan France Hudelist, ki mu je toliko pomagal, da

leta bolehal. Ko je dovršil 1801. leta gimnazijo, se je namenil v duhovski stan, a so ga menda prijatelji pregovorili, da je sprejel ponujeno mu službo začasnega učitelja na celovski gimnaziji; 1807 je postal stalen profesor matematike, prevzel 1820 tudi stolico za kmetijstvo in pet let pozneje še stolico za naravoslovje. H koroški kmetijski družbi je pristopil že 1811 in postal 1820 njen kancelar, razen tega je deloval pri ustanovitvi posojilnice, učil na obrtniški šoli ter se brigal tudi za organistovsko šolo. Delaven je bil do zadnjega; ko se ga je lotila nevarna bolezen, še ni miroval, dokler ni popolnoma obnemogel in izdihnil 23. septembra 1845.

Ahacel si je pridobil velike zasluge za razvoj kmetijstva na Koroškem. Kmetijsko družbo, ki je dolga leta hirala, je preustrojil, jo zbudil k živahnemu delovanju in ji začrtal nova pota: družba naj skrbi za povzdigo kmetijstva, pridobi si naj kot člane umne kmetovavce, naj širi pouk o kmetijstvu s tiskom, naj skrbi za semena in kmetijsko orodje in naj priredi poseben vrt, kjer naj se delajo praktični poskusi. Sam je podaril kmetijski družbi 1700 gld. vredno zemljišče s hlevom, da ga pripravi za drevesnico in poljedelske poskuse. Urejeval je spise kmetijske družbe in objavil v njih veliko število člankov, kjer je razglasil uspehe poskusov in dajal na tej podlagi navodila, kako dvigniti gospodarstvo, kako doseči z najmanjšimi stroški največje dohodke. Spisi koroške kmetijske družbe so izhajali v nemškem jeziku in so bili v prvi vrsti v prid nemškemu kmetovavcu, svoje slovenske rojake pa je Ahacel poučeval v domačem jeziku, kadar je zahajal v rojstni kraj.

Ahacel ni pozabil svojega materinega jezika, zavedal se je, da je slovenskega rodu. Teda j ni bilo na

Lesorez M. Muleša.

Matija Ahacel.

je šel lahko v Celovec, kjer so ga vpisali za Ahacla, kakor se je imenovala očetova hiša po domače. V Celovcu mu je šlo trdo, moral si je sam služiti kruh, poučeval je po raznih hišah, dobil tudi deželno stipendijo; s katero je podpiral še svojega očeta, ki je dolga

Koroškem slovenskih šol, a že v zgodnji mladosti je imel v rokah katekizem z nemškim in slovenskim besedilom, ki ga je tudi pozneje priporočal namesto samonemškega; v rojstnem kraju je občeval z ljudskim pesnikom Mihaelom Andreašem (1762—1821), v Celovcu je prišel v stik z J. Japljem, A. M. Slomškom in drugimi Slovenci, ki so se zbirali na njegovem domu, izpodbujal je prijatelje k nabiranju slovenskih izrazov ter kupoval in zbiral vse, kar se je tiskalo v slovenskem jeziku. Ko se je uvedla 1822. leta slovenščina v celovškem semenišču, je delil slovenske knjige med semeniščnike ter 1833. leta izdal in sam založil prvo slovensko posvetno pesmarico z napevi; to je njegova zbirka »Pesmi po Koroškem in Štajerskem znane«, pri kateri mu je pomagal tudi A. M. Slomšek. Knjiga, ki so jo rabili v semenišču pri pouku slovenščine, ne vsebuje narodnih pesmi, kakor bi sklepali po naslovu, temveč pesmi raznih slovenskih ljudskih pesnikov; vmes so tudi take, ki so bile prirejene po nemški predlogi. Koliko se je knjiga priljubila narodu, kaže dejstvo,

da je bila leta 1852 tretjič natisnjena in da se še danes poje marsikatera izmed njenih pesmi. Cilje, ki jih je s svojo zbirko zasledoval, je razložil Ahacel v nemškem in slovenskem predgovoru: rešiti je hotel spomin pesnika M. Andreaša, dati štajerskim in koroškim bogoslovcem slovensko berilo v roke, pripomoči razvoju slovenskega jezika in širiti njega znanje. V zbirko je sprejel le npravstvene pesmi in take, ki obsegajo neprisiljene dobre nauke, zavedajoč se, da z njimi več doseže nego z vsiljivim poukom, in v nadi, da izpodrine nenravne pesmi: »Lepo vas prosim, ljubi bratje in sestre slovenskega rodu, posebno vas mladenče in mladenke, opustite vse nesramne, umazane, klamfarske in nespodobne pesmi... Nikar grdo, temveč le pošteno petje vam pravo in stanovitno veselje daje, pojte le, pa pojte pošteno...«

Ahacel je bil velik dobrotnik kmečkega stanu brez razlike njega narodnosti, s svojo zbirko pa je stopil v krog prvih slovenskih narodnih buditeljev na Koroškem.

Dekletu z gora.

(Urednikovo pismo.)

Vašega pisma sem bil zares vesel, in sicer zato — čudili se boste —, ker Vas zavidam. Zaradi tega Vam odgovarjam kar na tem mestu, ker bom s tem pismo odgovoril še mnogim drugim.

Vi pišete: »Mladike' sem vesela, kadar pride. Potlej pa sem je zelo žalostna, ko se vrne. Popotuje namreč po naši vasi od hiše do hiše in ko pride nazaj, je tako umazana in ima vsa zvihana ušesa, kakor moj predpasnik, v katerem plevem, ker si pri nas ne utegnejo umiti rok in kar s kravjimi, konjskimi in prašičjimi brskajo po listu. Na 9. številko je pa prekucnil Puhlinov Anžek svoj lonček kofedre, je pa že taka, da je ne morem dati vezat med druge. Ali bi dobila novo številko?«

Glejte, kako sva različna! Vi ste »Mladike«, take, razcefrane, žalostni, jaz pa vesel. Toda Vi ste predbri in premalo gospodarski. Naj Vam vsak sosed plača od branja nekaj par, pa si boste za vezavo lahko novih številok nabavili. Še bolje pa bi bilo, če si vsa vas ali nekaj družin naroči skupno »Mladiko«. Konec leta pa si jo izžrebajte. Kdor zadene, ta jo potem obdrži. Ono razcefrano številko sem Vam pa že poslal, in sicer brezplačno.

Toda ta del pisma ni tak, da bi odgovarjal kar takole — tiskano nanj. Konec pisma je zanimiv, nič se ga ne sramujte, če ga semle postavim: »Vi, urednik, preden končam to pisanje, Vam moram še nekaj povedati. Jaz delam pesmi, pa tudi vižo koj zraven denem.

Eno mojo že pojemo dekleta, ko smo listje grabile, za pri lanu pa skladam drugo. Ona se takole začne:

Cvete, cvete ajdica,
mene boli glavica,
pa še bolj me boli srce
in te grenke solze.

Ali je zanič? Ali Vam smem poslati celo? — — Jaz mislim, da lepšega življenja ni na svetu, kakor za urednika biti. Jaz ves denar izdajam za knjige; oče godrnjajo časih in pravijo: Tam v svinjaku in v illevu so tvoje bukve! — pa se le hitro potolažijo. Ko sem jim brala ‚Carskega sla‘, so rekli: Pri tej priči bi dal enega ‚kovača‘, ko bi vedel, kako je naprej. Pri čarovnici (‚Zadnja na grmadi‘) so pa tako jokali, da so iz hiše ušli, ker jih je bilo sram. Vi, uredniki, imate tako lepo na svetu, Pesniki, pisatelji, učenjaki hodijo k vam pa nosijo povesti in se pogovarjate in menite same učene reči — — —«

Na ta košček Vašega pisma Vam hočem vseeno bolj na široko odgovoriti. Pesmico mi kar pošljite. Začetek ni slab. Koliko slabših dobim! Toda urednikovanje, za katero me tako zavirate, Vam pa kar nič ni znano. Kajkrat bi šel rajši v Vaše hribe listje grabit, kot da sedim pri pisalniku in urejam. O tem bi Vas rad prepračil.

Vi mislite, da kar dreve pisatelji v uredništvo in da ima vsak pod pazduho sveženj rokopisov! Ni tako. Slovenci smo majhen narod, ki se pa tako živahno

razvija, da ga menda noben drug narod ne prekaša glede števila listov, časnikov in knjig. Sorazmerno seveda: na en dober milijon ljudi ne pride pod milim Bogom nikjer toliko tiska kakor pri nas — in tako raznovrstnega. Tuji učenjaki, ki prihajajo od vseh vetrov k nam, zlasti odkar imamo v Ljubljani vseučilišče, strme nad Slovenci in občudujejo naš narod, ki plačuje toliko kulturnega davka za knjige in časnike s tem, da jih naroča in tako vzdržuje. Toda če hočemo tiskati, je treba tudi ljudi, ki pišejo. In ker mi pisateljev ne moremo tako plačevati za njihov trud kot veliki narodi, zato tudi pisateljev po poklicu pravzaprav nič ni in vsi pišejo le poleg svojega vsakdanjega dela, iz gole notranje, srčne potrebe in — in kar priznajmo — tudi iz ljubezni do naroda in iz ljubezni do znanosti. Kdor ne nosi tega perečega ognja v svojih prsih, kdor ne čuti te žive potrebe, da bi k izobrazbi svojega naroda pridodajal vsaj en kamenček, ta ne piše ne povesti ne učenosti; če pa piše, piše slabo, ker dela samo za revno plačo — kot najemnik. Ljudi s tem perečim ognjem v prsih, ki nosijo v sebi »al pekel al nebo«, pa v majhnem narodu ni mnogo, ker to pač ni dano mnogim. Zato se pa uredniki ob našem bogatem tisku kar spopadamo za dobre spise. Že pokojni France Lampe, ta neutrudljiva čebelica na prosvetnem polju, je trdil: Lepa povest je pravi dar božji in zelo redek. O kako se motijo oni, ki mislijo, da se lepa povest in dobra pesem ali znanstven spis kar iz rokava strese!

Koliko je dela, razmišljanja, iskanja, duševnega trpljenja in vrtanja po lastnem srcu, preden se rodi knjiga, o kateri pravimo, da je res lepa, dobra.

In zdaj že veste, kaj se pravi biti urednik. Išči, pisari, prosi, tekaj in lovi, da dobiš kaj primernega. Strani lista gledajo z lačnimi očmi nate in te preganjajo dan na dan: one hočejo biti popisane in kriče vate kot lačni otročaji za kruhom. Ponoči te zalezujejo, na poti gredo s teboj in kriče — kriče. Mesec beži jadrno, komaj si utolažil te kričaje, že zevajo novi, lačni v urednika.

Pa to še ni vse. Ko list izide, kdo se zmeni za urednikove težave. Naročniki plačajo in imajo pravico, da robo, ki so jo pošteno plačali, tudi pretehtajo in presodijo. In tako ti prihajajo sodbe in obsodbe. Prvi se loti kar platnic: Zakaj ima ta mož, ki tukaj seje, tako krive noge? — Kaj pa pomeni ta figura na platnicah? — Ali je to kakšna roža? Še nikoli je nisem videl take. — Drugi pride: Zakaj prinašate tako dolge povesti? Nobenega konca ni. — Tretji: Kdo bo bral ta drobiž. Dolge povesti hočemo. — Četrti: Najbolj so mi všeč »Roparji«. — Peti: Kaj pišete o roparjih, ko jih imamo dandanes vse polno med sabo. — Šesti: Ugank je premalo, vsaj dve strani jih mora biti. — Sedmi: Mene uganke ne zanimajo; napišite tam kaj veselega, burkastega. — Osmi: Čemu prinašate recepte za kuhinjo. Pisali bi, kako se izračunijo

kubiki. — Deveti (s Kitajskega): Še več receptov v »Mladiko! Mi kuhamo po Vaših. Izvrstni so! — Deseti (to so ženske): Zakaj ne prinašate mode? Krojne pole morajo biti pri »Mladiki«, če je družinski list. (Letos skušamo tem ustreči, toda bojim se, da se oglasijo drugi sodniki zoper to.) — Enajsti piše: Samo zaradi Steskove Zgodovine naše umetnosti imam Vaš list. Naj le zve vsak cerkovnik, ključar, duhovnik in vsi drugi, kaj vse imamo po cerkvah. Bodo vedeli ceniti našo staro umetnijo. — Dvanajsti se jezi: Pišite bolj učenost! To je vse preveč po domače. — Trinajsti odklanja list: Preveč učenosti! To je za profesorje. In tako dalje — Bog se usmili!

Za naročniki te zgrabijo sotrudniki. Najbolj hude kremplje imajo tisti, ki pišejo najslabše. Komaj prinese, že hoče videti tiskano. Ker ne pride na vrsto — spis je romal v koš, na tisto mesto, kjer so »mrliči«, pride spisovatelj in dokazuje, da je njegova stvar prvovrstna, da naj drugo izpustim, n. pr. ... In tu navede povestico, pesem ali kaj drugega, ki je baš najboljša stvar v listu. Sedaj se urednik vije in izvija v nadi, da bo drugič le kaj zrelega prišlo od možakarja, in gaz vso ljubeznivostjo graja in hvali. Za temi jo primahajo oni, katerih knjige niso bile zadostno pohvaljene v oceni. Pošiljajo kar popravke, strele lete na kritika in urednika; grožnje, robate besede, sodbe z viška — kar mrgole v pismu.

Za temi jo primahajo moralni sodniki. Eni trdijo, da je berilo premalo krščansko, drugi da je premalo posvetno. Prvi očitajo uredniku, da je ves svobodnjaški, drugi trdijo, da je tesnosrčno zapet kot kak menih.

Ko vse to preboliš, ti pride droben listek iz tiskarne. Nič ni naslova, nič podpisa, samo dve besedi: »Tako j rokopis!« Urednik rokopisa še sam ni dobil. Pisatelju so zboleli otroci, ne utegne; kaj sedaj? Hitro pripravi drugi rokopis in se opravičuj, zakaj ni tistega, ki si ga obljubil. Ko si ustregel tiskarni, pride kmalu zopet listič in pravi: Deset vrstic na tej in tej strani premalo — ali preveč. Sedaj strizi ali razvlekuj, da dobiš potrebnih deset vrstic, ali poišči tako dolgo pesmico, največkrat pa moraš sam nekaj napisati, četudi izza nohtov izsesaš, da zamašiš zevajočo vrzel.

Razen teh težav preudarite še to: Ali veste, da ima vsaka številka »Mladike« okroglo 200.000 črk? Vse te črke mora urednik vsaj trikrat prebrskati in ogledati. Prvič, ko dobi rokopis in ga gladko prebere. Drugič, ko začne rokopis pripravljati za tiskarno (Marsikak sotrudnik je sprt s slovnico, se ne briga za vejice, piše nečitljivo, da kako besedo desetkrat obrneš, preden iztisneš iz nje pravi pomen.) In še tretjič, ko dobi postavljen spis iz tiskarne, da opravi korekturo, kjer je treba črko za črko prebirati in ti kljub vsemu uide napaka, ki ti jo potem spet tišče pod nos, kjer in kadar morejo.

Dekle z gora, ali še zavidaš urednike za to bridko rokodelstvo?

PISANO POLJE

Po okrogli zemlji.

Popotni vtisi z našega juga.

Ob ustoličenju slovenskega škofa v Prizrenu.

V nedeljo 30. novembra 1924 je bil dr. Ivan Gnidovec, bivši profesor in ravnatelj gimnazije v Št. Vidu, sedaj duhovnik misijonske družbe sv. Vincencija Pavelskega (lazaristov), v cerkvi Jezusovega Srca v Ljubljani posvečen za skopljanskega škofa. Takoj drugi dan je odpotoval iz Ljubljane, da bi prišel čimprej v svojo škofijo, ki ni imela že tri leta rednega nadpastirja. Spremljal ga je ljubljanski škof Jeglič s tremi duhovniki misijonske družbe in pa z dvema skopljanskima duhovnikoma, Albančema, ki sta prišla, da bi kot predstavitelja skopljanske duhovščine prisostvovala posvetitvi svojega novega škofa. V sredo 3. decembra je novi škof v Belgradu prisegel pred kraljem, ki ga je sprejel z veliko prijaznostjo in z odkritim zanimanjem ter mu obljubil svojo pomoč.

V četrtek zjutraj (4. decembra) smo se odpeljali iz Belgrada proti Skoplju. Ne misli, cenjeni čitatelj, da je onkraj Belgrada že Turčija in da smo se vozili morebiti z volovsko vprego po nenasutih cestah, koder se kolesa do pest vdirajo v blato, ne: železnica Belgrad-Skoplje-Solun je prvovrstna. Saj teče po njej do Niša in potem na Caribrod celo Simplon Orient Express noter v Carigrad. A tudi naš vlak je imel prav čedne vozove, ki so kot vojna odškodnina prišli iz Nemčije. Od Niša, kjer zavije Carigravec na levo proti Bolgariji, smo brzelj naravnost naprej proti jugu.

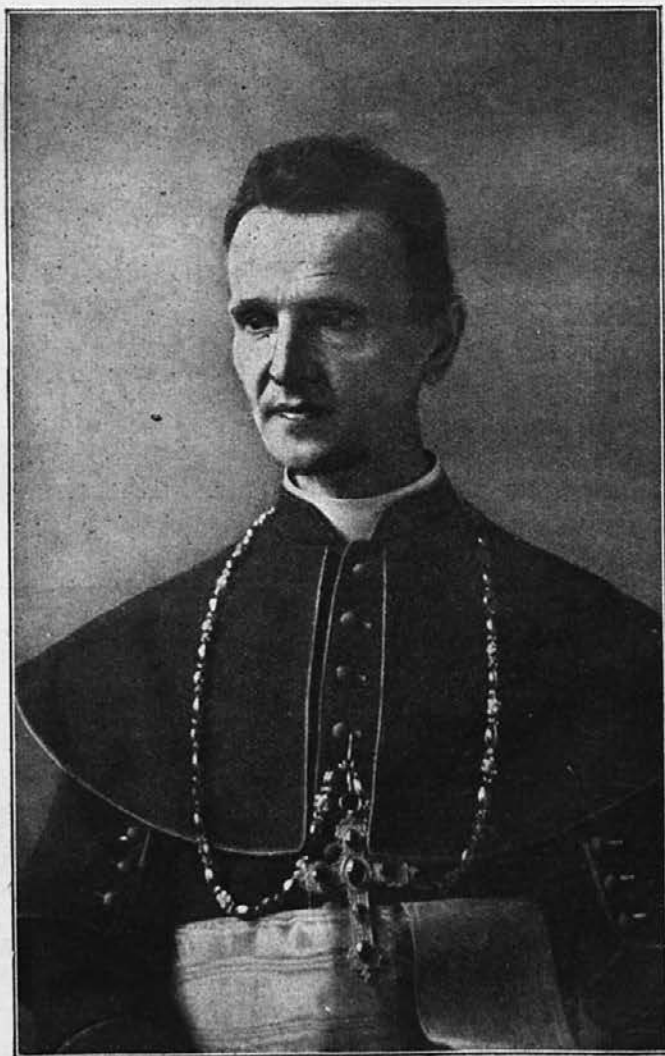
Postaja Vranja! Tu so se zbirali jeseni 1912 srbski junaki pod poveljstvom sedanjega kralja Aleksandra, da udarijo na Turka; kajti to je bila tedaj zadnja, obmejna srbska postaja; Ristovac onkraj meje je bil že turški. Prav tu pa, kjer je tekla prejšnja srbsko-turška meja, se začne na severu tudi nova skopljanska škofija, ki meji potem na vzhodu na Bolgarijo, na jugu na Grško ozir. na atensko nadškofijo, na jugozapadu na Albanijo in v severozapadnem delu na

barsko nadškofijo v Črni gori in na sarajevsko nadškofijo. S kakšnimi čuvstvi je pozdravil novi škof svoj vinograd, to je njegova skrivnost, mi smo ga v srcih izročali angelom varuhom ter si klicali v spomin dogodke iz leta 1912. Kumanovo! Tu je bila prva velika in odločilna srbska zmaga nad Turki! Pravijo, da se ob tej zmagi da z roko prijeti, kako je vodila uspehe srbskega orožja višja moč. Še eno uro: Skoplje!

Na kolodvoru se je vse trlo ljudi, ki so prišli čakati novega škofa, četudi je bilo že o poli enajstih ponoči.

Najprej pozdravni govori, tudi slovenski, iz katerih je zvenelo iskreno veselje, nato spreved v cerkev, oddaljeno kakih pet minut od kolodvora. Župnik, p. Zadrime Dr. J., pozdravi škofa v srbo-hrvaškem in albanskem jeziku. Škof se zahvali, tudi v albanščini. »E, saj ni mogoče,« so govorili ljudje med seboj, ko so šli iz cerkve, »pozdrav si je bil dal škof samo od koga napisati, pa se ga je na pamet naučil.« Ko sta jim naša dva albanska spremljevalca povedala, da se novi škof že nad eno leto uči albanščine in da bo govoril z njimi v materinščini, so verjeli in se veselili. Toda nikar ne misli, cenjeni, da sva tukaj v Skoplju morebiti v napol divji zemlji, ki nima za seboj nobene zgodovine. Že za cesarja Konstantina je bila Scopia oziroma so

bili Scupi eno izmed glavnih mest pokrajine Dardanije. Prvi skopljanski škof, ki ga poznamo po imenu, je bil Perigorij, ki se je leta 343/44 udeležil cerkvenega zbora v Sardiki (Sredec ali Sofija na Bolgarskem). V 5. stoletju je bila Scopia že nadškofija, pod katero je spadal tudi Singidunum (današnji Belgrad). Zadnji znani nadškof je bil Benenatus, ki se je leta 553 udeležil petega občnega cerkvenega zbora. Potem pa je bila dežela pozorišče bojov in pustošenj in notri do 13. stoletja ne čujemo nič več o katoliški cerkvi v teh krajih.

Dr. Janez Gnidovec, skopljanski škof, roj. 29. septembra 1873 v Velikem Lipovcu pri Ajdovcu.

Po četrti križarski vojski, ko so dobili Latinci zopet več vpliva v bizantinskem cesarstvu, v začetku trinajstega stoletja, zopet delujejo skopljski škofje, a samo kakih sto let. Škofija se je umeknila pravoslavju, potem pa so prišli Turki in šele od l. 1656 ima Skoplje zopet katoliške škofje. Ker so namreč Turki slovansko prebivavstvo vedno bolj zatirali in izpodirali in se je le-to jelo izseljevati, je prihajalo vedno več Albancev z gora v nižavo, med njimi tudi vedno več katoličanov, zlasti, ko je patriarh Arzenij Črnojević leta 1686 odpeljal 37.000 družin na južno Ogrsko. Za katoliškim narodom so prišli iz Albanije tudi katoliški škofje. Peter Karadžić (1701—1728) nosi prvi nadškofovski naslov in Skoplje je ostalo nadškofija do sedanjega škofa. Zdaj jo je namreč Rim zaradi izrednih

razmer zopet proglasil za škofijo, ki pa ne spada v področje belgrajske nadškofije, ampak neposredno pod Rim; tako govori pismo, s katerim je imenoval Rim dr. Guidovca za skopljskega škofa.

Nadškofa Bogdanović (1845—1863) in Bucciarelli (1863—1878), oba frančiškana, sta se morala pred Turki skrivati po gorah. Zadnji je prestavil sedež v Prizren in zgradil tu srednje veliko katedralo, ki utegne obseči morda 800—1000 ljudi. Tako biva torej tudi novi skopljski škof v Prizrenu. Tu je sicer res bolj sredi sedanjih katoličanov; ali zemljepisna osrednja lega Skoplja, ki je v južni Srbiji obenem najnamenitejše mesto, ki ima upravno središče in odkoder vodi ugodnejša železniška zveza do vseh krajev po skopljski škofiji, koder so raztreseni katoličani,

bo zahtevala, da se sedež kmalu zopet prestavi v starodavno Skoplje.

Kaj sta bila Skoplje in Prizren za Srbe v političnem oziru, zlasti za zadnjih Nemanjičev, je pisala »Mladika« že lani.

V soboto dne 6. decembra smo se usedli v vlak, ki vozi v severozapadni smeri iz Skoplja v Mitrovico. Blizu Kačanika je tik železnice na desno še danes grob Muse Arbanasa, ki ga je baje ubil kraljevič Marko. Muslimani mečejo iz vlaka na grob denar, pobira ga Turčin, ki stanuje v borni leseni bajti poleg groba.

Pri postaji Uroševac — pred vojsko Ferisović — izstopimo. Zopet pozdravi maloštevilnih uroševskih katoličanov! Nato se odpeljemo proti Prizrenu, ki je oddaljen od Uroševca kakih 65 km. Že blizu Prizrena stoji ob cesti 15 do 20 moških, ki mahajo z rokami v pozdrav. Poskačemo iz avtomobila in se prav po domače pozdravljamo. Pozneje smo slišali, da so bili prišli čisto po albansko, namreč vsi s puškami oboroženi. A ko je eden pripomnil, da bo komaj kazalo sprejemati škofa s puško na rami, so odložili orožje za nek plot.

Točno ob 4. uri smo v Prizrenu. Še skozi in skozi turško mesto! Vse se tare okoli novega škofa in ga veselo pozdravlja, vsi v slikovitih narodnih nošah, ki jim pa niso samo za paradu, ampak za petek in svetek. Ne samo v katoliški, tudi v pravoslavni cerkvi zvoné. Ko se pomikamo mimo džamije v cerkev, začne klicati z minareta mućin, da Alah je Bog in Mohamed njegov prerok. Vsi, ne glede na vero, so škofa silno ljubeznivo pozdravljali in sprejemali, zaeno pa navdušeno vzklikali škofu Jegliču, ki ga je spremljal. V cerkev so prišli tudi pravoslavni in muslimani.

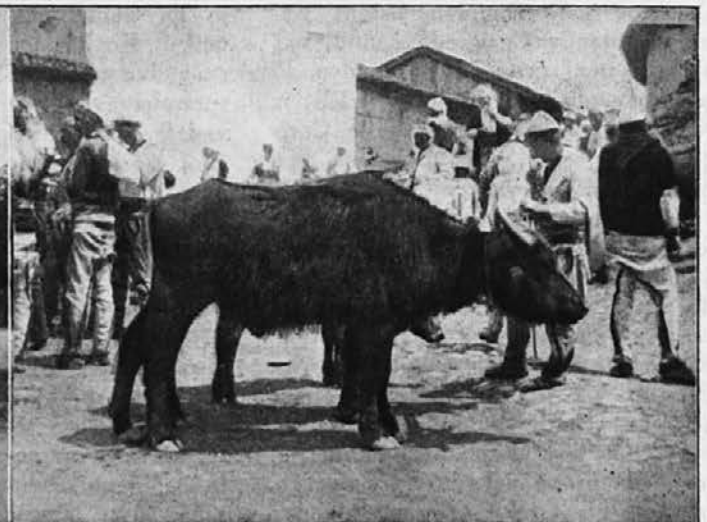
Albanka prede, ko gre v mesto.

Berač iz Djakovice.

Rimski vodnjak pred patriarhijo v Peći (Metohija).

Na sejmu v Prizrenu.

Katoliških duhovnikov je v skopljski škofiji samo kakih 18, katoličanov pa 16.000. A pravijo, da je prav toliko tisočev kriptokatoličanov (skrivnih katoličanov), ki so pod pritiskom Turkov na videz prešli v islam, dočim sami krščujejo svoje otroke in neredkokrat pokličejo za smrtno uro katoliškega duhovnika, seveda vse na skrivnem. »Múecin kliče z minareta.« — mi je povedal domač duhovnik — »doli gredé pa molí rožni venec.« Pričakovati je, da se bodo pod jugoslovansko vlado upali pokazati svojo vero javno, potem bi se še številni katoličanov naenkrat podvojilo.

Prav je rekel pri pozdravu novega škofa v Skoplju vojni kurat Dejak, da je vsa nova škofija ena sama velika ledina. Res, pa čisto na vseh koncih in krajih! Ni čuda, saj je bilo vse ozemlje te škofije do leta 1912 skozi 500 let pod kulturomrznim Turkom. Ko smo gledali v nedeljo 7. decembra popoldne z razvalin prizrenske trdnjave po ravnini, je nekdo menil: »Kaj bi se dalo narediti v nekaterih letih iz te zemlje, če bi bili tu pod srednje ugodnimi pogoji naši Slovenci!« Seveda manjka tu železnice, manjka cest, za nasipanje cest niso imeli ljudje do sedaj nič smisla, hribi so goli, ker so gozde iztrebili Turki, ob nalivih steče vsa voda hitro in brez ovir v nižavo in tvori močvirja, kotišča komarja, ki povzroča malarijo, reke in potoki tečejo po svoji mili volji ter brez regulacije zastajajo in tvorijo zopet malarična močvirja. Velikih zaslug si bo pridobila tista vlada, ki bo tu učinkovito zastavila smotreno delo.

Spomenik iz bronu ali kararskega marmorja pa tistemu prezaslužnemu dobrotniku, ki bo zatrl po teh krajih — kaj mislite: volkove, medvede in divje prašiče? Kaj še! — Ki bo zatrl stenice. A ne zgražajte se nad našimi Macedonci radi teh stenic, ki jih poletj tu res vse mrgoli, saj so tudi te le ostanek turške nesnage in nemarnosti. Ne zgražajte se nad kačaki in nad vsemi drugimi nedostatki v teh krajih: 500 let so mrlj in ždeli ti ljudje v turški sužnosti, ki je gazila vse njih človeške pravice in ovirala prav vsako kulturo. Še nekaj desetletij, ko bomo oplodili to zemljo in te ljudi z našo materialno in umsko kulturo, pa bo južna Srbija eden najlepših biserov naše države.

Takoj po prazniku smo trije od spremstva pustili novega škofa v Prizrenu in se napotili proti Bitolju. V sredo 10. decembra smo imeli potem priliko okušati vse sladkosti železnice, ki veže Gradsko z Bitoljem.

To razdaljo 130 km — iz Ljubljane v Zagreb jih je nekaj nad 140 — bi navaden lukamatija čisto lahko zmožel v dobrih štirih urah, a mi smo se vozili lepo zložno od petih zjutraj pa do osmih zvečer. Železnica je seveda ozkotirna, z nizkimi, prav nizkimi kolesi; tesni vagončki se ne odpirajo na kljuko, ampak na »od-rini«, notri sta po dolgem dve klopi za potujoče občinstvo, ob vsaki strani ena, v enem kotu spredaj pa stoji nekaj peči podobnega iz zarjavele pločevine. Pa smo lepo kar v vagonu kurili, premož je dajal od sebe

tako blagodejno toploto, da smo se počeno potili — ljudje doli na jugu imajo radi prav gorko! —, poleg toplote pa seveda tudi vse močne dišave, ki jih krije v sebi črni diamant in ki so mamile naše potne glave. Na vsaki postaji — do Bitolja jih je dvajset — je ubogo železno kijuse obstalo in pilo, pilo, pilo vodo po pol ure. Ko se je pripravljalo, da bo šlo v ridah v hrib, nas je pa več junakov, ki se nismo bali kačakov, izstopilo in smo jo udarili peš gori do najvišje postaje. Tu smo nabrali drv, zakurili kar na progi in se lepo greti. Čez

Katoličanka iz okolice Peči. Na glavi ima dragocen nakit iz zlatnikov.

Narodna noša iz Prizrena.

Albanske (turške) kmetice iz okolice Peči.

Albanska veljaka (muslimana) se pozdravljata.

pol ure pa prisopiha za nami naš pridni konjiček, veselo zapiska, češ, pa sem vas le dohitel, in nas zopet naloži. S hriba doli je kar samo šlo. Pripeljal nas je v nižavo do Prilepa, kjer so nam kazali Markovo kulo, grad kraljeviča Marka. Zdaj je šlo zopet bolj počasi naprej, ker je moral naš konjiček bolj potegniti; skrbno se je ognil vsakega plotu in vsakega jarka in zvečer ob osmih smo po mnogih ovinkih obstali na »stanici« Bitolj. — Turško mesto je to, samo par ulic sredi mesta je evropskih. Francoski lazaristi imajo tu že od leta 1856 lepo postojanko s precej veliko cerkvijo, francoske usmiljenke pa majhno bolnico z ambulanco ter sirotišče s šolo za deklice, francoski bratje maristi pa deško šolo. V obeh zadnjih vojskah je Bitolj od granat zelo trpel, zlasti ko je leta 1918 general Sarraill prodiral proti Bolgarom, ki so imeli mesto zasedeno. Zunaj mesta so vojaška pokopališča; posebno slikovito je francosko. Šest tisoč grobov je in nad njimi stoji 6000 popolnoma enakih križev v lepem redu, kakor da vidiš pred seboj stati par regimentov, ki čakajo v brezhibnem redu na povelje. Velik masiven marmornat spomenik v ozadju nosi napis: Aux soldats, qui les ont défendus, les nations reconnaissantes. (Hvaležni narodi vojakom, ki so jih branili.)

Ker smo se poslovili v sredo večer od našega res pohlevnega železnega konjička s pozdravom: »Nikoli več«, in ker bi nas avto iz Bitolja v Gradsko stal isto toliko, kakor če bi ubrali pot preko Soluna in Dževdželije, smo se odločili za to drugo pot. Hodili smo po deželi Aleksandra Velikega, srečavali se v duhu s sv. apostolom Pavlom na potu v Berejo (zdaj Kara-Ferija) in po solunskih ulicah iskali in ugibali, kje približno sta bivala tu sv. Ciril in Metod, čez dva dni pa smo, ker je čas že zelo trkal na vrata, odpotovali proti domu.

Kačaki so nas, hvala Boгу, ves čas pri miru pustili. Tisti, ki vedo za njih navadice, pravijo, da jo pozimi potegnejo čez mejo v Albanijo, marsikdo izmed njih pa prezimuje baje tudi v Reki in Trstu, kjer po hotelih v miru uživajo sadove svoje romantične obrti; spomladi o sv. Juriju se pa vrnejo na svoj lov v gore. »In kako se pogledate s kačaki, če se srečate?« sem vprašal orožnika Dalmatinca. »E, onda je borba,« je odgovoril. Drugi so pa zopet vedeli povedati, da se kačaki in orožniki včasih ne srečavajo radi, marveč da se, če vedo, da se bo treba srečati,

radi drugi drugega ognejo. Vsekako jih pa tako zasledujejo in jih toliko postrelé, da tudi kačaška romantika ne bo trajala več dolgo. Dr. Z.

Drobtine.

Roleta,

Ker naša glavna povest »Krištof Dimač« opisuje dogodke v igralnici, zato je potrebno, da seznanimo bravce z igro rolete (roulette).

Roleta ali rulet je hazardna igra francoskega izvora; udomačila se je pa tudi v igralnicah obeh Amerik. V igralnicah Monte Carla jo tudi igrajo.

Igra ni prav nič težka in jo vsak razume, da le pozna pravila igranja. Predstavljajmo si podolgovato mizo, ki je razdeljena v dve polovici. Na sredi stoji na navpični osi vodoravno ležeče kolo, ki je na oboju razdeljeno v 38 enakih predalčkov, ki so izmenjavajoč se pobarvani s črno in rdečo barvo. Predalčki so označeni z zaporednimi številkami od ene do šestintrideset; ostala dva predalčka sta označena z ničlo (0) in dvojno ničlo (00). Nekoliko višje, nad obodom kolesa, je majhen žleb, ki teče vzporedno z obodom kolesa in visi nekoliko proti notranji strani. Ko igrovodja zasuka kolo s precejšnjo naglico, vrže z roko v nasprotno smer po žlebu par centimetrov debelo koščeno kroglico, ki se trklja okoli toliko časa, da omaga in pade v enega izmed predalčkov na kolesu.

Na eni polovici mize so v treh vrstah napisane številke istotako od ene do šestintrideset; v vsaki vrsti jih je dvanajst. Polovica teh števil je rdečih, druga polovica pa črnih. Ničla in dvojna ničla, ki stojita na vrhu sami zase, sta zelene barve.

Bogastva željni igravci stavijo lahko na nešteto načinov. Ako položi na kako številko na mizi recimo deset dinarjev in pade potem kroglica na odgovarjajočo številko na kolesu, dobi petintridesetkrat stavljeno vsoto, v našem slučaju torej 350 dinarjev. Ako stavi na dve številki in ena od obeh zadene, dobi sedemnajstkrat toliko kot je stavlil. Lahko stavi tudi samo na rdečo ali črno barvo, v tem slučaju dobi, če zadene, dvakrat toliko kot je stavlil. Istotoliko dobi, če stavi na soda (2, 4, 6 itd.) ali liha (1, 3, 5 itd.) števila. Na isti način lahko stavi, da bo zadela ena izmed prvih osemnajstih ali ena izmed drugih osemnajstih števil. Lahko stavi, da bo zadela ena izmed določenih treh, štirih, petih, šestih itd. števil. Čim manjši je odstotek možnosti, da dobi, tem višji je dobiček, če zadene.

Ako se pa pripeti, da pade kroglica v enega tistih dveh predalčkov, ki sta označena z eno ali dvema ničlami, dobijo samo tisti igravci, ki so staveli na te dve številki; vsi ostali pa ne dobijo niti ne izgubijo niti ne morejo vzeti svojih stav nazaj ali pa zamenjati števil. Njihove stave so v »ječi«. Kolo se še enkrat zavrti in tisti, ki potem zadene, dobi samo svoj denar nazaj in ne več, in če ne zadene, seveda izgubi; njegov denar spravi »banka«.

Zvitost rolete je v tem, da je pri njej vsak sistem igranja nemogoč oziroma brezuspešen. Edini sistem, ki bi bil uspešen, je z določenimi viški stav takorekoč uničen. Igravec z neomejenim kapitalom bi vedno lahko »obral« banko, če bi ne bilo določenih viškov stav, preko katerih ne sme. Stavlil bi lahko na primer tisoč dinarjev na črno barvo. Če bi izgubil, bi v naslednjem stavil dva tisoč, če bi še vedno imel smolo štiri tisoč, potem osem tisoč itd. Svojo poslednjo izgubo bi moral vedno podvojiti. Ko bi končno dobil, bi imel dobička tisoč dinarjev. Potem bi znova začel s tisočem in nadaljeval kakor prej, dokler bi zopet ne dobil in spraval drugega tisočaka. Taka možnost je pa odstranjena z določitvijo viškov stav, preko katerih ne sme.

Ker igravec v najboljšem slučaju dobi le petintridesetkratno stavo, je jasno (ker je številka ali predalčkov na kolesu z všteti ničlami 35), da je neki odstotek sreče vedno na strani banke in proti igravcu. Navzlic izjemnim nasprotnim slučajem je vedno banka tista, ki ima dobiček.

France Magajna.

○○○○A○○○○○○○○○○L○○○○○○○○○○E○○○○○○○○○○U○○○○○○○○○○J○○○○○○○○○○A

Iz Lobnika pri Železni Kapli
na Koroškem.

Na pustni torek zvečer so zapisali oče ali mati ali kdorkoli izmed starejših družinskih članov na podboj onih duri, ki vodijo iz hiše v štibec, z belo kredo besedo »ALELUJA«. Z velikimi črkami so pisali in med črkami so pustili presledek, da je bilo mogoče vstaviti po šest majhnih ničel; pred začetno črko A so jih zapisali štiri.

Ko je stala nad vrati ALELUJA, se je polastilo nas otrok nervozno, a vendar prijetno razpoloženje. Vedeli smo, da je to čas od pričetka posta do Velike noči. Velike črke da pomenijo nedelje, ničle vmes pa tedenske dneve. Prva ničla je pepelnica. In vedeli smo, da dobi na velikonočno nedeljo vsak toliko domačih

mesenih klobas, kolikor ničel se nu je posrečilo izbrisati. Te ničle smo imenovali zaradi tega kar klobase. Vsak dan smo izbrisali po eno. Izbrisati pa je imel pravico tisti, ki je zjutraj prvi vstal. Vsi člani družine, tudi deklet in hlapci, so gledali, da so uničili vsaj eno, da si s tem rešijo velikonočno klobaso. Nedelj, to je velikih črk, se ni smel dotekniti nihče, tako da je beseda ALELUJA ostala ohranjena do Velike noči.

Ker so koroške družine mnogoštevilne, je bila tekma kaj vroča. Vstajali smo tudi ob štirih zjutraj, tiho in oprezno, in se po dovršenem činu zopet ulegli. Čestokrat smo tudi goljufali. Namesto v ranem jutru, smo ugonobili ničlo že zvečer, in če tega ni nihče opazil, je seveda veljalo. Če pa se je ta poizkus ponesrečil in smo morali ničlo zapisati nazaj, smo se večkrat zatekli k mami in jo prosili, naj zbrše ona ničlo, ko zjutraj vstane. »Zamel« ji je vsak izmed nas proseče pošepetal na uho.

Ko pa je prišla Velika noč in smo napovedovali vsote izbranih ničel, se je navadno pokazalo, da smo jih bili izbrisali namesto mogućih 40 kar 50 ali pa še več. Ogorčen nad tako očitno goljufijo (danes vem, da vzradoščen, že radi klobas!) je oče naposled salomonsko razsodil: »Da ne bom storil nikomur krivice, bom dal vsakemu samo po eno klobaso.«

Ko smo se uverili, da smo dobili vsi enako, smo bili vseeno srečni in zadovoljni.

Na velikonočni torek smo izbrali tudi ALELUJO. Ap. ■

Nove knjige.

Letošnje knjige Družbe sv. Mohorja. Čitatelji »Mladike« jih imate že v rokah in ste jih gotovo tudi že prebrali. Kar bomo torej o njih povedali, je že davno vsem znano. Namen teh vrstic je samo ta, da še kdo drugi pove svoje mnenje o knjigah in potrdi ali ovrže sodbo, ki jo izraža odbor v Koledarju za leto 1925 na strani 118. Razni listi so jih že dosti ugodno ocenili, zlasti Koledar, ki so ga primerjali praznično oblečenemu ženinu. Slike za vsak mesec (delo slikarice gospe Helene Vurnikove) so letos res poseben kras Koledarja, so kakor nekakšne pesmi za dotični mesec. (In so resnično že date snov za pesmi!) Vsaka slika srečno poudarja glavno misel tistega meseca. Urednik je iz sv. pisma poiskal posebno tehtne izreke kot pravilo življenja za mesec, nedeljskim evangelijem pa dodal jedro nedeljske pri-

dige z enim stavkom. Tudi to je umetnost. Potem imamo pa še v vsakem mesecu celo vrsto dogodkov zabeleženih bodisi iz slovstva ali politične zgodovine Slovencev in Jugoslovanov. Kaj je torej že v koledarskem oddelku (str. 5—27) truda in lepote in koristi! Potem je g. urednik sestavil abecedni imenik svetnikov (str. 28—32), ki se bo še izpopolnjeval. Zelo dobrodošel! Poučni del Koledarja nam govori o naših perečih vprašanjih: Kaj je avtonomija, ki si jo Slovenci želimo, kako nam je knjiga budila skozi 300 let narodno zavest (dr. Glonar), kaj je ustava (univ. prof. dr. L. Pitamic), kaj koristi združništvo (lv. Avsenek), kako se naredi testament (odvetnik dr. Jure Adlešič), kako se razvija telesnost otrokova (dr. K. Ozvald), o propadanju živinoreje (Fr. Krištof) in živinorejčevi domači lekarni (Fr. Černe) — zlatá vreden sestavek! — o najnovjših najdbah in iznajdbah (dr. V. Šarabon), o svetovnih političnih dogodkih od avgusta 1923 do avgusta 1924 (dr. V. Šarabon) s slikami važnih oseb, o gibanju katoličanov po svetu (prof. J. Pavlin), o potrebi, da se zanimamo za misijone (dr. Lamber: Ehrlich), o štirih zaslužnih naših možeh, umrlih v l. 1924 (dr. L. Gregorec, Jos. Stritar, Fr. Dular ter dr. Fr. Kos) z njih slikami. Povesi »Beli ženini« (spisal urednik F. S. Finžgar) nam v 8 kratkih poglavjih (z lesorezi M. Maleša) pripoveduje pretresljivo zgodbo o vdovcu, ki ne more preboleti smrti žene, s katero je srečno živel dolgo vrsto let, in gre kmalu za njo od žalosti. Spis je lahko vzor mladim pisateljem, kako se piše povest za ljudstvo. — Da je nadaljevanje »Carskega sla« (francosko spisal Jules Verne, poslovenil prof. dr. A. R. v Št. Vidu nad Ljubljano) vse komaj čakalo, zlasti pa bivši vojni ujetniki, ki so sami šli isto pot, nam ni treba šele pripovedovati. Naj bi Družba še tudi naprej imela tako srečo pri izberi povesti za »Večernice«. (Ampak v sredi presekatj povesti pa nikar več!) — O »Travnistvu« (spisal inž. chem. Jakob Turk), I. snopič, vem, s kakšnim veseljem so knjigo v roke vzeli kmotavci. »To bom najprej bral!« je dejal ta in oni. Prinašala bo največjo korist. Težko že čakajo II. snopiča, ki bo še bolj praktičen za male posestnike. — V knjigi »Apostoli Gospodovi« (spisal prof. bogosl. dr. Jož. Lesar), I. del, najprej pozornost vzbudita prekrasni sliki sv. Petra in

Pavla (slikala ga. Hel. Vurnik), ki nas z neodoljivo silo vlečeta, da sledimo vestnemu g. pisatelju po vseh njiju potih in misijonih.

Na znameniti strani 118 Koledarja čitamo tudi, kaj izda Družba letos. Ondi sta naznačeni tudi dve knjigi za člane in nečlane, ki izideta letos: »Poljudna kemija« ter »Solnce in senca«. Za člane po znižani ceni.

Naj se krog vrlih sotrudnikov in sotrudnic, ki tako krepko pomagajo g. uredniku, v l. 1925 še razširi! Slovenci pa naj Družbi pokažejo hvalenost za lepe knjige z velikim narastkom članov! Dr. J. D.

Mladikarjevi odgovori.

Se je že začelo! Komaj smo objavili par odgovorov in »kritik« na poslana prispevke, že je uredništvo »Mladike« prejelo grozilna pisma, ki nas hočejo prisiliti k molku ali pa, da bi vse samo hvalili. Da bodo naši čitatelji imeli malo pojma, kakšen je užaljeni ponos nepohvaljenih pesnikovavcev, naj sledita tu dva primera. Prvi je od neznanec — (morda pa vendar znane?! — roke, ki se je podpisala kot »Ranjena duša«, in nas takole časti:

Vi sodniki,
ki v »Mladiki«
nas pesnike mrcvarite
in okus nam kvarite:
Finžgar, ki z »Deklo Ančko« mladino pohujšuje,
čas je, da se spametuje;
Ti, Joža Trentar,
faliranih študentov trobentar,
Ti, Jože Ošaben,
ki je tvoj posel posebno ogaben,
nehajte pri tej priči,
če ne — pridemo s pasjimi biči!

Če »Ranjena duša«, ki nam pa, kolikor vemo, sploh še ni nič v kritiko poslala, misli, da bomo zaradi nje nehali odkritosrčno govoriti, se jako moti. Brez usmiljenja bomo vihteli bič kritike, naj bo komu ljubo ali ne, in naj se pesniški samozvanci zvijajo pod udarci kakor se je Terzites pod Odisejevimi. Kritika, če je pravična, je še vselej koristila. Toliko v odgovor »Ranjeni duši«! — Drugi dopis se pa glasi: »Z ihtevam, da prenehate s seciranjem mojih pesmi, ker od tega nimam nič niti jaz niti nihče drugi, posebno če človek pri tem opravi in mrcvarjenju krivo gleda. Pa brez zamere!« Dopis moramo v toliko popraviti, da podpisani »kritik« ima nekaj od tega, namreč — izgubo časa in takele ljubeznivosti.

Št. T. Izmed šestih pesmic bi natisnili »Večer«, ako ga nekoliko popravite. Pošljite nam naslov! Več v pismu.

Tudi drugim smo že odgovorili, žal v tej številki ni več prostora. Prihodnjic. J. Krivogled

GOSPODAR IN GOSPODINJA

Vrt.

Oblike pritličnega sadnega drevja na planem.

Pritlično sadno drevje naših domačih vrtov bi lahko delili glede na prostor, kjer raste, in glede na njegovo zunanjo obliko v dve skupini. Največ drevja sade na plano, bodisi na posebne zanj odločene prostore, bodisi po obrobni gredicah ali posamez na raznih drugih mestih.

Mnogo lepega sadja pa pridelamo lahko tudi na drevju, ki ga gojimo ob zidu hiše ali sploh ob stenah gospodarskih poslopj.

Oglejmo si danes priporočene drevesne oblike, ki so prikladne za drevje na planem.

1. Naravno vzgojeni pritlikavec ali sadni grmič je najpreprostejša in jako hvaležna oblika pritličnega drevja za majhne vrtove. To je drevesce s 30 do 40 cm visokim debelcem, ki nosi vrh, kakršen se razvije sam od sebe, brez vsakega umetničenja. Tu ne gledamo toliko na somerje in pravilnost. Veje pustimo, da se razraščajo in cepijo po mili volji, kakor nanese slučaj in kakor jih uravnava narava dotičnega sadnega plemena in sorte sama. Obrezujemo ga le toliko, da se vrh preveč ne zgosti in da se širi prilično na vse strani enako. Pravzaprav vejevja redno ne skrajšujemo, ampak samo izrezujemo vejice in mladike, ki so odveč in ki delajo goščavo ter se med seboj duše.

V grmičasti obliki gojimo lahko vsako pečkasto in koščičasto sadno pleme. Toda jablana je za to obliko prav kakor ustvarjena. Njena narava se namreč ne ukloni rada v spono somerja in pravilnosti. Zato je prav hvaležna, ako ji pustimo v rasti zlato svobodo. Takisto dobro se sponaša v tej obliki posebno tudi breskev. Kutina je izrazito grmičaste oblike že po svoji naravi in nesposobna za drevo v pravem pomenu besede.

Naravne pritlikavce sadimo po 4 do 5 metrov vsaksebi, šibko rastoča plemena in sorte tudi nekoliko tesneje.

2. Preprosta, navadna (vretenčasta) piramida je izmed vseh v somerju vzgojenih oblik najprikladnejša za naše razmere. Lahko jo je vzgojiti in brez posebnih pripomočkov se razvija tudi pozneje, ako je ne

zanemarimo in dosledno vsako leto obrezujemo po temeljnih načelih, ki veljajo za obrezovanje pritličnega sadnega drevja.

Navadna piramida ima do 40 cm visoko deblo, ki se podaljšuje v navpični smeri do vrha. Kratke veje naraščajo okrog in okrog tega srčnega podaljška v primernih razdaljah in so v smeri proti vrhu čimdalje krajše, kakor pač vsako leto naraščajo. Skrbeti je treba le, da glavno (srčno) voditeljico, ki tvori podaljšek debla, vsako pomlad toliko skrajšamo, da krepko odžene vse popje na obrezanem podaljšku. Iz teh poganjkov nastanejo veje. Prav tako je treba vsako vejo od tal do vrha vsako pomlad precej na kratko in njeni rasti primerno skrajšati. Daljše in krepkejšje veje skrajšujemo bolj, šibkejšje pa manj, tako da nastane med njimi lepo somerje. Ako pustimo na pravšno (normalno) razvitih voditeljicah povprečno po 4 do 5 dobro razvitih oces, zadostuje to popolnoma. Na šibkejših voditeljicah, ki jih zaradi somerja ne smemo preveč skrajšati, ostane seveda po več oces. Veje, ki slučajno silijo preveč v navpično smer, odpravimo od debla z lesenimi razporami. Tiste pa, ki se pobešajo, privezujemo v pravilno lego. Nikdar ne smemo pustiti, da bi se posamezna veja razcepila v dva ali celo več pramen. Bistvene važnosti je, da ostane vsaka veja od debla do konca enojna, sicer je drevo kmalu pregosto in oblika spačena.

Rodni les po vejah gojimo prav na kratko. Lepe uspehe dosežemo, ako vse daljše lesne poganjke že poleti skrajšamo na kratke čepke. Brstičev, brstik in rodni šibic seveda ne smemo obrezovati.

Za navadne piramide je izmed vseh sadnih plemen hruška najbolj prikladna, ker že po naravi raste na kvišku in je treba rast le nekoliko uravnati z obrezovanjem in naravananjem vejevja. V tej obliki lepo vzgojena in pravilno oskrbovana hruškova piramida je res prava krasota za vsak vrt in ob vsakem letnem času. Pa tudi rodovitno je tako drevje.

da je veselje. Praktično je zlasti za majhne vrtove, ker povzame malo prostora. Ako ga strogo obrezujemo, dosežemo, da so spodnje veje pri 10- do 15 letnem drevesu komaj dober meter dolge. Ker morajo stati poševno navzgor, segajo še manj v širjavo. Zato zadostuje, ako sadimo navadne piramide dobre 3 do 4 m vsaksebi.

3. Pravilna piramida se razlikuje od prejšnje samo toliko, da so veje po deblu naperjene pravilno v vrstah ali serijah. Pravilno vzgojena piramida ima 30 do 40 cm od tal prvo serijo vej, ki so razvrščene okoli debla kolikor mogoče v enaki višini in enakih razdaljah kakor napera v glavini kolesa. 30 do 35 cm nad prvo serijo se nahaja druga itd. do vrha. Vsaka naslednja serija je za eno ali tudi za dve leti mlajša in v tem razmerju tudi krajša nego prejšnja. V eni seriji je navadno 5, kvečjemu do 7 vej.

Pravilno piramido je teže vzgojiti in obdržati v ravnotežju nego navadno. Zato je pa toliko lepša in posebno primerna za lepotečne namene. Za njo je istotako prikladna edino le hruška, kajti le ta se radovoljno vda v strogo obliko in brez škode prenese nekoliko sile. Saditi jo moramo nekoliko redkeje nego navadno — torej 4 do 5 metrov narazen.

Poleg teh treh glavnih pritličnih oblik za lego na planem imamo še nebroj drugih, ki pa izvečine niso za splošno uporabo, ker je treba za njih vzgojo in vzdrževanje večje roke in dragega ogrodja (latnikov), ker se ne nosijo same. Opisane preproste oblike se najbolj prilegajo naravni rasti našega sadnega drevja, so lepe in za naše razmere praktične, ker poleg tega, da dajejo zanesljive pridelke, obenem tudi krasi naše vrtove. Vsakdo, ki se količkaj bolj zanima za sadno drevje na domačem vrtu, se bo lahko privadil vzgoji in negovanju. Pripomniti pa moramo, da dosežemo s pritličnim drevjem dobre uspehe bodisi glede rodovitnosti ali glede okrašenja vrta le tedaj, ako raste na dobri, obdelani zemlji. V travnati ruši pritlično drevje ne uspeva. M. H.

(Pomlad je tu. Kdorkoli imaš vrt, žrtvuj mu nekaj časa in uredi ga smotreno, premišljeno. Knjiga »Praktični sadjar«, ki jo dobiš v vsaki knjigarni, ti bo najboljši podrobni svetovavec. Op. ur.)

Mati.

Dekle.

Deklišvo je poseben oddelek v dobi ženskega življenja. Dekle ni več otrok, a tudi ni še žena in mati. In vendar je vse troje v kaleh, ki so še nežne in nerazvite, kakršno je mlado brstje drevesca. Tisto, kar je otroškega, je sveža in sočnata podlaga za dobo žene in matere. Žena in mati vsrkava najlepše in najsvežejše sokove iz svoje lastne otroške dobe. Če ni teh sokov, tedaj nedostaja poznejši ženi in materi ona črta radosti in veselja iz srca, ki oživlja v zreli dobi domačnost ženinega doma in ki lega kakor belo cvetje na vse skrbi in teže družinskega življenja.

Dekle si mora znati ohraniti občutek otroka v sebi, obenem pa mora živeti že v občutkih žene in matere. In to trojno življenje ni lahko in — kar je poglavito — ne sme biti lahko-miselno. Res je, da je mladost — mladost, nekaj, kar je lahko, kar je na videz brez spon in meja. Vendar ni res, da mora biti mladost — norost! So meje in so sponde, ki se jih mora predvsem zavedati dekle, in še posebej dekle iz današnjih dni.

So sponde in meje v zunanjem vedenju.

Kako stopaš, kako gledaš; kako govoriš in se oblačiš. Brž se izdaš, že na cesti se izdaš in glasno poveš brez besed, koliko te je. Postajanje in stopanje po cestah, lahkomišelnost v pogledih, da si zijalasta čez mero — in če ti besede teko brez pomisleka in take, ki niso za tvoja leta — poglej se, če ni vse to res pri tebi! Ponosa ni, ki ni ošabnost, ampak je dostojanstvo človeka, je tista meja, ki ne sme vpričo tebe nihče preko nje. In česar ne zamerimo moškemu, takoj zamerimo ženski — dekletu. Zakaj fant je fant, a dekle je nekaj drugega, ki so ji drugače odmerjena pota življenja, čeprav je osnovna črta pri obeh ista, ki velja in je: dostojnost. Drži se meja in spon svojega dekliškega stanu — ne bo ti žal! Premnogokrat pa so se napolnile mere žalosti do vrha, ker dekle ni hotelo živeti v mejah dostojnosti in dostojanstva. Zakaj, kakršno bo dekletu, taki bodo tudi moški, kakršna bodo pa dekleta in moški, take bodo družine in taki domovi in tak bo narod in človeštvo. Ne izgovarjaj se z nevarnostmi mladih let! Res so pasti in so zanke v lepih in tudi nečednih oblikah. Vendar je tudi skoraj res, da se ne pripeti dekletu ničesar žalega, če tudi samo noče, če vsaj malo ne privoli v to. Nasilnosti ne gredo

sem, ki jih je malo in so le v izrednih slučajih. Tole je skoraj resnično: kakor hočeš, da je moški s teboj, tak je tudi v resnici. A če ti sama ne poznaš meja in nočeš dostojnosti, tedaj je tudi moški tak s teboj, kakor ti bere iz oči in besed in oblek. Pa je tako dandanašnji: besedo ti reče o ljubezni, morda še o zakonu, brž si njegova. Pa usahne ljubezen v kratki dobi, izginejo besede obljub kakor pleve v vetru — in konec je žalost in gorje za vse življenje. Krivdo nosiš v veliki meri ti sama. —

In so sponde in meje v notranjem vedenju.

Kako misliš, kaj si želiš, kaj bereš in po čem hrepeniš. V vsem tem so dobrine in so strupi. Duša je kakor soba, ki ne prenese strupenih kali brez škode zase in za telo. Prezrači sobo svoje duše, kakor prezračiš sobo telesa. Očisti jo vsak dan in jo preglej, če ni preveč prahu, če ni celo mrčesa. Izperi jo, polikaj in uredi, da bo sijalo solnce vanjo. In na Boga ne pozabi; ker je hudo, ko ga ni več, če ga izgubiš iz srca.

Marija Kmetova.

Moda.

O ženski modi iz današnjih dni.

Od časa do časa se izpreminja svet. Izpreminjajo se navade, izpreminjajo se zgodovinski dogodki, izpreminjajo se ljudje. »Duh časa«, izraz ene dobe, ki živimo v njej, nas vodi in po »duhu časa« so se ravnali vedno ljudje. »Duh časa« vpliva in je vedno vplival tudi na žensko modo, to je: na način, kako so prikrojene ženske obleke, na to, kakšne oblike so za posamezno dobo najprikladnejše. Sleherna doba ima svoje posebne zakone in pravila, ki se razlikujejo od drugih, prejšnjih dob. Če pomislimo, kakšna je bila ženska moda n. pr. v baročni dobi, če pogledamo široka, izbuhnjena in našopirjena krila, če se spomnimo zažetega, kakor preščipnjenega pasu, da je bila ženska podobna osi (ne le po notranje — kakor menijo še vedno »hudobni jeziki«), in če se zazremo v velikanske bele lasulje in če pomislimo, da bi danes šla taka ženska po cesti — kaj se ji ne bi smejal ves svet? Na naše ceste, med sedanje ljudi ne bi mogla taka ženska in bi bila kakor pustna šema. Vendar pa je bila ta moda, ki bi se danes norčevali iz nje, prikladna za baročno dobo. Ljudje iz tiste dobe so ljubili našopirjenost v besedah in kretnjah, so ponarejali svojo — čeprav tudi sirovo — notranjost z različnimi okraski in olupšavami, so menili, da veljajo več.

čim več obesijo nase. Svojo notranjost so skrili za zunanost in kdor je bil spretnejši v tem, tem laže je stopal po svoji poti. To je bil »duh časa« tiste dobe. Pa ta je že daleč za nami. Poglejmo pa v ona leta, ki smo jih doživeli sami, ozrmo se za kakih dvajset let nazaj. Ni je bilo gospe in gospodične, ki bi bila šla brez steznika na cesto. To bi bilo skoraj nemoralno. In kakšna so bila krila, da se je prašilo za ženskami in so jih morale v blatu dvigati in so jih ovirala pri hoji. Pa frizure, velikanski široki klobuki, dolge igle za klobuke, igle kakor sulice nevarne in nerodne posebno v gnečah, na tramvaju, na vlaku. A ženskam je bilo vse to prav vseč, tako je govoril »duh časa«, tako je zaukazala gospa moda. In še vse polno drugih ženskih mod bi utegnili naštetiti in jih preresetati in jih primerjati z žensko modo iz današnjih dni. Kakšna je pravzaprav?

Dosti pohvale in graje smo slišali in še slišimo o njej. A nečesa ji ne moremo odrekati: preprosta je in naravna in ne vpliva kvarno na telesno zdravje. Steznikov ne potrebuje — še odveč so ji —, pas ni stisnjen in zažet, oprsje je prosto, dihanje naravno. Kratka krila ne dvigajo prahu, se ne umažejo po blatnih cestah in če niso čezmerno preozka, ne ovirajo hoje. Obleke so tako zelo enostavne, da skoraj nimajo šivov, da so telesa takorekoč le ogrnjena z blagom. Ni gumbov in z zapenjanjem si ne tratiš časa in brž zlezeš zjutraj v tako obleko — čez glavo si jo natakneš — pa si oblečena. Jopice so ohlapne, bluže dolge in jih oblečeš vrh krila, kar je dosti lepše in dostojnejše, kakor če bi ti venomer uhajala iz pasu in bi si jo morala z bucko pripniti na krilo. Zaradi vseh teh lastnosti dandanašnje ženske mode so tudi vse naše kretnje bolj naravne, lahkotnejše, nežnejše in ženskemu značaju bolj prikladne. — Frizure, zares, frizur skoraj ni, saj je dejal ta »duh časa«, da smemo biti ostrizene. Ni da bi preveč priporočali to »glavnato« modo, vendar če pomislimo, ali so kratki lasje kaj tako neumnega, slabega, nemoralnega? Preudarimo: imaš dolge lase, ki ti po ves dan nagajajo, da nimaš nikoli dovolj lasnic in ne glavnikov in ne zaponk. In če imaš prav »žive« lase, si razkuštrana vsak hip in spet in spet imaš opravka s frizuro. Ponoči te težijo kite, in če te boli glava ali si sicer bolna, te zares »bolijo lasje«, da si iz vsega srca zaželiš, da bi jih ne bilo. Zati-kajo se ti med blazine in v gumbce in ti nagajajo kakor neposlušni otročaji.

Zjutraj se prerekaš z lasmi, nič ti prav ne ležejo po glavi in če je vlažno vreme, ti visijo štrene sem in tja. Po trikrat se prečešeš, se jeziš in se ti zameri ves dan že na vse tešče. A če imaš kratke lase? Odpade vse tole, kar smo omenili o laseh. Torej »neumno« ni in tudi ne grdo. A nekaj je vendarle pri teh modernih frizurah: prav n a r a v n o ni, da bi bile ženske ostrižene. Ker je tako, da je ženska ustvarjena z dolgimi lasmi, moški pa imajo kratke. Moškim raste brada, ženskam dolgi lasje, vsaj v Evropi. Pa je že duh časa tak, da preganja moško brado (menda je čezdalje vedno manj resničnih »mož«) in zaeno lepe, bujne ženske kite (ker je vedno manj pravih »žena«). Ženske hočemo pač dokazati, da je tisti izrek prišel ob veljavo, ki meni: »Dolgi lasje, kratka pamet.«

Pa bodi ženska moda taka ali taka, naj bodo njena pravila še tako stroga in brezpogojna — pretiravati ne smemo v ničemer. Eno pravilo je zmeraj poglavitno: obleci se tako, kakor je prikladno za obliko tvojega telesa. »Ni vse za vse.« Moderne so obleke, ki so močno izrezane krog vratu. Zdravo je, če je vrat gol, tudi ni nemoralno, če se ti beli koža iznad obleke — a ne pretiravaj! »V želodec,« kakor pravijo, le ne sme videti nihče in preveč golote ni lepo in ni prikladno za ljudi in cesto. Pa so dandanašnji nekatere plesne obleke take, da jih ni nikjer nič. Kaj takega gotovo ni prav in takih zapovedi ženske mode ni treba, da bi upoštevali. Dostojnost ima še vedno veliko in največjo besedo. »Ni vse za vse« velja tudi za različne postave žensk. Če si premočna (in tega se zavedaj in ne slepi samo sebe), tedaj ne imej preozkega in prekratkega krila. Vsi ne moremo biti vitki in če nismo, pač nismo, kaj za to. Če si starejša (tudi tega se ne brani in preveč ne taji let), ni vse ono zate, kakršno je za mladi svet. Vse take laži so nedopustne in imajo »še krajše noge« kakor one laži v besedah. In »nič ni tako skrito, da bi ne bilo očito« — to velja še posebno v teh slučajih ženskih oblek. Potrebna pa je moda in ne gre, da bi se ji izogibali. Dosti prej te bodo opazili ljudje na cesti in bolj zijali vate, ako boš v staromodni, »staroverski« obleki, kakor pa če si lepo dostojno in po

pameti moderno oblečena. Modo že moramo slušati in poslušati, le pretiravati nam je ni treba. »Tvoja pamet — tvoj svet« — to imej v mislih in stopaj oprezno z »duhom časa« dalje in boš vedno moderna.

Vse to velja in vsaka lahko prilagodi tudi za modo na kmetih. Tudi tam je kraljevala neokusna moča: Ko sem šla k birmi, sem imela krilo, da se mi je vleklo po tleh. Ob pametno kratkih krilih, se deklam ne bo treba izpodrecati pri delu, če ho- dijo mlade deklice gologlave, brez rut, je čisto prav in še sili jih, da skrbje za lepo omite in počesane glave.

M. K.

Kuharica.

Grahova juha s krompirjevko.

Namoči $\frac{1}{4}$ l suhega graha, drugi dan vodo odlij in prilij 1 l sveže vode, osoli ga in kuhaj do mehkega. Kuhane graha stlači in pretlači skozi sito z grahovko vred. Sedaj napravi iz 5 dkg masti, 4 dkg moke in prav drobno zrezane čebule prežganje, ki mu pridenj pretlačen grah z grahovko, prilij še 1 l krompirjevke, pridenj ščep popra in 2 žlici pretlačenih paradižnikov, in ko vse še nekaj minut vre, vlij juho na opečene krušne rezine. Če hočeš, juho tudi lahko okisaš.

Pečene gobne palačinke.

Napravi iz enega jajca, $\frac{1}{4}$ l mleka, nekoliko soli in približno 18 dkg moke 9 tenkih jajčnih krpic. Nadev pa napravi takole: Kuhaj 5 dkg suhih in namočenih gob 10 minut; skušane odcedi ali stresi na rešeto, jih polij z mrzlo vodo in še ožmi. Ožete gobe drobno sesekljaj, v kozo pa deni pol žlice masti, nekoliko drobno zrezane čebule in zelenega peteršilja. Ko se nekoliko zarumeni, pridenj gobe in jih duši 10 minut; potem jih potresi z moko (pol žlice), premešaj in zalij z nekaj žlicami gorke vode. Ko vro nekaj minut, jih odstavi, dodeni ščep popra, žlico kisle smetane in nekaj žlic drobtin. S tem nadevom namaži jajčne krpe, jih zvij kakor štruklje in jih naloži v podolgasto pekačo, drugega poleg drugega, in polij s tole polivko: Zmešaj eno žlico smetane, eno žlico mleka, nekaj zrn soli in eno jajce, postavi v pečico in peci 20 minut. Postavi to kot samostojno jed s salato ali s kislom repo na mizo.

Ocvrte gobne palačinke.

Pripravi vse, kakor za pečene palačinke, le pomoči jih v raztepenem jajcu in povaljaj v drobtinah in jih ne daj na pekačo.

Zmešana jajca s poprom.

Ubij na krožnik eno jajce, ga osoli in mu prilij dve žlici mleka. Razgrej v ponvi pol žlice masti in stresi v ne prevročo mast jajce z mlekom. Če hočeš, pridenj ščep popra. Postavi jajca s polento ali dušeno kašo na mizo.

Dušena kaša.

$\frac{1}{4}$ l izbrane kaše denj v lonec in jo dvakrat oplakni s kropom in potem še enkrat z mrzlo vodo, da izgubi grenkobo. Posebej v kozo pa razgrej eno žlico masti, pridenj nekoliko drobno zrezane čebule in ko se zarumeni, prilij oprano in odcejeno kašo, ki jo mešaj, da se mokrota posuši. Potem jo zalij s $\frac{3}{4}$ l gorke vode, osoli in pol ure počasi kuhaj. To kašo lahko prideneš guljažu, teletčji ali koštrunovi obari in pečenicam.

Beljakova pena za bolnike.

Napravi sneg iz enega beljaka in mu primešaj eno žlico konjaka, eno žlico sladke smetane in pičlo žlico sladkorja. Vse skupaj narahlo zmešaj in postavi na mizo.

Ocvirkove pogačice št. 1.

Zreži s krivim nožem 20 dkg suhih, mrzlih ocvirkov ter jih zmešaj s 25 dkg moke, z dvema rumenjaka, 3 žlicami kisle smetane, 2 žlicama vina, s soljo in $1\frac{1}{2}$ dkg drožja, ki si ga razmočila v nekaj žlicah toplega mleka. Iz vsega tega napravi na deski testo in ga razvaljaj kolikor mogoče tenko, zloži ga kakor testo iz sirovega masla in zopet razvaljaj; tako stori še enkrat, da bo trikrat zapored razvaljano, potem pa testo zavij v prtlič in ga pusti 20 minut na deski, da nekoliko vzhaja. Nato ga še enkrat razvaljaj tenko in razreži z obodom za krofe na okrogle pogačice, ki jih pokladaj na pomazano pekačo in pusti še pol ure, da vzhaja. Vzhajane pomazi z raztepenim jajcem, jih z nožem križema nareži, postavi v pečico in speci. Pečene potresi z vaniljinim sladkorjem in postavi gorke ali mrzle na mizo.

M. R.

SALE IN UGANKE

Za smeh.

Dober odgovor.

Dovtipnež je rekel nekoč učenjaku, ki je z vso slastjo obiral jerebico: »Lejte si ga no! Pa res nisem vedei, da tudi učenjaki jedo jerebice!«

»Ali ste mislili, da jih jedo samo tepci?« je rekel učenjak in jedel dalje.

Kaj je novega?

Nekdo je šel na obisk k staremu aristokratu, ki je bil prišel na beraško palico. Našel ga je, ko je vprav krpal svojo suknjo.

»Kaj je novega?« ga je vprašal prišlec.

»Sukanec,« je odgovoril aristokrat.

Doktor Skaza.

»Oh, baš prav, da te vidim, Cene!«

»Gospod doktor, dober dan...«

»Ali prihajaš od tam doli?... Ali greš domov?...«

»Da, gospod...«

»Kako je z mlinarjem? Ali je zaužil zdravilo, ki sem mu ga predpisal?«

»Da, gospod...«

»Ali mu je delo dobro?«

»Že po prvih požirkih se je začel potiti...«

»Sem vedel...«

»Potem šklepetati z zobmi...«

»Naravno...«

»Nato je nenadoma zaspal...«

»Prav...«

»Potem pa se mu je začelo kolcati, dragi moj...«

»Na to sem bil pripravljen...«

»Potem pa je umrl...«

»Ooo!!... Na to pa nisem bil pripravljen!«

Zvita prošnja za odpuščenje.

Neki igralec je igral zelo slabo vlogo Don Marcija v Goldonijevi komediji.

Občinstvo ga je izžvižgalo. Jazen se obrne igralec proti gledavcem in vzklikne: »Kaj mi je mar vaša graja! Čeda tepcev ste vsi skupaj.« — Drugi dan ga je policijski komisar prisilil, da prosi občinstvo za odpuščenje.

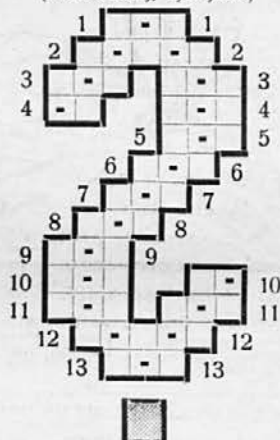
Igravec ga je ubogal in se opravičil na sledeči način: »Včeraj sem vam rekel, da ste čeda tepcev vsi skupaj. Je res. Vas prosim oprostjenja. Nimam prav.«

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič-Domen, Zgonik, p. Prosek, Italia.

1. Vprašanje.

(Ivanka Kralj, Ljubljana.)

A, a, a, a, a, a, a, a, č, d, e, e, h, i, i, i, i, j, k, k, k, k, k, l, l, l, l, l, l, m, n, o, o, o, o, p, p, p, r, r, r, s, s, t, t, t, t, u, ž.

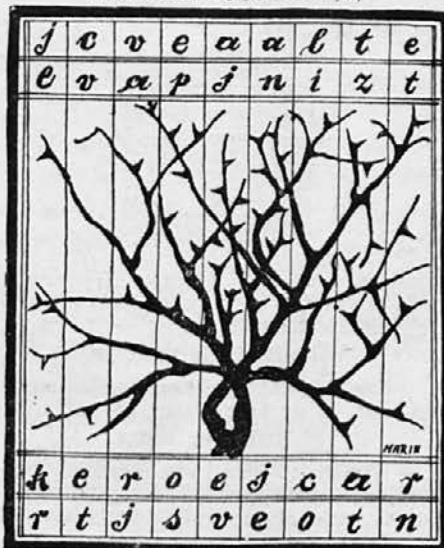
1. Žuželka. 2. Kemična prvina. 3. Del pluga. 4. Del cerkve. 5. Pregrinjalo. 6. Del krožnice. 7. Rodbinski član. 8. Orožje. 9. Glas. 10. Hišno orodje. 11. Prebivališče za ptiče. 12. Mnogoparkljar. 13. Vrsta pesmi.

Črke, ki so označene s pikami, dajo

važno vprašanje.

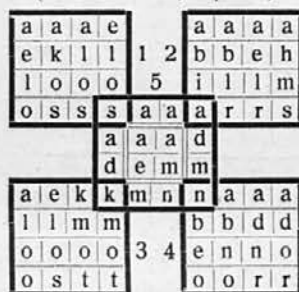
2. Grm. (Nagrajena.)

(Marin, Stari trg pri Črnomlju.)

3. Četverkotniki.

(Nace Cuderman, Tupalče.)

Besede pomenijo: 1. Poljsko orodje, kopitar, vas, cvetica. 2. del hiše, vodna žival, svetopisemsko ime, mesto na Tirolskem (ob švicarski meji). 3. Slomškov rojstni kraj, časomer, suha zemlja, mlinski izdelek. 4. Svetopisemsko ime, izraz za ribniške izdelke, lačnemu diši, ali up. 5. Svetopisemsko ime, šahovska figura, ali konec, svetopisemska jed.

Prav sestavljene besede se čitajo v vseh petih četverkotnih odzgoraj navzdol in počez.

4. Turški oglas.

(Domen, Zgonik.)

5. Vremenska uganka za marec.

(Stric Jože, Bloke.)

Ni čaclo edrk efhlbr,
grh mfpdf ilbjgf fplbr.

Ključ: 1. Mdfpgjor = ime hruške.

2. Clčb = število.

3. lan = svetloba.

Druge tri črke ugeni sam!

6. Izkaz darov v časopisu.

(K-e, Volče.)

Arhar Alojzij . . . 10 Din
Cerkvenič Franica . . . 11 "
Grohar Silvo . . . 7 "
Kragelj Ivan . . . 6 "
Tomažič Zdravko . . . 10 "
Slavec Jožef . . . 8 "
Novak Tone . . . 6 "
Komac Vera . . . 7 "

Poišči še namen darov in zahvalo, ki ju je urednik pozabil dostaviti.

č	r	n
.	.	.
.	.	.
.	.	.
.	.	.
.	.	.
b	e	l

7. Spremenitev.

(Ivanka Kralj, Ljubljana.)

Iz besede „črn“ je treba napraviti besedo „bel“, in sicer tako, da se zamenjajo posamezne črke. Vsaki-krat se sme zamenjati samo po ena črka.]

8. Številnica.

(Domen, Zgonik.)

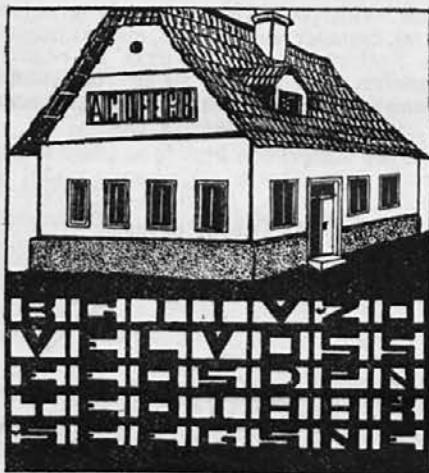
10, 9, 1, 3, 12, 15, 17 + 7, 4 + 18, 1 + 10, 12, 3, 14, 12, 15, 17 + 8, 12, 17 + 10, 6 + 18, 1 + 15, 17, 14, 1, 15, 17 + 6, 11 + 11, 1, 16, 1 + 10, 6, 15, 4, 9 + 5, 14, 4 + 15, 8, 12, 18 + 2, 12, 19, 7, 1 + 15, 6, 17, 1 + 8, 1, 3, 1, 14 + 7, 4 + 13, 14, 4, 15, 4, 7, 1, 11, 1 + 8, 1, 7 + 12, 15, 17, 1, 11, 4.

O. Župančič: Veronika Deseniška.

Ključ: 10, 9, 1, 3, 6, 8, 1 slovenska revija, 19, 1, 7, 2, 4, 9, 7 zdravilna rastlina, 16, 4, 15, 17, 6, 9, 12 ris. potrebščina, 13, 14, 1, 18, 11, 6, 8 nedelaven dan, 5, 1, 2, 4, 14 drevo.

9. Skrivalica „Hiša“.

(Stric Jože, Bloke.)

10. Enačba.

(Ivanka Kralj, Ljubljana.)

$$(a - b) + (c - d) + (e - f) = x$$

a = kmetiški delavec, b = krilata žival, c = nauk o načinu življenja, d = nauk o pravosti in čednosti, e = trikotnikova stranica, f = sorodnica.

Rešitev ugank

v 2. številki.

1. Skrivalica „Lonci“: Število črepinj in velikost loncev ti da ključ do rešitve: **Ubityh loncev je povsod dovolj.**

2. Številnica:

1
4 5 10 7
8 6
12 3 2 9

11

3. Spremenitev: Noga, kes, trava, sol, omara, koža, kupa, moka, roža, pest, sova, luna, Drava, vas, kip, klaja, Job = **Ne stol možu, mož stolu da sijaj.**

4. Demant: p, tri, sraka, Gaspari, Marta, mol, t = **praprot, Gaspari.**

5. Vraza: Pes, tič = **pestič.**

11. Premikalnici.

(S. O., Sele.)

I. jarem poraz batina jezik sprejem Otmar
II. gospod nadutost koren pisar zajec

Premikaj te besede tako, da dobiš v treh vrstah navzdol I. tri moška imena in II. tri evropska mesta.

12. Cvetlica. (Nagrajena.)

(Tone, Sv. Jurij.)

13. Posetnici.

(Mila Orehek, Ljubljana.)

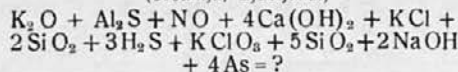
Savo Radič

Nikola Stjepanič

Kaj sta ta dva bratranca po poklicu?

14. Iz kemije.

(Urbanija, Ljubljana.)

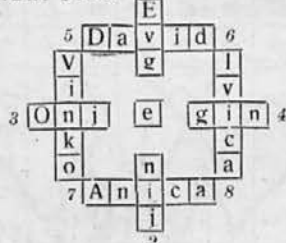
15. Izločevalnica.

(Miklavčič Oskar, Livek.)

Belin, Judje, Odesa, Simeon, nasip, senca, testo, termin.

Izloči iz teh besed po tri črke tako, da dobiš nove besede. Iz teh besed sestavi nato znan pregovor.

6. Križni stik:

7. Številčnica: Vzameš črke po zraven stoječih številkah in dobiš:

Varuj te svoje zdravje.

8. Sveča: Vzemi črke od puščice naprej po redu, ki ga kažejo črte, pa dobiš:

Ni luči brez senca.

9. Symbol: T, ura, i, aba, Koroško, Snežnik, mejaš, meč, č, ped, Tadej, pšenica, Kolvec, veslo, sto, i; srednja vrsta navzdol:

Tri božje čednosti.

16. Staro pismo.

(Plašnik, Škofja Loka.)

19. 11. 1921...

Ako Te zanimajo naše novice, poslušaj! Pri nas se je dosti novega zgodilo tačas. Veš, sosedova Špelca se možni in jih bo veliko na ženitovanju.

Gašper je umrl in zapustil ženi posestvo. Svetoval sem ji: „Ker malo razumeš o gospodarstvu, pusti, naj sin Janez gospodari!“ Vrbanova Micka večkrat pride in jih obišče. Je prav postavno dekle. Imela bo dosti dote. Na izbiro ima ženinov. Predpustom pride gotovo na oklic. Janez in Andrej mislita nanjo. Pa ne izdasta ničesar ljudem. Toda v vasi toliko govore, da jih že bole čeljusti.

Pozdrav!

Fr. Levstik.

Ugankarska drobtina.

Skrivalnica in skrivalica. V skrivalnici (Vexierbild) je skrita podoba živega bitja (človek, žival). Najbolje skrujemo tako bitje v veje dreves, med kamne in v nižje rastline, v gube oblek itd. To radi tega, da se določneje izrazijo oči, usta, nos, kretnja in posebni znaki iskanega predmeta. Največkrat je treba risbo pomikati iz dane perspektive, da uzmemo najprej izrazite dele in nato celo podobo.

V skrivalici (Kryptogram) iščemo kak stavek (rek, pregovor, navedek), ki je skrit v upodobljenem predmetu. Ta daje uganki naslov in obenem tudi ključ, da moreš razrešiti iskani stavek. Stavek pa je treba razbrati iz črk, ki so določene v črkovnih skupinah, v vodoravnih ali navpičnih vrstah, v rimskih številih in posebno v razmerjih, ki dajejo vsemogoče obrazce za črkovno podobnico. Ključ je v številih, v množini predmetov in v načinu risanja le-teh, v zapovrstnem in obratnem redu abecede itd. Umevno, da nudi ta uganka mnogo zanimanja in „gruntanja“. Po obrazu ji sliči njena hčerka „preštevalnica“ (odbiralnica), ki se včasih ponaša z materinim imenom. (Glej letošnje 2. številko „Mladike“, str. 80, „Medved“!) *Domen.*

Razpis nagrad.

Za rešitev vseh ugank — 100 Din; za rešitev 3/4 ugank (12 katerihkoli): Ivana Cankarja Zbranih spisov I. zvezek (izide o Veliki noči).

Ako bo več rešilcev, določi žreb. Vse rešitve, tudi iz inozemstva, treba poslati vsaj do 20. marca 1925 v zaprtem pismu na naslov:

Uprava „Mladike“, Prevalje.

10. Posetnice:

1. Strojepisna,
2. Postajenačelnik,
3. Ponarejevalci denarja.

11. Vremenska uganka za februar: „Svečnice dan mraz je končan.“ — „To je laž,“ pravi Blaž.

12. Skrivalica „Medved“: Vzemi najprvo črko V (ki jo kaže veja), potem črko m pod medvedovo tace, pojdi nazaj na e in na nasprotno stran na d (ledeni sveči na deblu na obeh straneh medvedove tace) itd. Dobiš:
V medvedovem brlogu ne išči medu!

13. Črkovna podobnica: Pred večerom medveda z medom in zanjko ne pričakaš.

14. Pisana kača:

V vinu utone mnoga mušica, tudi človek — stara resnica.